

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Διπλωματική Εργασία

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ

του

ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΑΜΑΛΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Γκίνογλου

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη
Στρατηγική Διοικητική Λογιστική και τη Χρηματοοικονομική Διοίκηση

Νοέμβριος 2015

Περιεχόμενα

Περίληψη	iv
Abstract.....	v
1 Εισαγωγή.....	1
1.1 Η φοροδιαφυγή γενικά.....	1
1.2 Αντικείμενο της εργασίας	2
1.3 Δομή της εργασίας	3
1.4 Σημαντικότητα μελέτης.....	4
2 Εννοιολογική προσέγγιση της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς.....	4
2.1 Η έννοια της οικονομικής δραστηριότητας-επίσημη οικονομία.....	5
2.2 Η έννοια της παραοικονομίας ή της ανεπίσημης οικονομίας	10
2.2.1 Προσδιορισμός αιτιών που οδηγούν στην παραοικονομία.....	13
2.2.2 Συνέπειες της παραοικονομίας	17
2.3 Οι έννοιες της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς και η σχέση τους με την παραοικονομία	19
2.3.1 Έννοια της φοροδιαφυγής, αιτίες και επιπτώσεις.....	20
2.3.2 Έννοια της διαφθοράς, αιτίες και επιπτώσεις.....	26
2.4 Οι έννοιες της φοροαποφυγής και της εισφοροδιαφυγής ή της αδήλωτης εργασίας	30
3 Τρόποι αντιμετώπισης της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς από την Ευρωπαϊκή Ένωση	33
3.1 Υφιστάμενη κατάσταση των φαινομένων παραοικονομίας και φοροδιαφυγής στην Ε.Ε.-Η στρατηγική "Ευρώπη 2020".....	33
3.2 Μέτρα αντιμετώπισης κερδών από παράνομες δραστηριότητες-το πρόγραμμα «Στρατηγική Εσωτερικής Ασφάλειας της Ε.Ε. στην Πράξη»	39

3.3	Το διοικητικό κόστος και η γραφειοκρατία στην Ε.Ε.....	45
3.4	Μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς.....	48
4	Αιτίες εμφάνισης και τρόποι αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς: Η περίπτωση της Ελλάδας.....	57
4.1	Η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η παραοικονομία στην Ελλάδα-Ιστορική αναδρομή.....	58
4.2	Έρευνες και σκάνδαλα φοροδιαφυγής και διαφθοράς στην Ελλάδα.....	61
4.2.1	Μελέτες σε σχέση με τη φοροδιαφυγή, την παραοικονομία και τη διαφθορά στην Ελλάδα.....	61
4.2.2	Σκάνδαλα φοροδιαφυγής και διαφθοράς στην Ελλάδα.....	65
4.3	Αιτίες άνθισης της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα.....	70
4.4	Τρόποι αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας στην Ελλάδα.....	74
5	Συμπεράσματα και νέες τάσεις.....	79
	Βιβλιογραφία	83

Περίληψη

Στη παρούσα διπλωματική εργασία γίνεται εκτενής ανάλυση και περιγραφή του φαινομένου της φοροδιαφυγής και των μέτρων που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την αντιμετώπιση της, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στην Ελλάδα. Κατ' αρχάς, η φοροδιαφυγή ορίζεται ως η σκόπιμη απόκρυψη του συνόλου ή μέρους του εισοδήματος ενός ατόμου ή μίας επιχείρησης για την αποφυγή καταβολής φόρου και τον συνακόλουθο περιορισμό των εξόδων του ατόμου ή μίας επιχείρησης. Η φοροδιαφυγή προκύπτει λόγω της διάκρισης της οικονομίας μίας χώρας σε επίσημη και σε ανεπίσημη (ή παραοικονομία), όπου στη μεν πρώτη καταγράφονται και δηλώνονται τα εισοδήματα από διάφορες δραστηριότητες στο ΑΕΠ ενώ στην ανεπίσημη υπάρχουν δραστηριότητες οι οποίες διεξάγονται είτε νόμιμα είτε παράνομα. Ένα άλλο σημαντικό φαινόμενο που προκύπτει είναι η διαφθορά, η σκόπιμη δηλαδή εκμετάλλευση άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων για εξυπηρέτηση ατομικών συμφερόντων μέσω δωροδοκιών, χρηματισμών, εκβιασμών, απειλών κ.α. Ακόμη, υπάρχουν φαινόμενα όπως η φοροαποφυγή και η εισφοροδιαφυγή (ή αδήλωτη εργασία), όπου η μεν πρώτη είναι καθαρά νόμιμη αλλά η δεύτερη είναι συνιστώσα της φοροδιαφυγής. Εξετάζοντας την μορφή και τη διάσταση των προβλημάτων αυτών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκύπτει ότι τα φαινόμενα αυτά είναι έντονα ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες χώρες. Όσον αφορά τα μέτρα αντιμετώπισης των φαινομένων αυτών, αρκετά ευρωπαϊκά προγράμματα έχουν υιοθετηθεί από τα κράτη-μέλη για την από κοινού αντιμετώπιση τους τα οποία είναι: ‘‘Ευρώπη 2020’’, ‘‘Στρατηγική Εσωτερικής Ασφάλειας στην Ε.Ε. στην Πράξη’’ και το ‘‘Πρόγραμμα δράσης για τη μείωση του διοικητικού φόρτου στην Ε.Ε.’’, καθώς και γενικά μέτρα αντιμετώπισης των. Στην Ελλάδα, τα εν λόγω φαινόμενα είναι σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο και υπάρχει μεγάλη ανάγκη για την άμεση αντιμετώπιση τους. Άλλωστε, αρκετές μελέτες επιβεβαιώνουν, ως επί το πλείστον, ότι τα φαινόμενα αυτά έχουν οξυνθεί τα τελευταία χρόνια στην χώρα. Αυτό το γεγονός προκύπτει και από μία σειρά πολιτικών, αθλητικών και άλλων σκανδάλων φοροδιαφυγής και διαφθοράς που έχουν κατά καιρούς βγει στην επιφάνεια. Τελικώς, τόσο οι αιτίες όσο και τα μέτρα αντιμετώπισης τους στην Ελλάδα θα πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένα και σε συνδυασμό με τα από κοινού μέτρα με αυτά που προτείνονται από την Ε.Ε.

Λέξεις-Κλειδιά: Φοροδιαφυγή, Παραοικονομία, Ανεπίσημη Οικονομία, Διαφθορά, Φοροαποφυγή, Αδήλωτη Εργασία, Μέτρα αντιμετώπισης της Φοροδιαφυγής, της

Διαφθοράς και της Παραοικονομίας, Αιτίες Φοροδιαφυγής Σκάνδαλα Φοροδιαφυγής και Διαφθοράς

Abstract

In the present dissertation, a comprehensive analysis description is made on phenomenon of tax evasion and the measures to be used to encounter it both at EU level and in Greece. First of all, tax evasion is defined as the deliberate concealment of the total or part of the income of an individual or a company to avoid tax payment and the consequent limitation of expenses of this individual or company. Tax evasion arises from the classification of the economy of a country in a formal and informal (or black economy), where in the first one, income is recorded and reported from various activities in GDP whereas in informal activities are carried out either legally or illegally. Another important phenomenon that arises is corruption, i.e. the deliberate exploitation of other natural or legal persons to serve individual interests through bribery, extortion, threats, etc. Still, there are phenomena such as tax avoidance and contribution evasion (or undeclared work), where the first one is purely legal but the second is a component of tax evasion. Looking at the shape and dimension of these problems at European Union level, these phenomena are very intense in developed countries. Concerning measures to address these phenomena, several European projects have been adopted by Member States in their joint address which are: "Europe 2020", "Internal Security Strategy in the EU the Act" and "Action Programme for Reducing Administrative Burdens in the EU ", as well as general measures to meet. In Greece, these phenomena are extremely high and there is a great need for their immediate attention. Moreover, several studies confirm that these effects are exacerbated in recent years in the country. This fact emerges from a series of political, sporting and other tax evasion and corruption scandals that have occasionally come to the surface. Finally, both the causes and measures of encountering these phenomena in Greece should be closely linked and combined with joint measures to those proposed by the EU.

Key words: Tax Evasion, Shadow Economy, Unofficial Economy, Corruption, Tax Avoidance, Undeclared Work, Measures for encountering tax evasion, shadow economy and corruption, Tax Evasion Causes, Tax Evasion and Corruption Scandal

1 Εισαγωγή

1.1 Η φοροδιαφυγή γενικά

Το ζήτημα της φοροδιαφυγής και των συναφών θεμάτων που σχετίζονται με αυτήν όπως είναι η παραοικονομία και η διαφθορά, πλήττουν συνεχώς όλες τις χώρες στον πλανήτη, πόσο μάλλον κατά τη τωρινή περίοδο όπου κυριαρχεί η έντονη οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει αρνητικά την οικονομική και κοινωνική ευημερία των περισσότερων χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κοινωνία (αναφερόμενοι σε οποιαδήποτε χώρα) για το θέμα της φοροδιαφυγής έχει να κάνει με το γεγονός ότι μεταβάλλονται δυσανάλογα τα οικονομικά βάρη και παρακωλύεται η οικονομική ανάπτυξη λόγω αδυναμίας των κρατών να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα αυτό. (Τάτσος, 2001; Αγαπητός, 2010)

Για τον παραπάνω λόγο, ιδίως τα κράτη-μέλη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα, έχουν υιοθετήσει ορισμένες πολιτικές και μέτρα για την αντιμετώπιση των φαινομένων φοροδιαφυγής και διαφθοράς και τα οποία θα πρέπει να υλοποιούνται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Επιπλέον, ο λόγος για τον οποίο οι πολιτικές αυτές έχουν υιοθετηθεί είναι ότι κάθε κυβέρνηση ξεχωριστά αντιμετωπίζει σε διαφορετικό βαθμό τα φαινόμενα αυτά και γι' αυτό σε κάθε πολιτική ενός κράτους περιλαμβάνονται μέτρα και πράξεις τα οποία αφορούν συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες για κάθε χώρα. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, λόγω του έντονου βαθμού νησιωτικών και ορεινών περιοχών που υπάρχουν, ορισμένες πολιτικές προβλέπουν και μέτρα τα οποία έχουν σχεδιαστεί ειδικά για την αντιμετώπιση της διαφθοράς σε αυτές τις περιοχές όπου η διαφθορά, η φοροδιαφυγή και, γενικώς, η παραοικονομία είναι διαφορετικής μορφής που οφείλεται, συνήθως, στη γεωγραφική δομή των περιοχών αυτών και στην γενικότερη "κουλτούρα" τους. (Τάτσος, 2001; Αγαπητός, 2010)

Συνεπώς, από τα παραπάνω προκύπτει ότι η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η παραοικονομία είναι έννοιες οι οποίες σχετίζονται στενά μεταξύ τους, χρησιμοποιούνται ευρύτατα στις δημόσιες συζητήσεις σε όλο τον κόσμο και βρίσκονται γενικά στο επίκεντρο των διεθνών ζητημάτων που απασχολούν έντονα τη

κοινωνία. Ο βαθμός στον οποίο αυτές παρατηρούνται διαφέρει από χώρα σε χώρα και είναι πιθανό ότι αυτό μπορεί να ισχύει και μεταξύ περιοχών εντός μιας χώρας όπως με το παράδειγμα που αναφέρθηκε πιο πάνω για την Ελλάδα. Γι' αυτό και προκειμένου να αντιμετωπιστεί απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή αναφορικά με τις συνέπειες που μπορεί να έχει στη κατανομή των οικονομικών βαρών μεταξύ των πολιτών και την ευημερία, γενικότερα, της κοινωνίας. (Τάτσος, 2001; Αγαπητός, 2010)

1.2 Αντικείμενο της εργασίας

Βασικό αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να αναλύσει και να περιγράψει τα βασικά θέματα που ανακύπτουν αναφορικά με το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, καθώς και για τα μέτρα που προτείνονται για την αντιμετώπιση του. Λόγω του ότι έννοιες όπως η παραοικονομία και η διαφθορά έχουν στενή σχέση με την φοροδιαφυγή, θα συμπεριληφθούν και αυτές στην ανάλυση, εξετάζοντας τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Βεβαίως, εδώ ανακύπτουν και άλλα φαινόμενα τα οποία έχουν σχέση με την φοροδιαφυγή όπως είναι η φοροαποφυγή και η εισφοροδιαφυγή ή η αδήλωτη εργασία και τα οποία είναι άξια προς συμπερίληψη καθώς παίζουν μεγάλο ρόλο στη δημιουργία συστημάτων που ευνοούν ένα συγκεκριμένο τμήμα του πληθυσμού και επιβαρύνουν ένα άλλο, επίσης σημαντικό ποσοστό αυτού.

Επίσης, στην εργασία αυτή εξετάζονται τρόποι αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας από πλευράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ θα αναφερθούν και ορισμένοι πιθανοί κίνδυνοι που ελλοχεύουν σε αυτή τη προσπάθεια για εξάλειψη ή, τουλάχιστον, περιορισμό των εν λόγω φαινομένων στη κοινωνία.

Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει για το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα για τη φοροδιαφυγή και τη παραοικονομία, εξετάζοντας αναλυτικότερα τις αιτίες εμφάνισης των και τους τρόπους αντιμετώπισης από μεριάς του ελληνικού κράτους.

1.3 Δομή της εργασίας

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν στη προηγούμενη υποενότητα για το βασικό αντικείμενο της εργασίας, η δομή που θα ακολουθηθεί σε αυτή τη περίπτωση θα αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι το παρόν εισαγωγικό.

Το δεύτερο κεφάλαιο θα κάνει μία εκτενής ανάλυση πάνω στο θέμα της φοροδιαφυγής αλλά και της διαφθοράς και της παραοικονομίας, εξετάζοντας εννοιολογικά τους όρους αυτούς. Συγκεκριμένα, θα γίνει πρώτα αναφορά στην έννοια της επίσημης οικονομίας η οποία στη συνέχεια θα παρουσιασθεί σε αντιδιαστολή με την ανεπίσημη οικονομία ή την παραοικονομία. Κατόπιν, θα προσδιορισθούν εννοιολογικά και οι έννοιες της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς, εξετάζοντας και τη σχέση που έχουν τόσο μεταξύ τους όσο και με τη παραοικονομία. Τέλος, εδώ θα γίνει αναφορά και στις έννοιες της φοροαποφυγής και της αδήλωτης εργασίας ή εισφοροδιαφυγής, εξετάζοντας και τη σχέση που έχουν με τη φοροδιαφυγή.

Το τρίτο κεφάλαιο θα αφιερωθεί αποκλειστικά στους τρόπους αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας από τη πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξετάζοντας πρώτα την υφιστάμενη κατάσταση των φαινομένων αυτών και στη συνέχεια, αναδεικνύοντας τα μέτρα τα οποία αντιμετωπίζουν τα κέρδη γενικώς από παράνομες δραστηριότητες. Επιπλέον, δύο από τα σημαντικότερα προβλήματα που υπάρχουν στην Ε.Ε. και παρακωλύουν την οικονομική της ανάπτυξη είναι η γραφειοκρατία και το διοικητικό κόστος τα οποία θα αναφερθούν αναλυτικά για τους λόγους που καθιστούν δύσκολη την αντιμετώπιση των εν λόγω φαινομένων. Σαφώς εδώ θα αναφερθούν και τα μέτρα προκειμένου να αντιμετωπισθούν ειδικότερα η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η παραοικονομία από τη πλευρά της Ε.Ε.

Το τέταρτο κεφάλαιο θα αναλύσει τις αιτίες εμφάνισης και τους τρόπους αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας στη περίπτωση της Ελλάδας. Ουσιαστικά, πέρα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή και την περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης των φαινομένων αυτών στον ελληνικό χώρο, θα αναφερθούν επίσης και οι αιτίες και τα σκάνδαλα φοροδιαφυγής στην Ελλάδα. Τέλος, θα αναφερθούν οι τρόποι με τους οποίους μπορούν τα φαινόμενα αυτά να αντιμετωπισθούν στη περίπτωση της Ελλάδας.

Το πέμπτο και το τελευταίο κεφάλαιο θα είναι αυτό των συμπερασμάτων, συνοψίζοντας τα βασικά σημεία που προέκυψαν από την παρούσα βιβλιογραφική ανάλυση και ύστερα διατυπώνοντας ορισμένες προτάσεις που θα μπορούσαν να συμβάλλουν σε μία καλύτερη προσέγγιση του θέματος αυτού.

1.4 Σημαντικότητα μελέτης

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό σημαντικότητας και προστιθέμενης αξίας καθώς δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη να αντιληφθεί, να κατανοήσει και να αναλύσει καλύτερα τις έννοιες της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας οι οποίες παρουσιάζονται πολλές φορές ως ταυτόσημες ενώ στη πραγματικότητα υπάρχουν αρκετές διαφορές μεταξύ των. Πέρα από την απλή κατανόηση των εννοιών, ο αναγνώστης θα μπορεί επίσης να καταλάβει και το μέγεθος του προβλήματος τόσο στην Ε.Ε. όσο και στην Ελλάδα ειδικότερα, καθώς είναι θέματα στα οποία κανένας δεν έχει άμεση αντίληψη για τον βαθμό στον οποίο η φοροδιαφυγή δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ομαλή λειτουργία της κοινωνίας, κάτι που σίγουρα καθοδηγείται και από τις έννοιες της διαφθοράς και της παραοικονομίας. Για την Ελλάδα συγκεκριμένα, ο αναγνώστης θα αποκτήσει μία πιο καθαρή 'εικόνα' αναφορικά με το μέγεθος και την έκταση του προβλήματος αυτού και θα κατανοήσει καλύτερα τους τρόπους που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση αυτού ώστε να βγει η Ελλάδα από την οικονομική κρίση.

2 Εννοιολογική προσέγγιση της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς

Έχοντας ήδη παρουσιάσει κάποιες εισαγωγικές έννοιες σχετικά με το θέμα της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς, σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητη η εννοιολογική προσέγγιση των όρων αυτών, έτσι ώστε να γίνει αντιληπτή η διαφορά που υπάρχει ως προς το περιεχόμενό τους, κάτι που οι περισσότεροι άνθρωποι στη καθημερινή ζωή τις ταυτίζουν και τις θεωρούν ως

συνώνυμες, ενώ στη πραγματικότητα υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ τους. Προτού όμως η ανάλυση εστιαστεί σε εκείνο το μέρος, είναι χρήσιμη πρώτα η παρουσίαση και η περιγραφή της έννοιας της επίσημης οικονομίας, ώστε να καθοριστεί ποιο σημείο της οικονομίας είναι νόμιμο και ποιο είναι παράνομο.

2.1 Η έννοια της οικονομικής δραστηριότητας-επίσημη οικονομία

Σε μία κοινωνία, υπάρχουν πολλοί τομείς με τους οποίους απασχολείται ο άνθρωπος, όχι μόνο τη σήμερον ημέρα αλλά και αιώνες πριν. Τέτοιοι τομείς είναι η πολιτική, ο πολιτισμός, η ναυτιλία, ο τουρισμός, ο αθλητισμός, η φιλοσοφία, η επιστήμη, η τεχνολογία, το φυσικό περιβάλλον, η θρησκεία κλπ. Σε αυτούς τους τομείς συγκαταλέγεται προφανώς και η οικονομία, η οποία αποκτά τη δική της βαρύτητα σε αυτό το πλαίσιο και φυσικά έχει έντονο βαθμό διασύνδεσης και αλληλεξάρτησης με τους προαναφερθέντες τομείς. (Abel, Bernanke, & Croushore, 2010; Krugman & Wells, 2009; Mankiw, 2001)

Συνοπτικά, η **οικονομία** μπορεί να οριστεί ως εκείνη η διαδικασία, ενέργειες και πράξεις που ακολουθούνται από τους ανθρώπους μιας κοινωνίας, συνειδητά και συστηματικά, προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωση τους σε αυτήν και να βελτιώσουν το επίπεδο διαβίωσης τους. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τη διαδικασία της παραγωγής, της διανομής, της ανταλλαγής (εμπόριο) και της κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών (από τη μεριά των νοικοκυριών) και παραγωγικών συντελεστών, δηλαδή εργασία, κεφάλαιο, έδαφος, επιχειρηματικότητα κλπ (από τη μεριά των επιχειρήσεων). (Mankiw G. , 2011)

Η διαδικασία που περιγράφηκε αποτελεί ουσιαστικά την **οικονομική δραστηριότητα** σε μια κοινωνία, η οποία όμως διαφέρει μεταξύ κοινωνιών, χωρών, περιφερειών, περιοχών κλπ., ανάλογα με τις δυνατότητες παραγωγής, διανομής, ανταλλαγής και κατανάλωσης εκάστης κοινωνίας, χώρας κλπ, καθώς και με την ύπαρξη άλλων παραγόντων πέραν των οικονομικών όπως πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών, τεχνολογικών, γεωγραφικών, κ.α. Η δραστηριότητα αυτή συνήθως καταγράφεται και παρακολουθείται στενά στους εθνολογιστικούς λογαριασμούς κάθε κράτους. Οι λογαριασμοί αυτοί περιλαμβάνουν πληροφορίες για τα οικονομικά μεγέθη μίας χώρας, όπως είναι το επίπεδο παραγωγής της, ο ρυθμός πληθωρισμού, η

ανεργία, η συνολική ή η κατά κεφαλήν κατανάλωση, το επίπεδο εισαγωγών και εξαγωγών (ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών), η εκπαίδευση, η ποιότητα ζωής και αρκετά άλλα. (Mankiw N. , 2001; Krugman & Wells, 2009; Abel, Bernanke, & Croushore, 2010; Mankiw G. , 2011)

Ίσως ο σημαντικότερος δείκτης που αντανακλά περισσότερο την αξιολόγηση της εξέλιξης πολλών άλλων κοινωνικο-οικονομικών δεικτών και που αποτελεί ένα μέτρο σχετικής ευημερίας του πληθυσμού είναι το **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)**. Το ΑΕΠ γενικώς ορίζεται ως το "σύνολο των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μία χώρα, στη διάρκεια μιας ορισμένης χρονικής περιόδου (π.χ. έτος)." Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι στο ΑΕΠ μετρώνται μόνο εκείνα τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παράγονται και καταναλώνονται στην εγχώρια οικονομία για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και όχι εκείνα που είτε είναι εισαγόμενα από το εξωτερικό είτε είναι ενδιάμεσα αγαθά (π.χ. πρώτες ύλες) είτε παράγονται για αυτοκατανάλωση (π.χ. ένα νοικοκυριό που καλλιεργεί φρούτα και λαχανικά στην αυλή, η παραγωγή των οποίων, κατά κύριο λόγο, προορίζεται για κατανάλωση από τα μέλη του νοικοκυριού. Η περίπτωση βέβαια που τα αγαθά αυτά συμπεριλαμβάνονται στο ΑΕΠ συμβαίνει όταν τα φρούτα και τα λαχανικά αυτά πωληθούν στην αγορά.). Επιπλέον, στο ΑΕΠ συμπεριλαμβάνονται όλες οι επιχειρήσεις που λειτουργούν στην οικονομία, ανεξάρτητα από το αν είναι εγχώριες ή αλλοδαπές¹. Τέλος, το ΑΕΠ αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, δηλαδή μετράει την αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε ένα έτος ή σε ένα τρίμηνο. Οι χρονικές περιόδους υπολογισμού του ΑΕΠ συγκρίνονται ύστερα μεταξύ τους ώστε να προσδιορισθούν οι περιόδους υψηλών επιπέδων ΑΕΠ και οι περιόδους χαμηλού ΑΕΠ. (Mankiw N. , 2001; Krugman & Wells, 2009; Abel, Bernanke, & Croushore, 2010; Mankiw G. , 2011)

Μια άλλη σημαντική αναφορά για το ΑΕΠ είναι σε τι τιμές αναφέρεται. Έτσι, μπορεί να υπάρχει το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές και το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές. Στη πρώτη περίπτωση, οι τιμές μεταβάλλονται παράλληλα με τις ποσότητες των αγαθών και των υπηρεσιών κάθε έτος ενώ στη δεύτερη οι τιμές μένουν σταθερές σε κάποιο επίπεδο που είχε καθοριστεί ένα προηγούμενο έτος. Στη πράξη, χρησιμοποιείται

¹ Για τη μέτρηση όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται μόνο από τους κατοίκους μιας χώρας, είτε αυτοί είναι εγκατεστημένοι στην χώρα τους είτε σε χώρα του εξωτερικού, χρησιμοποιείται ένας εναλλακτικός δείκτης, το **Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕθνΠ)**.

ευρέως το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές και όχι το ΑΕΠ σε τρέχουσες διότι έχει το πλεονέκτημα ότι συγκρίνει τις μεταβολές που οφείλονται αποκλειστικά στη ποσότητα παραγωγής κάθε αγαθού. Με άλλα λόγια, οι μεταβολές σε σταθερές τιμές αντανακλούν τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης μιας χώρας και οι οποίες επηρεάζουν αρκετές άλλες μεταβλητές της οικονομίας. Ιδιαίτερα σπουδαίο μέτρο μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας είναι το **κατά κεφαλήν ΑΕΠ** το οποίο ορίζεται ως το συνολικό ΑΕΠ (σε σταθερές ή σε τρέχουσες τιμές) προς τον πληθυσμό, δηλαδή δείχνει τι εισόδημα αντιστοιχεί, κατά μέσο όρο, σε κάθε κάτοικο μιας χώρας. Συνήθως, για λόγους συγκρισιμότητας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετράται σε αξίες σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (Purchase Power Parity-PPP) και η οποία ορίζεται ως ο αριθμός των χρημάτων που χρειάζονται σε μία χώρα για να αγοράσουν την ίδια ποσότητα προϊόντων και/ή υπηρεσιών σε μία άλλη χώρα με το ίδιο νόμισμα (συνήθως είναι εκφρασμένο σε αμερικανικά δολάρια). (Mankiw N. , 2001; Krugman & Wells, 2009; Abel, Bernanke, & Croushore, 2010; Mankiw G. , 2011)

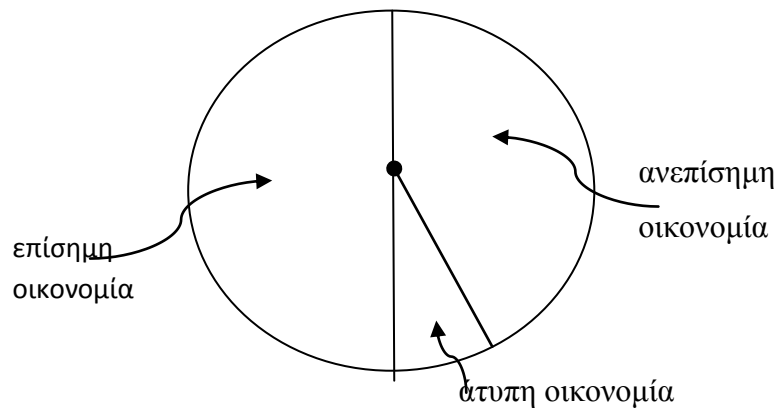
Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, προκύπτει ότι η συνολική οικονομική δραστηριότητα, όπως εκφράζεται μέσω του ΑΕΠ, καθορίζει το επίπεδο ανάπτυξης της οικονομίας μίας χώρας. Το μέγεθος της δραστηριότητας αυτής καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς κάθε κράτους. Όπως όμως περιγράφηκε πιο πάνω, υπάρχουν ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες δε συμπεριλαμβάνονται στο ΑΕΠ, όπως εισαγόμενα αγαθά και παραγόμενα αγαθά για αυτοκατανάλωση και συνεπώς δε καταγράφονται στους λογαριασμούς αυτούς. Οι δραστηριότητες αυτές νομίμως δε συμπεριλαμβάνονται στο ΑΕΠ, όμως υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό οικονομικών δραστηριοτήτων που δρα παράνομα στην οικονομία και τα εισοδήματα που αποκτώνται δε δηλώνονται στις φορολογικές αρχές ώστε να φορολογηθούν με τον αντίστοιχο φόρο εισοδήματος. Παραδοσιακά, το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να διακριθεί στις παρακάτω τρεις κατηγορίες: (Κόρρας, 2014)

- 1) Στην επίσημη οικονομία, όπου περιλαμβάνεται το καταγραφόμενο ή μετρούμενο ΑΕΠ σύμφωνα με τις επίσημες εθνικολογιστικές αρχές,
- 2) στην ανεπίσημη οικονομία ή παραοικονομία, όπου περιλαμβάνεται το ΑΕΠ που δεν καταγράφεται ή δεν δηλώνεται στις φορολογικές αρχές. Αποτελεί ουσιαστικά μία διαφεύγουσα οικονομική δραστηριότητα η οποία μπορεί να είναι είτε νόμιμη είτε παράνομη και

3) στην άτυπη οικονομία, δηλαδή εκείνο το μέρος της οικονομικής δραστηριότητας που δεν περιλαμβάνεται στο ΑΕΠ κατά συνθήκη. Αυτό σημαίνει ότι οι άτυπες δραστηριότητες είναι απλά όσες δραστηριότητες δε καταγράφονται από τις επίσημες στατιστικές αρχές ή δεν υπάγονται στη ρύθμιση των κρατικών διοικητικών μηχανισμών. Για παράδειγμα, άτυπες δραστηριότητες θεωρούνται η παραγωγή αγαθών για αυτοκατανάλωση και η εισαγωγή αγαθών από το εξωτερικό, όπως ειπώθηκε και ανωτέρω.

Σχηματικά, η οικονομική δραστηριότητα μπορεί να παρασταθεί με έναν κύκλο ο οποίος χωρίζεται σε τρία ανισομερή κομμάτια όπως φαίνεται παρακάτω.

Διάγραμμα 1: Απεικόνιση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας

Πηγή: Συγγραφέας

Όπως φαίνεται, το μισό (ή περίπου το μισό) της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας, συνήθως, αποτελεί μέρος της επίσημης οικονομίας, ενώ ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό της συνολικής δραστηριότητας ανήκει στην ανεπίσημη οικονομία ή παραοικονομία, το οποίο στις μέρες μας είναι ιδιαίτερα αυξανόμενο λόγω της οικονομικής κρίσης που μαστίζει όλες τις χώρες στον πλανήτη. Τέλος, ένα σχετικά μικρό ποσοστό του κύκλου αποτελεί την άτυπη οικονομία.

Σε αυτό το σημείο τίθεται το ερώτημα του αν η χρήση του ΑΕΠ ως δείκτη μέτρησης της ευημερίας και του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων σε μία χώρα είναι η πλέον κατάλληλη. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα δεν είναι εύκολη αλλά μπορεί να ειπωθεί ότι το ΑΕΠ χαρακτηρίζεται από ορισμένα προβλήματα τα οποία στέκονται εμπόδιο στην καθολική χρήση του. Πρώτα απ' όλα, το ΑΕΠ δεν περιλαμβάνει παράγοντες που μετρώνται ποιοτικά όπως η ποιότητα ζωής, οι περιβαλλοντικές

επιπτώσεις, το επίπεδο εκπαίδευσης, η υγεία, κ.α. Επίσης, υπάρχει περιορισμένη πληροφόρηση αναφορικά με το είδος, τη χρησιμότητα και τη ποιότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών που παράγονται, καθώς και για τον τρόπο διανομής τους στον πληθυσμό, παράλληλα με τη δυνατότητα πρόσβασης των ατόμων σε αυτά. Επιπλέον, δεν υπάρχει πληροφόρηση για την ενδεχόμενη τεχνολογική βελτίωση προϊόντων που παράγονται ή ανακάλυψη καινούργιων προϊόντων ή υπηρεσιών. Το σημαντικότερο πρόβλημα βέβαια έγκειται στο ότι η αύξηση του ΑΕΠ μπορεί να μην οφείλεται στη παραγωγή αλλά στο επίπεδο των τιμών, δηλαδή να είναι αποτέλεσμα του πληθωρισμού και όχι της παραγωγής. Συνήθως, για να αποφευχθεί αυτό το πρόβλημα, χρησιμοποιείται ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ, ο οποίος ισούται με το ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές προς το ΑΕΠ σε ονομαστικές τιμές. Ουσιαστικά, το ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές διορθώνεται με βάση το επίπεδο πληθωρισμού ώστε να προκύψει η πραγματική 'εικόνα' της αύξησης (ή της μείωσης) του ΑΕΠ σε δύο ή περισσότερες χρονικές περιόδους. (Τάτσος, 2001; Mankiw N. , 2001; Krugman & Wells, 2009; Abel, Bernanke, & Croushore, 2010)

Συνεπώς, προκύπτει ότι το ΑΕΠ δεν αποτελεί γενικά ένα τέλειο μέτρο μέτρησης της οικονομικής ευημερίας μιας χώρας διότι μεροληπτεί ως προς τον αριθμό των δραστηριοτήτων που επηρεάζουν είτε θετικά είτε αρνητικά την οικονομική ευημερία και αυτό αντανακλάται στην ανεπίσημη και την άτυπη οικονομία. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές χώρες (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας) δεν καταρτίζουν τους εθνικούς λογαριασμούς βάσει των φορολογικών δηλώσεων, πράγμα που σημαίνει ότι στο ΑΕΠ περιλαμβάνεται ένα μεγάλο μέρος της παραοικονομίας για την οποία το σύνολο των μη δηλωθέντων εισοδημάτων παραμένει άγνωστο. Ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή όπου κυριαρχεί μία παγκόσμια οικονομική καθίζηση σχεδόν σε όλες τις χώρες στον πλανήτη και όπου παρατηρείται μια γενικότερη αύξηση στο κόστος παραγωγής και το κόστος συναλλαγών λόγω της αδυναμίας προσδιορισμού των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ή της έλλειψης κανόνων δικαίου, είναι ασύμφορο για τις επιχειρήσεις να ανταπεξέλθουν στις συνθήκες αυτές και γι' αυτό, ως εναλλακτική λύση, καταφεύγουν στην παραοικονομία και, κατ' επέκταση την φοροδιαφυγή και τη διαφθορά, προκειμένου να γλιτώσουν τη φορολογία. (Τάτσος, 2001; Mankiw N. , 2001; Krugman & Wells, 2009; Abel, Bernanke, & Croushore, 2010)

2.2 Η έννοια της παραοικονομίας ή της ανεπίσημης οικονομίας

Όπως έγινε ήδη αντιληπτό από τη προηγούμενη ενότητα, η **παραοικονομία ή η ανεπίσημη οικονομία** ορίζεται ως εκείνο το τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο δε καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς είτε για λόγους απόκρυψης των στοιχείων αυτών είτε λόγω αδυναμίας μέτρησης των από τις επίσημες στατιστικές πηγές. Οι δύο όροι που χρησιμοποιούνται παραπάνω, παρόλο που θεωρούνται ταυτόσημες, προσδίδουν ένα διαφορετικό νόημα η καθεμία. Έτσι, όταν γίνεται λόγος για ανεπίσημη οικονομία, αναφερόμαστε στην 'επίσημη' ονομασία της απόκρυψης εισοδημάτων, η οποία μπορεί να είναι είτε νόμιμη είτε παράνομη. Αντίθετα, η παραοικονομία προσδίδει μια αρνητική σημασία η οποία αντανακλάται στην παράνομη οικονομική δραστηριότητα, δρώντας ενάντια στην έννομη τάξη και τις νόρμες της κοινωνίας. Παραδείγματα τέτοιων δραστηριοτήτων μπορεί να είναι η παράνομη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, το δουλεμπόριο κλπ. (Τάτσος, 2001; Κόρρας, 2014; Αγαπητός, 2010; Παλαιολόγος & Κασσάρ, 2002)

Γενικότερα, για την έννοια της παραοικονομίας δεν υπάρχει ένας γενικός ορισμός της που να είναι κοινά αποδεκτός. Μελέτες όπως αυτές του Blades (1982), του O. Schneider (1986) και του F. Schneider (1990), θεωρούν την έννοια της παραοικονομίας ως εκείνες τις οικονομικές δραστηριότητες που "δημιουργούν προστιθέμενη αξία και άρα θα έπρεπε να καταγράφονται στο ΑΕΠ μία χώρας αλλά δεν υπολογίζονται από τις αρμόδιες εθνικές στατιστικές πηγές. Ο ορισμός αυτός λαμβάνει υπόψη του μόνο τη θετική πλευρά της παραοικονομίας, δηλαδή την βελτίωση της ευημερίας των ανθρώπων που η παράνομη δραστηριότητα τους δημιουργεί προστιθέμενη αξία στην οικονομία. Επίσης, η μελέτη του Tanzi (1980) ορίζει την παραοικονομία ως το ΑΕΠ που δεν μετριέται από τις επίσημες στατιστικές λόγω μη δήλωσης του ή/και μερικής δήλωσης του. Αντίθετα, ο Macafee (1980) ορίζει την παραοικονομία ως "το μη καταγεγραμμένο εισόδημα των συντελεστών παραγωγής που περιλαμβάνεται στο ΑΕΠ". (Βαβούρας & Μανωλάς, 2006) Επίσης, ο Blade (1982) αναφέρεται στη παραοικονομία ως εκείνες οι οικονομικές δραστηριότητες που θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ αλλά πρακτικά παραλείπονται ή αγνοούνται λόγω απόκρυψης τους από τις δημόσιες αρχές ενώ, σύμφωνα με τον Gutmann (1979), η παραοικονομία αποτελεί το άθροισμα όλων εκείνων των εισοδημάτων που αποκρύπτονται και, εν τέλει, δε φορολογούνται. Ένας

ακόμη ορισμός της παραοικονομίας, ο οποίος διατυπώθηκε από τον Feige (1979) και θεωρείται ευρύτερος σε σχέση με τους άλλους, αναφέρεται στο σύνολο όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται αλλά δε καταγράφονται από τις υπάρχουσες μεθόδους και τεχνικές μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει ουσιαστικά και την άτυπη οικονομία, όπως είναι η οικιακή εργασία, η αυτοεξυπηρέτηση κ.α. ενώ οι προηγούμενοι περιλαμβάνουν μόνο το τμήμα της παραοικονομίας. Ιδιαίτερα χρήσιμος ορισμός της παραοικονομίας έχει δοθεί από τον Matthews (1990) ο οποίος αναφέρεται στην "συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται και διανέμονται στη κοινωνία, που όμως δε καταγράφονται στους εθνικούς λογαριασμούς έτσι ώστε οι φορείς που της εκτελούν να αποφύγουν τη φορολογία ή κάποια άλλη δημοσιονομική ποινή".

Ακόμη και στην ελληνική βιβλιογραφία βέβαια, έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί σχετικά με την έννοια της παραοικονομίας. Ειδικότερα, ο Τάτσος (2001) αναφέρεται στην έννοια της παραοικονομίας ως το μέρος εκείνο των δραστηριοτήτων που θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ αλλά αυτό δεν συμβαίνει διότι, όσοι συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες, προσπαθούν να τις αποκρύψουν από το κράτος για κερδοσκοπικούς αλλά και για φορολογικούς λόγους. Παρομοίως, οι Βαβούρας & Μανωλάς (2006) ορίζουν την παραοικονομία ως το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που δημιουργούν προστιθέμενη αξία στη κοινωνία και άρα θα έπρεπε να καταγράφονται, κανονικά, από τις επίσημες στατιστικές στο ΑΕΠ αλλά αυτό δεν συμβαίνει επειδή οι δραστηριότητες αυτές αποκρύπτονται, είτε μερικώς είτε ολικώς, από τις δημόσιες αρχές.

Ένας ακόμη ορισμός έχει δοθεί από τους Παυλόπουλο (2002) και Νάστα (2007) όπου, ο μεν πρώτος ορίζει τη παραοικονομία ως την οικονομική δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνεται στο ΑΕΠ διότι υπάρχει αδυναμία καταγραφής της από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες αν και δημιουργεί προστιθέμενη αξία στην οικονομία ενώ ο δεύτερος την ορίζει ως εκείνες τις δραστηριότητες οι οποίες προκύπτουν νόμιμα αλλά πέρα από τον μηχανισμό της αγοράς, όπως είναι η παραγωγή για αυτοκατανάλωση, παράνομα αλλά εντός της αγοράς όπως το λαθρεμπόριο, καθώς και άλλες νόμιμες δραστηριότητες που βρίσκονται μεν εντός του μηχανισμού της αγοράς αλλά δεν μπορούν να μετρηθούν λόγω φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής κλπ. Ο Παυλόπουλος (2002) μάλιστα αναφέρει επιπλέον ότι η παραοικονομία, λόγω του ότι δημιουργεί προστιθέμενη αξία, είναι μια

αναγκαία αλλά όχι και ικανή συνθήκη λόγω του ότι υπάρχει και η άτυπη οικονομία στην οποία οι δραστηριότητες υπόκεινται σε μηχανισμούς που βρίσκονται πέρα από αυτόν της αγοράς και των τιμών όπως είναι οι δουλειές του νοικοκυριού, η εθελοντική εργασία, η φροντίδα των παιδιών κ.α ενώ ένα σημαντικό ποσοστό των δραστηριοτήτων αυτών δεν καταγράφονται για λόγους ανεπάρκειας της δημόσιας διοίκησης να οργανώσει αποτελεσματικά την καταγραφή της οικονομικής δραστηριότητας στου εθνικούς λογαριασμούς της χώρας. (Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, 2002)

Υπάρχει, επιπλέον, ένας άλλος ορισμός που έχει δοθεί από τους Παλαιολόγου & Κασσάρ (2003), οι οποίοι ορίζουν την παραοικονομία ως το σύνολο εκείνο των δραστηριοτήτων που είναι:

- i. αδήλωτες, υπό την έννοια ότι η παραγωγή γίνεται νόμιμα αλλά υπάρχει αδυναμία στη μέτρηση της,
- ii. αδήλωτες σε είδος, δηλαδή αδήλωτη παραγωγή σε είδος που προκύπτει σε περιπτώσεις κλοπών από εργαζομένους εντός του χώρου εργασίας τους και
- iii. παράνομες, υπό την έννοια της παράνομης παραγωγής που δημιουργεί προστιθέμενη αξία.

Τέλος, σύμφωνα με μια πιο επίσημη πηγή του Υπουργείου Οικονομικών (2011), η παραοικονομία εντοπίζεται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- 1) Σε εισοδήματα που ενώ οι εμπλεκόμενοι στις δραστηριότητες αυτές τα αποκτούν νόμιμα, εντούτοις δεν δηλώνονται στις φορολογικές αρχές επειδή είτε φοροδιαφεύγουν είτε εισφοροδιαφεύγουν, όπως θα περιγραφεί αναλυτικά παρακάτω. Παραδείγματα τέτοιων εισοδημάτων είναι εισοδήματα που προκύπτουν από επιδόματα ανεργίας, εισοδήματα από δεύτερη εργασία, κλπ.
- 2) σε εισοδήματα που αποκτώνται παράνομα, κυρίως από δραστηριότητες όπου εμπλέκουν την διαφθορά και τον χρηματισμό όπως λαθρεμπόριο ναρκωτικών, ποτών, κ.α., πλανόδιο εμπόριο, εμπόριο όπου δεν εκδίδονται τα σχετικά τιμολόγια και η τοκογλυφία και
- 3) σε εισοδήματα που αποκτώνται νόμιμα από δραστηριότητες που βρίσκονται εκτός του μηχανισμού της αγοράς, δηλαδή η κατ' οίκον παράδοση σχολικών ή άλλων μαθημάτων, κ.α.

2.2.1 Προσδιορισμός αιτιών που οδηγούν στην παραοικονομία

Η παραοικονομία αποτελεί ένα μέγεθος το οποίο διαφέρει μεταξύ των χωρών εξαιτίας ύπαρξης οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτιστικών κ.α. παραγόντων οι οποίοι παρατηρούνται σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετική μορφή. Κατ' αρχάς, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι η παραοικονομία υπάρχει εφόσον υπάρχουν και οι κατάλληλες ευκαιρίες για να προσφύγουν τα άτομα και οι επιχειρήσεις σε αυτήν, υπό την έννοια ότι το όφελος που θα αποκομίσουν θα είναι μεγαλύτερο από το κόστος το οποίο θα επωμιστούν και που σχετίζεται με την αποκάλυψη των δραστηριοτήτων αυτών από εξωτερικούς κυρίως παράγοντες. Εν ολίγοις, το αν τα άτομα καταφύγουν σε δραστηριότητες της παραοικονομίας ή όχι εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα του διοικητικού μηχανισμού μιας χώρας να αποτρέπει τέτοιου είδους δραστηριότητες, καθώς και από τον κίνδυνο αποκάλυψης των. Είναι βέβαια προφανές ότι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την παραοικονομία επιδρούν με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικό βαθμό σε άτομα και επιχειρήσεις. Παρόλα αυτά, η κατεύθυνση ενός ατόμου ή μιας επιχείρησης προς την παραοικονομία μπορεί να αποφευχθεί εφόσον είναι γνωστό ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα αποκάλυψης και καταδίκης των, καθώς και επιβολή μεγάλων κυρώσεων στη περίπτωση αυτή. (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000)

Γενικότερα όμως, η παραοικονομία ωφελεί κατά πολύ τα άτομα και τις επιχειρήσεις, ιδίως τις τελευταίες όπου η συμμετοχή σε αυτή ωφελεί τόσο εργοδότες όσο και εργαζόμενους διότι, από τη μία πλευρά μειώνεται το κόστος των εργοδοτών λόγω μη καταβολής φορολογίας στο κράτος και από την άλλη αυξάνεται το διαθέσιμο εισόδημα των εργαζομένων. Ένα επιπλέον όφελος για τους εργαζόμενους είναι η ικανοποίηση και το αίσθημα ανεξαρτησίας της προσωπικής τους εργασίας καθώς έτσι νιώθουν ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν στο έπακρο τις επαγγελματικές τους ικανότητες, κάτι που δεν συμβαίνει συνήθως σε δραστηριότητες όπου η φορολογία δημιουργεί αντικίνητρα για εργασία. (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000)

Όσον αφορά τους οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν την παραοικονομία, ο βασικότερος λόγος δημιουργίας είναι, κατεξοχήν, η δομή του φορολογικού συστήματος ενώ από τους υπόλοιπους παράγοντες, κοινωνικούς,

πολιτικούς, κλπ. ο σημαντικότερος θεωρείται οι θεσμικοί περιορισμοί που επιβάλλονται από το κράτος, όπως περιορισμοί και απαγορεύσεις προς υλοποίηση συγκεκριμένων κοινωνικοοικονομικών στόχων. Ταυτόχρονα, μία από τις βασικότερες αιτίες της παραοικονομίας είναι και η φοροδιαφυγή ή εισφοροδιαφυγή, η οποία είναι, όπως θα περιγραφεί αναλυτικά παρακάτω, η αποφυγή διάφορων φορολογικών επιβαρύνσεων μέσω απόκρυψης οικονομικών δραστηριοτήτων που σε διαφορετική περίπτωση θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στο ΑΕΠ. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα άτομα που οδηγούνται στη παραοικονομία προσπαθούν να μειώσουν το φορολογικό τους βάρος το οποίο προσδιορίζεται είτε από την αναλογία των φορολογικών εσόδων προς το σύνολο του ΑΕΠ είτε από το χρηματικό κόστος ή κόστος ανάλωσης χρόνου που προκύπτει από τις διάφορες θεσμικές ρυθμίσεις που επιβάλλονται σε εργοδότες και εργαζόμενους, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο μοναδικός τους στόχος είναι η μεγιστοποίηση της συνολικής τους ευημερίας. (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000; Schneider F., 2012)

Ουσιαστικά, ένα κομμάτι της φοροδιαφυγής αποτελεί και η μη δήλωση εισοδημάτων που προέρχονται από δεύτερη εργασία ή από αυτοαπασχόληση ενώ συχνό φαινόμενο αποτελεί και η μη δήλωση αγορών για προϊόντα και υπηρεσίες η οποία αντανακλάται στην μη έκδοση αποδείξεων τιμολογίων, παραστατικών κλπ για την αποφυγή καταβολής ΦΠΑ ή άλλων έμμεσων φόρων, αφού προηγουμένως προηγηθεί συμφωνία μεταξύ αγοραστών και πωλητών. Ιδιαίτερα στον χώρο εργασίας, το φαινόμενο της παραοικονομίας είναι αρκετά συχνό και αφορά την αποφυγή φορολογικών επιβαρύνσεων αναφορικά με τους όρους εργασίας, όπως για παράδειγμα νόμους για τα κατώτατα ημερομίσθια, αμοιβές προσωπικού, λοιπές παροχές και εισφορές εργαζομένων, συνθήκες υγιεινής, άδειες εργασίας για αλλοδαπούς εργαζόμενους κλπ, έχοντας ως στόχο τόσο τη μείωση του κόστους της επιχείρησης όσο και την ικανοποίηση των συμφερόντων των εργαζομένων. Οι αιτίες αυτές είναι κατά βάση κοινωνικοοικονομικές. (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000; Schneider F., 2012)

Επιπλέον, ένα σημαντικό στοιχείο που αξίζει να αναφερθεί είναι η διάκριση των δραστηριοτήτων της παραοικονομίας σε νόμιμες και παράνομες. Εδώ τίθεται το ερώτημα πώς είναι δυνατόν να γίνεται λόγος για νόμιμες δραστηριότητες ενώ υπάγονται στη κατηγορία της παραοικονομίας που, εξ' ορισμού, αποκρύπτει εισοδήματα και πληροφορίες που κανονικά θα έπρεπε, βάσει του νόμου, να

δηλωθούν στις φορολογικές αρχές. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι απλώς ότι τα άτομα αποκρύπτουν εισοδήματα από δραστηριότητες οι οποίες γενικώς είναι δηλωμένες στην αρμόδια φορολογική υπηρεσία, όμως δεν δηλώνονται πάντα όλες οι δραστηριότητες στις οποίες προβαίνουν τα άτομα και οι επιχειρήσεις. Η μη έκδοση παραστατικών, αποδείξεων κλπ σε ορισμένες περιπτώσεις αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της περίπτωσης. Όσο για τις παράνομες δραστηριότητες, η εκτέλεση τους απαγορεύεται από τον νόμο αλλά δημιουργούν προστιθέμενη αξία στην οικονομία άσχετα αν δεν καταγράφονται στο ΑΕΠ. Τέτοιες δραστηριότητες είναι το λαθρεμπόριο, παράνομα στοιχήματα, παράνομες χαρτοπαικτικές λέσχες, κ.α. και προκύπτουν ως αποτέλεσμα των αυστηρών θεσμικών περιορισμών που επιβάλλονται από το κράτος. (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000; Schneider F., 2012)

Δεν πρέπει επίσης να παραμεληθεί και το γεγονός ότι οι επίσημες στατιστικές δεν διαθέτουν αποτελεσματικές τεχνικές καταγραφής και μέτρησης όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων που ενθαρρύνουν ακόμη περισσότερο την όξυνση του φαινομένου της παραοικονομίας. Αν αυτό μάλιστα συνδυάζεται και με χαμηλό βαθμό αποδοχής και εμπιστοσύνης της κοινωνίας στο εκάστοτε πολιτικό σύστημα της χώρας, καθώς και από έλλειψη φορολογικής ηθικής. Συνήθως, η έλλειψη φορολογικής ηθικής οδηγεί σε μη αποδοχή των πολιτικών και των νόμων της κρατικής εξουσίας και εξαρτάται από τις ιδιαίτερες ψυχολογικές ανάγκες και στάσεις των ατόμων απέναντι στο κράτος. Αν πιστεύουν πως το κράτος δεν μπορεί να εξασφαλίσει τα απαραίτητα μέσα για την επιβίωση τους τότε η παραοικονομία αποτελεί μονόδρομο σε αυτήν τους την αντίδραση ενώ το αντίθετο συμβαίνει αν θεωρούν την κρατική εξουσία κατάλληλη για την βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας τους. (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000; Schneider F., 2012)

Τέλος, άλλοι παράγοντες που επιδρούν σημαντικά στην ύπαρξη της παραοικονομίας είναι οι εξής: (Krakowski, 2005)

- 1) Το επίπεδο ανεργίας, ένας παράγοντας που επιδρά σημαντικά στα κίνητρα των ατόμων για εύρεση εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι όσο πιο μεγάλο είναι το επίπεδο αυτό, τόσο περισσότερα αντικίνητρα θα υπάρχουν για εύρεση νέας εργασίας. Ιδιαίτερα στην ανεπίσημη οικονομία, παρά στην επίσημη, τα

αντικίνητρα αυτά είναι ακόμη πιο έντονα καθώς η λήψη επιδομάτων ανεργίας αποτελεί μια πηγή εισοδήματος η οποία εξασφαλίζει ένα σταθερό μηνιαίο εισόδημα, επομένως ένα άνεργο άτομο δέχεται να εργαστεί και με χαμηλότερο μισθό. Όσο για τις επιχειρήσεις, η ζήτηση για ανειδίκευτη εργασία είναι μεγαλύτερη εφόσον έχουν φθηνότερο κόστος και άρα η παραοικονομία σε αυτή τη περίπτωση ευνοείται εξαιτίας των θεσμικών περιορισμών από τη πολιτεία.

- 2) Οι υψηλές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλουν οι εργοδότες προς τους εργαζόμενους, καθώς ωθεί τους πρώτους να αποκρύπτουν, για λόγους κόστους, τις εισφορές αυτές για να επωφεληθούν από τα μελλοντικά κέρδη τα οποία θα παρουσιαστούν πιο αυξημένα λόγω της αποφυγής καταβολής του φόρου αυτού.
- 3) Οι κοινωνικές παροχές που προσφέρονται από το κοινωνικό κράτος ή κράτος πρόνοιας, όπως επιδόματα για ανέργους, άστεγους, άπορους, ανάπηρους, άτομα χαμηλού εισοδήματος, κ.α., διότι αυτές ωθούν ορισμένα άτομα να προσποιούνται ότι ανήκουν σε μία από τις ανωτέρω κατηγορίες για να επωφεληθούν από τις παροχές αυτές και να εξασφαλίσουν ένα εισόδημα που διαφορετικά θα έπρεπε να το κερδίσουν μέσα από νόμιμες δραστηριότητες. Για τον λόγο αυτόν, η παραοικονομία διευρύνεται ακόμη περισσότερο.
- 4) Το υψηλό επίπεδο ανάπτυξης της οικονομίας, το οποίο, εφόσον είναι ικανοποιητικό, καθιστά το κράτος λιγότερο αυστηρό στην επιβολή θεσμικών περιορισμών και μέσω παρέμβασης, συνεπώς η παραοικονομία ενθαρρύνεται ακόμη περισσότερο.
- 5) Τέλος, λοιποί διαρθρωτικοί παράγοντες μπορούν επίσης να οδηγήσουν σε παραοικονομικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος τομέας σε μια οικονομία να διαθέτουν μεγαλύτερη παραοικονομία από άλλους, όπως είναι οι βιομηχανίες εντάσεως κεφαλαίου ή το προσωπικό στο οποίο περιλαμβάνονται αποκλειστικά αλλοδαποί εργάτες. Σε αυτές τις περιπτώσεις, μια επερχόμενη αύξηση στην οικονομική τους δραστηριότητα θα οδηγήσει στην αύξηση της συμμετοχής της παραοικονομίας στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με τις δραστηριότητες της επίσημης οικονομίας.

2.2.2 Συνέπειες της παραοικονομίας

Εφόσον υπάρχουν οι αιτίες οι οποίες οδηγούν ορισμένες δραστηριότητες στην παραοικονομία, είναι εύλογο ότι θα υπάρχουν και οι ανάλογες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της σε μία χώρα και, ειδικότερα, στο μέρος της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας που αφορά την επίσημη οικονομία. Κι αυτό γιατί το μεγάλο ποσοστό παραοικονομίας σε μία χώρα επηρεάζει αρνητικά τόσο τον σχεδιασμό όσο και την αποτελεσματικότητα στην ορθή άσκηση της οικονομικής πολιτικής από τη πλευρά του κράτους. Το φαινόμενο της παραοικονομίας, όσο κι αν δημιουργεί προστιθέμενη αξία, η μη καταγραφή της δημιουργεί προβλήματα όπως: (Jie, Tat, Rasli, & Chye, 2011; Krakowski, 2005; Schneider & Enste, 2000; Schneider F., 2012)

- i. Μείωση στα φορολογικά έσοδα και δημιουργία ελλειμμάτων στον κρατικό προϋπολογισμό, το οποίο είναι προφανές από την μειωμένη φορολογική ηθική, πόσο μάλλον από την επιβολή υψηλών φορολογικών συντελεστών,
- ii. Δημιουργία εσφαλμένων εκτιμήσεων για σημαντικούς κοινωνικοοικονομικούς δείκτες όπως η ανεργία, ο πληθωρισμός, το ΑΕΠ κ.α. που οδηγούν σε πολιτικές που δρουν ενάντια στο συμφέρον των πολιτών και
- iii. Δημιουργία αντικοινωνικών φαινομένων που εκφυλίζουν και ευτελίζουν τον πολιτισμό και τη κοινωνία γενικότερα, όπως εγκληματικότητα, διαφθορά, βία και αδιαφάνεια λόγω της αδυναμίας σωστής διαχείρισης του θεσμικού πλαισίου από τη μεριά του κράτους.

Τα παραπάνω προβλήματα προκαλούν πολλές στρεβλώσεις στο οικονομικό σύστημα μιας χώρας καθώς μεταβάλλει την διανομή του εισοδήματος, θέτει σε κίνδυνο την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της χώρας και δημιουργεί λανθασμένες εκτιμήσεις γύρω από την μέτρηση των εθνικών μεγεθών της οικονομίας. Για τον λόγο αυτόν, είναι απαραίτητη η γνώση του μεγέθους και της έκτασης της παραοικονομίας ώστε να εφαρμόζονται μέτρα και πολιτικές που θα φέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα στη κοινωνία. (Frey & Schneider, 2000; Katsios, 2006; Ramona, 2011)

Αναλυτικότερα σχετικά με τις συνέπειες που μπορεί να έχει η παραοικονομία σε μία χώρα, κατ' αρχάς υπάρχει έντονη αλλοίωση στο αποτέλεσμα και στην αξιοπιστία εκτιμήσεων τα επίσημων στατιστικών σχετικά με τα μακροοικονομικά

μεγέθη της οικονομίας, δηλαδή το ΑΕΠ, ο πληθωρισμός, η ανεργία, η κατανάλωση, οι επενδύσεις, οι δημόσιες δαπάνες, οι καθαρές εξαγωγές (εξαγωγές μείον εισαγωγές), αποταμιεύσεις, συναλλαγματικά αποθέματα κλπ καθώς η τιμή τους περιλαμβάνει μόνο το μέρος των δραστηριοτήτων που αφορούν την επίσημη οικονομία. Το πρόβλημα οξύνεται όταν το μέγεθος της παραοικονομίας παρουσιάζεται σχετικά υψηλότερο σε σχέση με αυτό της επίσημης οικονομίας, αφού σε εκείνη τη περίπτωση δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος που αντανάκλαται στην αδυναμία κατάρτισης και εφαρμογής προγραμμάτων που θα βασίζονται σε αληθινές (πραγματικές) εκτιμήσεις που θα προέρχονται από τους οικονομικούς δείκτες και, ειδικότερα, σε νομισματικούς δείκτες (π.χ. ζήτηση χρήματος, επιτόκια κλπ), δείκτες απασχόλησης (απασχόληση, ανεργία, εργατικό δυναμικό κλπ) και δείκτες παραγωγής και δαπάνης (ΑΕΠ, διαθέσιμο εισόδημα, κατανάλωση, επενδύσεις κλπ). (Frey & Schneider, 2000; Katsios, 2006; Ramona, 2011)

Κατ' αρχάς, για τα νομισματικά μεγέθη της οικονομίας, η παραοικονομία προκαλεί απόκρυψη συναλλαγών οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά το μέγεθος τους αλλά πιθανότατα μπορεί να ευνοούν (ή όχι) τη ζήτηση χρήματος για συναλλαγές τέτοιου τύπου. Επειδή οι δείκτες αυτοί σχετίζονται άμεσα με την γενική ρευστότητα μιας οικονομίας, ενδέχεται η απόκρυψη ορισμένων συναλλαγών να υποεκτιμήσει τη ταχύτητα με την οποία κυκλοφορεί το χρήμα στην οικονομία και άρα να δημιουργήσει τη ψευδαίσθηση ότι η ζήτηση χρήματος είναι μειωμένη και άρα αυτό να οδηγήσει σε αύξηση των επιτοκίων και μείωση του πληθωρισμού. Αυτό όμως δεν θα ανταποκρίνεται στη πραγματικότητα και θα ακολουθηθούν αντιπληθωριστικές, ενδεχομένως, πολιτικές που θα επηρεάσουν αρνητικά την ρευστότητα της οικονομίας. (Frey & Schneider, 2000; Katsios, 2006; Ramona, 2011)

Επίσης, για τους δείκτες απασχόλησης, η παραοικονομία, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ενθαρρύνει την μη συμμετοχή των ατόμων στην αγορά εργασίας. Η τάση ορισμένων άνεργων ατόμων να παριστάνουν ότι ανήκουν στη κατηγορία των ατόμων με ειδικές ανάγκες ή στους άστεγους ή στους απόρους ή σε οποιαδήποτε άλλη με σκοπό την λήψη επιδομάτων πρόνοιας έχει αυξηθεί πολύ τα τελευταία χρόνια και αναμένεται να συνεχίσει και στο μέλλον. Και αυτό γιατί η παραοικονομία δημιουργεί την εντύπωση ότι στην αγορά εργασίας που ανήκει στην επίσημη οικονομία, οι άνεργοι είναι συγκριτικά λιγότεροι και όσοι δικαιούνται πραγματικά να λάβουν επίδομα ανεργίας ουσιαστικά λαμβάνουν πεινιχρά επιδόματα για μια

προσωρινή κάλυψη των αναγκών τους, εφόσον μπορούν να εξασφαλίσουν μία θέση εργασίας με περισσότερες πιθανότητες στο άμεσο μέλλον. Αυτό όμως ισχύει για όσους πραγματικά δεν έχουν κάποια δεύτερη εργασία ή δεν εργάζονται ως αυτοαπασχολούμενοι και επίσης αναζητούν μία νέα θέση εργασίας για να καλύψουν αυτό το δυσαναπλήρωτο κενό. Ως αποτέλεσμα, εφόσον η ανεργία υποεκτιμάται, ακολουθούνται πολιτικές που αυξάνουν τους μισθούς των εργαζομένων και οδηγούν σε πληθωριστικές πιέσεις. Μπορεί αυτές οι πολιτικές να ωφελούν τους εργαζόμενους στην επίσημη οικονομία, ωστόσο αυξάνουν το κόστος για τις επιχειρήσεις και οι οποίες οδηγούνται σε απολύσεις προσωπικού για να το περιορίσουν. Συνεπώς, το γεγονός αυτό στρέφει περισσότερους εργαζόμενους στην παραοικονομία. (Frey & Schneider, 2000; Katsios, 2006; Ramona, 2011)

Τέλος, όσον αφορά τους δείκτες παραγωγής και δαπάνης, η παραοικονομία επιδρά είτε άμεσα είτε έμμεσα. Η άμεση επίδραση της έγκειται στο γεγονός ότι υποεκτιμά το επίπεδο παραγωγής τελικών αγαθών και υπηρεσιών και/ή των καταναλωτικών δαπανών μέσα από την απόκρυψη εισοδημάτων και δαπανών για το αμοιβαίο όφελος νοικοκυριών και επιχειρήσεων ή, διαφορετικά, μεταξύ αγοραστών και πωλητών. Η έμμεση επίδραση της προκύπτει από την στενή σχέση που έχουν οι δείκτες αυτοί με τους δείκτες απασχόλησης καθώς, μειωμένη απασχόληση σημαίνει αυτόματα και χαμηλότερο επίπεδο παραγωγής και άρα δαπάνης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ακολουθούνται λανθασμένες και άστοχες πολιτικές που επιδιώκουν να αυξήσουν το επίπεδο παραγωγής και δαπάνης όπως η αύξηση του επιπέδου των τιμών που δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ορθή λειτουργία των επιχειρήσεων. (Frey & Schneider, 2000; Katsios, 2006; Ramona, 2011)

2.3 Οι έννοιες της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς και η σχέση τους με την παραοικονομία

Από τη παραπάνω παρουσίαση της έννοιας της παραοικονομίας, έγινε αντιληπτό ότι αποτελεί μια επίσημη έννοια για τα διαφεύγοντα εισοδήματα από αυτά που καταγράφονται στους εθνικούς λογαριασμούς. Υπάρχουν όμως και άλλες έννοιες οι οποίες περιγράφουν το φαινόμενο αυτό οι οποίες είναι η φοροδιαφυγή και η διαφθορά. Αν και από πολλούς οι έννοιες αυτές χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημες,

εντούτοις παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές ως προς το περιεχόμενό τους. Αυτές παρουσιάζονται αναλυτικά και ξεχωριστά αμέσως παρακάτω.

2.3.1 Έννοια της φοροδιαφυγής, αιτίες και επιπτώσεις

Η έννοια της φοροδιαφυγής αποτελεί έναν άλλο τρόπο προσέγγισης της απόκρυψης οικονομικών δραστηριοτήτων από τις φορολογικές αρχές όπως και η παραοικονομία. Οι δύο όροι όμως, όσο ταυτόσημοι και αν θεωρούνται, παρουσιάζουν διαφορές ως προς το νόημα και το περιεχόμενό τους.

Σύμφωνα με τη μελέτη του Τάτσου (2001), η **φοροδιαφυγή** μπορεί να οριστεί ως "μία παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων με σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή της καταβολής του φόρου". Αυτό, με άλλα λόγια, σημαίνει ότι "είναι μια παράνομη ενέργεια που συνδέεται με την ηθελημένη απόκρυψη εισοδήματος και άλλων αντικειμένων από τις φορολογικές αρχές κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, καθώς και η μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες φορολογικές υπηρεσίες, όπως ΦΠΑ, παρακρατούμενοι φόροι, τέλη, εισφορές κλπ."

Από τον παραπάνω ορισμό της φοροδιαφυγής, δύναται να ειπωθεί ότι η κύρια διαφορά που παρουσιάζει από την παραοικονομία είναι ότι αποτελεί έναν πιο στενό ορισμό της απόκρυψης εισοδημάτων από τις φορολογικές αρχές ενώ η παραοικονομία αφορούσε δραστηριότητες γενικά που είτε δημιουργούσαν εισοδήματα είτε όχι αλλά θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στο ΑΕΠ. Εδώ ενδιαφέρει κυρίως η απόκρυψη φορολογητέου εισοδήματος από την εφορία, ένας από τους στόχους που επιθυμούν να πετύχουν τα άτομα και οι επιχειρήσεις για την μείωση της φορολογικής τους επιβάρυνσης. Αυτό γίνεται διότι οι φόροι, γενικώς, συμπιέζουν το εισόδημα των πολιτών και οι ίδιοι προβαίνουν σε ενέργειες και πράξεις που στοχεύουν στη μείωση της φορολογικής τους επιβάρυνσης. Ως αποτέλεσμα, η φοροδιαφυγή επηρεάζει αποφάσεις που σχετίζονται με την διανομή του εισοδήματος στη κοινωνία, με την εργασία, με τη προσφορά και τη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, με τη κατανάλωση και με την αποταμίευση. (Τάτσος Ν., 2010; Καράγιωργας, 1981; Γεωργακόπουλος, 2012; Slemrod, 2002)

Οι αντιδράσεις που προκύπτουν από τα άτομα για αυτή τη μείωση του εισοδήματος από την επιβολή φορολογίας που δεν θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή, μπορεί να είναι είτε ενεργητικές είτε παθητικές. Ενεργητικές αντιδράσεις θεωρούνται όσες προκαλούνται από το ίδιο το άτομο ή την επιχείρηση για να επιτύχει συγκεκριμένους στόχους, όπως είναι η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή όπως θα περιγραφεί παρακάτω. Από την άλλη μεριά, οι παθητικές αντιδράσεις είναι όσες προκύπτουν από εξωγενείς προς το άτομο παράγοντες για τους οποίους το ίδιο έμμεσα προσπαθεί να γλιτώσει φόρο όπως είναι το αντικίνητρο για εργασία, για αποταμίευση και για επένδυση. (Τάτσος Ν., 2010; Καράγιωργας, 1981; Γεωργακόπουλος, 2012; Slemrod, 2002)

Ως προς το περιεχόμενο, η φοροδιαφυγή περιλαμβάνει τις ακόλουθες περιπτώσεις: (Τάτσος Ν., 2010; Καράγιωργας, 1981; Γεωργακόπουλος, 2012; Slemrod, 2002)

- Απόκρυψη ενός μέρους από το σύνολο του εισοδήματος ενός ατόμου ή μιας επιχείρησης από τις φορολογικές αρχές για την εξυπηρέτηση δικών τους συμφερόντων και το οποίο κανονικά θα έπρεπε να είχε φορολογηθεί,
- Μη καταβολή ορισμένων άμεσων (π.χ. φόροι εισοδήματος, φόροι περιουσίας κλπ) ή/και έμμεσων φόρων (π.χ. ΦΠΑ, τέλη, δασμοί κλπ) που κανονικά θα έπρεπε να είχαν αποδοθεί στις αρμόδιες οικονομικές υπηρεσίες (ΔΟΥ),
- Μη καταβολή τόκων που αντιστοιχούν σε όσους φόρες καταβάλλονται εκπρόθεσμα και
- Μη καταβολή φόρων εξαιτίας της παροχής φορολογικών ελαφρύνσεων και απαλλαγών από το κράτος.

Η τελευταία περίπτωση αποτελεί ουσιαστικά μία διευκόλυνση από το κράτος είτε για την παροχή μιας οικονομικής διευκόλυνσης προς συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, όπως άνεργους, απόρους κλπ είτε για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα άλλων κοινωνικών ομάδων με διαπρεπή θέση στη κοινωνία όπως διπλωμάτες, αντιπρόσωποι από άλλες χώρες, μεγαλοεπιχειρηματίες, κ.α. (Τάτσος Ν., 2010; Καράγιωργας, 1981; Γεωργακόπουλος, 2012; Slemrod, 2002)

Όπως και η παραοικονομία, έτσι και η φοροδιαφυγή αντικατοπτρίζει μια μορφή κοινωνικής αδικίας απέναντι στο φορολογικό σύστημα και τη κρατική εξουσία

μίας χώρας γενικότερα. Η αρνητική στάση αυτή απέναντι στο κράτος συνδέεται και με την αδικία που υπάρχει στην ορθή κατανομή των φορολογικών βαρών μεταξύ των πολιτών, κάτι που απογοητεύει ακόμη και τους φορολογικά ενσυνείδητους πολίτες που μέχρι στιγμής δεν είχαν κανένα παράπονο από την δομή του φορολογικού συστήματος. Δημιουργείται έτσι ένα πρόσφορο έδαφος για την απόκρυψη εισοδήματος που κανονικά θα έπρεπε να είχε δηλωθεί στις φορολογικές αρχές. Επομένως, σε αυτό το σημείο πρέπει να προσδιοριστούν και να αναλυθούν οι αιτίες που προκαλούν τη φοροδιαφυγή στη κοινωνία. (Τάτσος Ν., 2010; Καράγιωργας, 1981; Γεωργακόπουλος, 2012; Slemrod, 2002)

Κατ' αρχάς, αυτό που πρέπει να ειπωθεί είναι ότι η αποφυγή καταβολής φόρων εμφανίζεται με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικό βαθμό σε κάθε χώρα το οποίο έχει να κάνει με παράγοντες που δρουν έξω από τον χώρο της οικονομικής, όπως είναι το πολιτικό σύστημα κάθε χώρας, ο βαθμός της τοπικής αυτοδιοίκησης, η γενικότερη κουλτούρα των πολιτών, το επίπεδο διαβίωσης τους, το μέγεθος της άνισης διανομής του εισοδήματος κλπ. (Τάτσος Ν., 2010; Καράγιωργας, 1981; Γεωργακόπουλος, 2012; Slemrod, 2002)

Παρόλα αυτά, υπάρχουν και οικονομικοί λόγοι για τους οποίους μπορεί ορισμένοι να καταφεύγουν στην φοροδιαφυγή. Ένας από αυτούς είναι προκειμένου να αυξηθεί το διαθέσιμο εισόδημα των φορολογουμένων, το οποίο εξαρτάται τόσο από την φορολογική ηθική τους όσο και από τα επίπεδα των φορολογικών συντελεστών που επιβάλλονται σε αυτούς. Επίσης, μπορεί μόνο και μόνο η ύπαρξη της παραοικονομίας να οδηγεί στη φοροδιαφυγή εξαιτίας της αποφυγής ρυθμίσεων και κανόνων που πρώτα οι φορολογούμενοι προσπαθούσαν να αποφύγουν. Εφόσον όμως η φοροδιαφυγή αποτελεί συνέπεια της παραοικονομίας, είναι λογικό όσοι αποκρύπτουν οικονομικές δραστηριότητες από το κράτος να θέλουν και να φοροδιαφύγουν. Επιπρόσθετα σε αυτό, ορισμένα άτομα, που δεν έχουν διάθεση για να φοροδιαφύγουν, στη τελική αναγκάζονται να καταφύγουν σε αυτήν λόγω της μεγάλης έκτασης του φαινομένου που έχει λάβει χώρα στη κοινωνία, επειδή συναλλάσσονται με άλλους που φοροδιαφεύγουν. Βέβαια, ακόμη και η ίδια η πολυπλοκότητα και η έλλειψη οργάνωσης του φορολογικού συστήματος, η άγνοια και η απαξίωση που νιώθουν ορισμένοι ή όλοι οι πολίτες για το κράτος και η αρνητική στάση τους απέναντι σε αυτό εντείνουν περισσότερο το φαινόμενο της μη

υποβολής σωστής φορολογικής δήλωσης και οξύνουν κατ' επέκταση το μέγεθος της φοροδιαφυγής. (Pickhardt & Prinz, 2012; Τάτσος Ν., 2010; Frey & Schneider, 2000)

Κατά κύριο λόγο, η ύπαρξη της φοροδιαφυγής εξαρτάται από την ικανοποίηση που νιώθουν οι πολίτες από τη λειτουργία του κράτους, από το κατά πόσο το κράτος μπορεί να επιτύχει τους στόχους της κοινωνίας, από τον βαθμό εσωτερικής διαφάνειας και τιμιότητας του κράτους κλπ. Εντός αυτού του πλαισίου, υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που θα μπορούσαν να αναφερθούν που προκαλούν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Ο πρώτος από αυτούς είναι η ίδια η δομή του φορολογικού συστήματος και το μέγεθος του φορολογικού βάρους που κατανέμεται μεταξύ των πολιτών. Με άλλα λόγια, η φοροδιαφυγή έχει να κάνει με τον βαθμό οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης, από τη ποιότητα των παρεχόμενων από το κράτος αγαθών και υπηρεσιών, από την έκταση της διαφθοράς που υπάρχει μεταξύ των κυβερνητικών αξιωματούχων και άλλων ισχυρών πολιτικών ηγετών, καθώς και από την αντίληψη του κράτους περί κοινωνικής δικαιοσύνης. Η τελευταία αυτή περίπτωση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον λόγο ότι η αστοχία στην σωστή κατανομή των φορολογικών βαρών μεταξύ των πολιτών ενδέχεται να δημιουργήσει έντονες κοινωνικές αντιδράσεις και στροφή σε αντικοινωνικά φαινόμενα που καταστρέφουν κάθε έννοια ηθικών αξιών και πολιτισμού, όπως την εγκληματικότητα, τη βία, την τρομοκρατία κ.α. Βέβαια, η φοροδιαφυγή προκαλείται επειδή δεν υπάρχει κατάλληλη συνοχή στο φορολογικό σύστημα. Έτσι, όσο πιο πολύπλοκο είναι, όσο πιο ασάφεια δημιουργεί στη κοινωνία και όσο πιο άδικο θεωρείται από το κοινωνικό σύνολο, τόσο δυσκολότερη καθίσταται και η είσπραξη των αναγκαίων φορολογικών εσόδων μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Κατά δεύτερον, ακόμη και η ίδια η οργάνωση της οικονομίας και της αγοράς επηρεάζει σε σημαντικό το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Έτσι, όσο πιο οργανωμένη είναι μια οικονομία και όσο πιο αποτελεσματική γίνεται η αγορά προς την επίτευξη των στόχων της κοινωνίας, τότε δεν συντρέχει κάποιος λόγος για τον οποίο τα άτομα να καταφύγουν στη φοροδιαφυγή εφόσον βελτιώνεται, ούτως ή άλλως η ευημερία τους. Ακόμη, η αποτελεσματική άσκηση ελέγχου από φορολογικούς μηχανισμούς με

τέτοιο τρόπο που δεν επιτρέπει να επεκταθεί η φοροδιαφυγή σε μεγάλο βαθμό καθιστά δύσκολη την απόφαση των πολιτών για να καταφύγουν σε αυτήν, ιδιαίτερα δε όταν οι κυρώσεις που επιβάλλονται για αυτήν είναι μεγάλες και ιδιαίτερες αυστηρές. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Επίσης, το επίπεδο εκπαίδευσης και μόρφωσης του κοινωνικού συνόλου παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην έκταση της φοροδιαφυγής. Κι αυτό γιατί, όσο πιο χαμηλή νοημοσύνη έχει ένας λαός, τόσο εύκολα υποκύπτει στο πειρασμό να φοροδιαφύγει καθώς τότε δεν έχει επίγνωση της επίτευξης των συλλογικών και όχι μόνο των ατομικών αναγκών αλλά στρέφεται προς την ικανοποίηση αποκλειστικά του δικού του συμφέροντος. Άλλωστε, η κατάσταση αυτή χειροτερεύει καθώς το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο δημιουργεί άλλα αρνητικά φαινόμενα όπως δημαγωγία, προπαγάνδα και διαφθορά που στρέφουν ένα πολύ μεγάλο μέρος των πολιτών προς την φοροδιαφυγή και τη παραοικονομία γενικότερα. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Τέλος, η εμπιστοσύνη που έχουν οι πολίτες προς το κράτος αποτελεί ίσως ένα βαρυσήμαντο στοιχείο για την έκταση της φοροδιαφυγής. Αν ο βαθμός εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος είναι μεγάλος και δικαιολογείται από την τιμιότητα και την διαφάνεια της κυβέρνησης, από την αποφυγή άσκοπης σπατάλης πόρων, από τη σωστή διαχείριση της δημόσιας περιουσίας και του κρατικού προϋπολογισμού, από την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, από τον βαθμό δικαιοσύνης που υπάρχει στο φορολογικό σύστημα κ.α. δημιουργούν φυσικά εμπόδια στην έκταση της φοροδιαφυγής εφόσον δεν υπάρχει κανένας ουσιαστικός λόγος, όπως αναφέρθηκε, για την αποφυγή δήλωσης εισοδήματος στην εφορία από τη στιγμή που οι ανάγκες των πολιτών ικανοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Όσον αφορά τις συνέπειες και τις επιπτώσεις που έχει η φοροδιαφυγή στην κοινωνία, είναι γεγονός ότι αποτελεί μία μορφή εκδήλωσης αντικοινωνικής στάσης απέναντι στο κράτος καθώς συμβάλλει στην μείωση της αποτελεσματικότητας της οικονομίας και στη διεύρυνση των εισοδηματικών και κοινωνικών ανισοτήτων, από τις οποίες άλλοι ευνοούνται από την φοροδιαφυγή και άλλοι όχι. (Hartshock, 2015;

Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Παρά το γεγονός βέβαια ότι η φοροδιαφυγή θεωρείται ένα άσχημο κοινωνικό φαινόμενο, εντούτοις έχουν διαπιστωθεί και ορισμένα θετικά σημεία ως προς αυτήν, όπως του ότι ενθαρρύνει τις αποταμιεύσεις των πολιτών και δημιουργεί μεγαλύτερο χρηματικό απόθεμα στην οικονομία από τη πλευρά των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, καθώς και ότι αποτρέπει την επιβολή υπέρμετρων φορολογικών βαρών που σε διαφορετική περίπτωση θα είχαν καταβληθεί στο κράτος και η απώλεια θα ήταν δυσανάλογα μεγάλη για όσους πολίτες έπρεπε να αναλάβουν την ευθύνη για τα βάρη αυτά. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Όμως, τα θετικά αυτά σημεία σε καμία περίπτωση δεν αντισταθμίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις που δημιουργούνται στη κοινωνία από τη έκταση της φοροδιαφυγής στην οικονομία. Και πρώτα απ' όλα η διεύρυνση της ανισοκατανομής του εισοδήματος και των φορολογικών βαρών είναι ακόμη πιο έντονη για τον λόγο ότι δεν θέλουν όλοι οι πολίτες, στον ίδιο βαθμό, να καταστούν παραβάτες του νόμου και να τον αποφύγουν, καθώς δεν έχουν τη δυνατότητα για να το κάνουν ή έχουν υψηλή φορολογική ηθική που δεν τους επιτρέπει να φοροδιαφύγουν. Έτσι, λόγω της φοροδιαφυγής, περιορίζονται τα φορολογικά έσοδα του κράτους το οποίο, ως αντίποινα για αυτή την κατάσταση, επιβάλλει ακόμα υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές οι οποίοι βαρύνουν τους πολίτες που δεν καταφεύγουν στη φοροδιαφυγή. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Επιπλέον, προκαλείται μεγάλη αναποτελεσματικότητα στην οικονομία. Συγκεκριμένα, το κράτος αδυνατεί να χρηματοδοτήσει ορισμένες δημόσιες δαπάνες και έργα από τα φορολογικά έσοδα, κάτι που δημιουργεί ελλείμματα στον κρατικό προϋπολογισμό και αναγκάζεται να προβεί σε δανεισμό είτε από τράπεζες του εσωτερικού είτε από δανειστές του εξωτερικού για να καλύψει αυτό το δυσαναπλήρωτο κενό στα δημόσια ταμεία του. Στην έσχατη περίπτωση, το κράτος μπορεί να προβεί και σε έκδοση νέου χρήματος αλλά αυτό θα οδηγούσε σε μεγάλη αύξηση του πληθωρισμού και στην απώλεια σημαντικών οικονομικών πόρων που θα μπορούσαν, σε διαφορετική περίπτωση, να χρησιμοποιηθούν για την εξυπηρέτηση

των δανειακών όρων ή/και για την χρηματοδότηση των δημοσίων δαπανών και επενδύσεων. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Τρίτον, δυσχεραίνεται περισσότερο η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων καθώς αυτές που φοροδιαφεύγουν ωφελούνται περισσότερο από αυτές που δρουν νόμιμα. Ακόμη και η ίδια η χώρα μπορεί να χάσει την ανταγωνιστικότητα της λόγω ενδεχόμενης έλλειψης εμπιστοσύνης από τις άλλες χώρες προκειμένου να δανείσουν ή/και να επενδύσουν σε αυτήν. Άλλωστε, άμα η κοινωνία είναι οργανωμένη έτσι ώστε να κυριαρχεί περισσότερο το ρουσφέτι παρά η ίση φορολογική μεταχείριση των πολιτών, η κατάσταση στη κοινωνία γίνεται ακόμη πιο δύσκολη από τη στιγμή που ευνοούνται ορισμένα άτομα του πληθυσμού εις βάρος κάποιων άλλων. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Τέλος, η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής προκαλεί, όπως και η παραοικονομία, εσφαλμένες εκτιμήσεις στους οικονομικούς δείκτες και τα μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας, έτσι ώστε να παρουσιάζει πλασματικούς δείκτες που σε καμία περίπτωση δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. (Hartshock, 2015; Pickhardt & Prinz, 2012; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

2.3.2 Έννοια της διαφθοράς, αιτίες και επιπτώσεις

Μία ακόμη έννοια που σχετίζεται στενά με τις υπόλοιπες, είναι η διαφθορά, της οποίας το περιεχόμενο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και αποτελεί ένα ευρύτερα σημαντικό θέμα που πολλές φορές είναι αντικείμενο συζήτησης και διαμάχης πολλών πολιτικών, επιστημόνων, κοινωνικών ομάδων, ακόμη και των ίδιων των πολιτών που συμμετέχουν στη δημόσια ζωή. Η διαφθορά είναι μία λέξη την οποία ο καθένας την αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο, όμως, τουλάχιστον στην πλειοψηφία των πολιτών, παραπέμπει σε μια μη αποδεκτή κατάσταση όπου ευνοούνται ορισμένες ομάδες των πολιτών εις βάρος κάποιων άλλων, με συνέπεια να διευρύνονται οι κοινωνικές ανισότητες. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011)

Κατά συνέπεια, η **διαφθορά (corruption)** μπορεί να οριστεί ως μία άσκηση συγκεκριμένης δύναμης, επιρροής ή εξουσίας ενός ατόμου, επιχείρησης ή

οργανισμού ή κράτους πάνω σε άλλα άτομα, επιχειρήσεις ή οργανισμούς και κράτη με σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων και των στόχων που επιδιώκει ο πρώτος, μέσα από την εκμετάλλευση και χρησιμοποίηση των δεύτερων ως υποχείριων για την ικανοποίηση του οφέλους και των αναγκών του. Παραδείγματα της διαφθοράς είναι ο χρηματισμός ή η δωροδοκία, ο εκβιασμός, η υπεξαίρεση χρημάτων, η δωροληψία και ο νεποτισμός. Η τελευταία περίπτωση αποτελεί το λεγόμενο ρουσφέτι που κυριαρχεί σε αρκετές χώρες στον πλανήτη (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας) ή, με άλλη διατύπωση, οικογενειοκρατία, όπου παραχωρούνται σημαντικές θέσεις και αξιώματα από ορισμένα άτομα σε ανθρώπους του στενού τους οικογενειακού τους κύκλου (π.χ. αδέρφια, παιδιά, θείοι, ξαδέρφια κλπ) ή ακόμα και σε στενούς τους φίλους. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

Από τον παραπάνω ορισμό, διαφαίνεται ότι η διαφθορά εμφανίζεται παντού, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα αλλά και στον διεθνή χώρο. Πολλές φορές, η έκταση του φαινομένου αυτού γίνεται εύκολα αντιληπτή από τους πολίτες, πόσο μάλλον όταν την διαφθορά την ασκεί το ίδιο το κράτος όπου είναι πιο εύκολο να βγουν στην επιφάνεια γεγονότα, πράξεις και καταστάσεις που λέγονται συνήθως **σκάνδαλα** και εμπλέκουν ένα ή περισσότερα δημόσια πρόσωπα. Συγκριτικά με τα αντίστοιχα σκάνδαλα του ιδιωτικού τομέα, τα δημόσια σκάνδαλα απογοητεύουν ακόμη περισσότερο τους πολίτες καθώς χάνουν την εμπιστοσύνη τους απέναντι στη κρατική εξουσία και, εν τέλει, καταφεύγουν στην αποχή και την απαξίωση από τη δημόσια ζωή (π.χ. απουσία από τις επερχόμενες εκλογές, χλευασμός και έντονη αρνητική κριτική σε πολιτικούς, κλπ.). (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

Σε σύγκριση με τις παραπάνω έννοιες της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, η διαφθορά έχει μια εντελώς διαφορετική σημασία, να και συνδέεται στενά με τις υπόλοιπες. Συνήθως, η διαφθορά αποτελεί αναγκαία, αλλά όχι πάντα ικανή συνθήκη για την δημιουργία των φαινομένων της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, διότι σε κάποιες περιπτώσεις ένα άτομο ή μια επιχείρηση μπορεί να οδηγείται αναγκαστικά στη παραοικονομία ή/και τη φοροδιαφυγή χωρίς να είναι διεφθαρμένο/η, προκειμένου να συσσωρεύσει περισσότερο χρηματικό απόθεμα για να μπορέσει να εξασφαλίσει τουλάχιστον τα αναγκαία μέσα επιβίωσης. Αυτό, εν ολίγοις, σημαίνει ότι η διαφθορά δεν αποτελεί πάντα το αίτιο για την δημιουργία της

φοροδιαφυγής και, κατ' επέκταση, της παραοικονομίας αλλά μπορεί να είναι και το αποτέλεσμα αυτών. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

Οι βασικοί παράγοντες που οδηγούν στην διαφθορά είναι οι εξής: (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

- 1) Το επίπεδο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Στη περίπτωση αυτή, η διαφθορά παρουσιάζεται πιο έντονη όταν σε μία χώρα υπάρχει χαμηλό επίπεδο κ.κ. ΑΕΠ και εισοδήματος, κάτι που οδηγεί στην αδιαφάνεια των κρατικών μηχανισμών σε τέτοιες χώρες και προκαλεί μεγάλη γραφειοκρατική και πολιτική διαφθορά. Αντίθετα, σε αναπτυγμένες χώρες, λόγω του ότι οι σχέσεις κράτους και πολίτη είναι συγκριτικά καλύτερες σε σχέση με εκείνες στις υπανάπτυκτες χώρες, η διαφάνεια στα οικονομικά μεγέθη και στην ιδιωτική και δημόσια ζωή είναι η πλέον επικρατέστερη ενώ τα φαινόμενα διαφθοράς είναι περιορισμένα.
- 2) Ο βαθμός παρέμβασης και δημοσιονομικής αποκέντρωσης του κράτους στην οικονομία. Συνήθως, όσο πιο πολύ το κράτος παρεμβαίνει στη δημόσια ζωή για να εξυπηρετήσει και να ικανοποιήσει τις ανάγκες των πολιτών, τόσο πιο έντονα είναι τα φαινόμενα διαφθοράς διότι εμπλέκονται περισσότερα δημόσια πρόσωπα στην κρατική εξουσία και είναι κάπως πιο πιθανό να υπάρχουν μερικά τα οποία θα έχουν τη δύναμη και την επιρροή να εκμεταλλευτούν τους κρατικούς μηχανισμούς και τη κοινωνία γενικότερα. Αυτό εντείνεται ακόμη περισσότερο όταν ο χαρακτήρας του κράτους είναι συγκεντρωτικός παρά αποκεντρωτικός. Στη δεύτερη περίπτωση, η δημιουργία Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) επιμερίζει τη κρατική εξουσία σε ανεξάρτητες δημοτικές και περιφερειακές αρχές που διαχειρίζονται αποτελεσματικότερα τα δημόσια ζητήματα και άρα καθίσταται πιο δύσκολη η εκδήλωση διαφθοράς σε αποκεντρωτικό επίπεδο.
- 3) Η ύπαρξη πλουτοπαραγωγικών και άλλων σπάνιων φυσικών πόρων σε μια χώρα. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο μία χώρα η οποία παρουσιάζει κάποια σχετική παραγωγικότητα σε κάποιον τομέα να οφείλεται στην ύπαρξη των κατάλληλων πλουτοπαραγωγικών πηγών και μέσω των οποίων και εκμεταλλεύεται για κερδοσκοπικούς λόγους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εδώ αποτελούν οι 'ανεξάντλητες' πηγές πετρελαίου στις χώρες της Μέσης

Ανατολής. Λόγω του ότι τα κέρδη από την εκμετάλλευση των πόρων αυτών είναι δυσανάλογα μεγάλα, πολλές χώρες έχουν εμπλακεί σε αυτή την εκμετάλλευση, τόσο με θεμιτά όσο και με αθέμιτα μέσα, ώστε να πάρουν το μερίδιό τους από αυτή την κερδοσκοπική δραστηριότητα.

- 4) Το χαμηλό επίπεδο ελέγχου διαφθοράς των κρατικών μηχανισμών και η μεροληψία ως προς την πρόσληψη εργαζομένων, κυρίως στον δημόσιο τομέα, το σύστημα αμοιβών τους και τον τρόπο μεταχείρισης τους και
- 5) η χαμηλή διακριτική ευχέρεια των κρατικών μηχανισμών στη λήψη αποφάσεων, η ανικανότητα και η ανευθυνότητα ορισμένων κρατικών λειτουργών να ελέγξουν το φαινόμενο αυτό και γενικώς να το αντιληφθούν. Άλλωστε, η ατιμωρησία που υπάρχει σε ορισμένα άτομα τα οποία έχουν προηγουμένως εμπλακεί σε σκάνδαλα και δικαστικούς αγώνες για την εξυπηρέτηση του δικού τους συμφέροντος οφείλεται, ως επί το πλείστον, στον χρηματισμό και τον εκβιασμό δημόσιων προσώπων ώστε να ευνοήσουν το άτομο το οποίο αποτελεί τον βασικό φορέα της διαφθοράς.

Ως προς τις επιπτώσεις του φαινομένου της διαφθοράς, είναι γεγονός ότι προκαλούνται πολλές αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία αφού αυξάνεται τόσο το κόστος όσο και η αβεβαιότητα στις συναλλαγές μεταξύ των ατόμων. Οι συναλλαγές αυτές δεν είναι κατοχυρωμένες νομικά και συνεπώς δεν εξασφαλίζουν την αναγκαία διαφάνεια σε αυτές. Κατά συνέπεια, επηρεάζονται αρνητικά οι ξένες άμεσες επενδύσεις. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

Επιπλέον, καθυστερεί η οικονομική ανάπτυξη της κοινωνίας καθώς στερούνται χρηματοοικονομικοί και άλλοι πόροι με αθέμιτα μέσα οι οποίοι, σε διαφορετική περίπτωση θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση δημοσίων επενδύσεων ή για άλλους σκοπούς. Ιδιαίτερα όταν οι δημόσιες επενδύσεις αφορούν την υγεία και την παιδεία, επειδή είναι δύσκολο να υπάρξει διαφθορά σε αυτούς τους τομείς λόγω του ότι συμβάλλουν στην βελτίωση των συνθηκών υγείας και του εκπαιδευτικού επιπέδου όλων, ανεξαιρέτως, των πολιτών, η στέρηση των πόρων αυτών με έμμεσο τρόπο προκαλεί προβλήματα και σε αυτούς τους τομείς. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

Διευρύνεται το εισοδηματικό χάσμα, τόσο μεταξύ χωρών όσο και μεταξύ ομάδων του πληθυσμού εντός μίας χώρας με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα ποσοστά της φτώχειας και ορισμένα άτομα να οδηγούνται στην οικονομική εξαθλίωση εξαιτίας της στέρησης των αναγκαίων μέσων για τα προς το ζην. Η κατάσταση αυτή χειροτερεύει όταν, μαζί με τη διαφθορά, συνδυάζονται τόσο τα φαινόμενα της παραοικονομίας όσο και της φοροδιαφυγής διότι ανατρέπεται η κοινωνική ισορροπία και δημιουργούνται απάνθρωπα φαινόμενα που καταδικάζουν όχι μόνο ολόκληρη τη κοινωνία αλλά και την ίδια την αξία του ανθρώπου, υποβαθμίζοντας την ικανότητα του και οδηγώντας τους περισσότερους στην περιθωριοποίηση και την απομόνωση. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

Τέλος, με τη διαφθορά επηρεάζεται και η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και το οποίο προκύπτει ως πόρισμα της προηγούμενης παραγράφου. Τα έντονα αντικοινωνικά φαινόμενα μόνο ανάπτυξη δεν μπορούν να δικαιολογήσουν σε μία κοινωνία, κάτι που συνεπάγεται ότι επηρεάζει ψυχολογικά τους πολίτες και, συγκεκριμένα, οδηγεί στην εκδήλωση και ανάπτυξη μιας έντονης επιθετικότητας και μίσους, τόσο προς τους διεφθαρμένους αξιωματούχους της δημόσιας διοίκησης όσο και προς τους άλλους πολίτες, ρίχνοντας τους βαριές κατηγορίες και ευθύνες για όλη αυτή τη κατάσταση που έχει επικρατήσει. Αυτό εντείνει ακόμη περισσότερο την απομόνωση και την περιθωριοποίηση, κάτι που βλάπτει σοβαρά την ψυχική ηρεμία και ευεξία των πολιτών. (Ghosh & Siddique, 2015; Παπακωνσταντίνου, 2011; Tanzi, 1998)

2.4 Οι έννοιες της φοροαποφυγής και της εισφοροδιαφυγής ή της αδήλωτης εργασίας

Προτού ολοκληρωθεί η ανάλυση του παρόντος κεφαλαίου, είναι χρήσιμο να παρουσιαστούν συνοπτικά ακόμη δύο σημαντικές έννοιες που έχουν πολύ μεγάλη σχέση αλλά και σημασία στην ανάλυση των προηγούμενων εννοιών. Οι έννοιες αυτές είναι η φοροαποφυγή και η εισφοροδιαφυγή. Ας δούμε καθεμία ξεχωριστά.

Από τη μία πλευρά, η **φοροαποφυγή** συγγέεται σε αρκετά μεγάλο βαθμό με τη φοροδιαφυγή καθώς προέρχονται από την ίδια ετυμολογία της λέξης 'φόρος'. Όμως, το δεύτερο συνθετικό των λέξεων αυτών είναι που κάνει τη διαφορά, καθώς οι λέξεις 'διαφυγή' και 'αποφυγή' έχουν διαφορετικό νόημα. Παρόλο που οικονομικές τους συνέπειες είναι στη πράξη ίδιες, εντούτοις το περιεχόμενο της μίας δεν ταυτίζεται με εκείνο της άλλης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η φοροαποφυγή ορίζεται ως η τάση ορισμένων ατόμων να αποφύγουν, συνήθως με θεμιτά και νόμιμα μέσα ή διαδικασίες, την καταβολή φόρων στο κράτος. Παράδειγμα σε αυτή τη περίπτωση αποτελεί η μεταβίβαση ενός ακινήτου ή ενός αυτοκινήτου ή οποιουδήποτε άλλου περιουσιακού στοιχείου από ένα άτομο σε ένα άλλο, έτσι ώστε το πρώτο να αποφύγει την καταβολή του φόρου την οποία, εν τέλει, θα την επωμιστεί το άτομο στο οποίο μεταβιβάστηκε το αντίστοιχο περιουσιακό στοιχείο. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η αποφυγή κατανάλωσης συγκεκριμένων αγαθών και/ή υπηρεσιών, όπως τα τσιγάρα, τα ποτά, τα πολυτελή αυτοκίνητα κ.α. που υπόκεινται σε βαριά φορολογία. Φαίνεται επομένως, ότι με την φοροαποφυγή δεν υπάρχουν περιθώρια για καταστρατηγήσεις ούτε οι ενέργειες στις οποίες προβαίνουν τα άτομα για να αποφύγουν τον φόρο διώκονται νομικά. Αντίθετα, με τη φοροδιαφυγή οι αντίστοιχες πράξεις για να γλιτώσουν φόρο διώκονται νομικά και μάλιστα σε βαθμό που επιβαρύνει ακόμα και ολόκληρο το κράτος για την σωστή διαχείριση του δημόσιου χρήματος. (Slemrod, 2002; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Παρόλα αυτά, ακόμα και η φοροαποφυγή δημιουργεί αρκετά προβλήματα στην οικονομία όπως το πρόβλημα του 'τζαμπατζή' (free rider), άτομα δηλαδή τα οποία απολαμβάνουν ένα δημόσιο αγαθό χωρίς να πληρώνουν γι' αυτό, η δημιουργία στρεβλώσεων του ανταγωνισμού στην αγορά, η δημιουργία παραοικονομίας και η δημιουργία έντονων κοινωνικών αντιδράσεων που έχουν να κάνουν με το γεγονός ότι ορισμένα άτομα που, θεωρητικά τουλάχιστον, απολαμβάνουν ένα δημόσιο αγαθό, στη πράξη δεν πληρώνουν κανένα αντίτιμο για αυτό επειδή δεν αποκαλύπτουν τις πραγματικές τους προτιμήσεις. (Slemrod, 2002; Βαβούρας & Μανωλάς, 2006; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001)

Από την άλλη πλευρά, η έννοια της **αδήλωτης εργασίας ή της εισφοροδιαφυγής** αποτελεί ένα επίσης διαφορετικό περιεχόμενο σε σχέση με τη

φοροδιαφυγή. Η διαφορά στην ετυμολογία τους έγκειται στο πρώτο συνθετικό, δηλαδή στο 'φόρος' και στο 'εισφορά'. Έτσι, η αδήλωτη εργασία ή εισφοροδιαφυγή μπορεί να οριστεί ως εκείνες οι αθέμιτες πράξεις και ενέργειες που ακολουθούνται από μια επιχείρηση ή ένα άτομο με σκοπό την απόκρυψη της εργασίας του σε αυτήν, είτε για να περιορίσει το κόστος της η επιχείρηση είτε για να επωφεληθεί το ίδιο το άτομο από την μη καταβολή του Φόρου Μισθωτών Υπηρεσιών (ΦΜΥ) στο αντίστοιχο ταμείο κοινωνικής ασφάλισης. Η αδήλωτη εργασία μπορεί να είναι είτε κύρια είτε δευτερεύουσα και ενώ θα έπρεπε κανονικά να είχε δηλωθεί στην αρμόδια φορολογική αρχή, εντούτοις αυτό δεν συμβαίνει για να αποφευχθεί η καταβολή φόρου. Συνήθως σε αυτές τις περιπτώσεις, έχει προηγηθεί συμφωνία μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου για την απόκρυψη της απασχόλησης του και της μη τήρησης των θεσμικών κανόνων που υπάγονται στο εργατικό δίκαιο. (Τάτσος, 2001; Τάτσος Ν., 2010; Hartshock, 2015; Καράγιωργας, 1981)

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι η εργασία που γίνεται δεν είναι απαραίτητα παράνομη, απλώς δεν έχει δηλωθεί στις αρμόδιες φορολογικές αρχές. Αυτό με άλλα λόγια σημαίνει πως ναι μεν οι αμειβόμενες δραστηριότητες είναι καθαρά νόμιμες, όμως η μη δήλωση του στην εφορία είναι παράνομη ενέργεια για την αποφυγή της φορολογίας. Ουσιαστικά, αποτελεί μια ειδική περίπτωση φοροδιαφυγής, εφόσον έχει σχέση αποκλειστικά με τον χώρο εργασίας ενώ η φοροδιαφυγή είναι πιο γενική και έχει να κάνει με κάθε αθέμιτο τρόπο αποφυγής της φορολογίας. (Τάτσος, 2001; Τάτσος Ν., 2010; Hartshock, 2015; Καράγιωργας, 1981)

3 Τρόποι αντιμετώπισης της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Λαμβάνοντας υπόψη τη θεωρητική σκοπιά κάτω από την οποία παρουσιάστηκαν οι παραπάνω έννοιες της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς, στη παρούσα ενότητα εξετάζεται ο βαθμός στον οποίο εμφανίζονται τα φαινόμενα αυτά στη περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ε.Ε. έχει ηγηθεί στις προσπάθειες που καταβάλλουν από κοινού τα κράτη-μέλη της προκειμένου να αντιμετωπίσουν με διάφορα μέτρα και πολιτικές τα φαινόμενα αυτά, έτσι ώστε να μην πάρουν τρομακτικές διαστάσεις και οδηγήσουν σε καταστάσεις οι οποίες θα είναι ανεξέλεγκτες και μη κοινωνικά επιθυμητές, κάτι που δε συνάδει με τους στόχους και τους σκοπούς που επιδιώκει να πραγματοποιήσει μακροπρόθεσμα.

Επιπλέον, στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι και μια ανάλυση πάνω στα θέματα γραφειοκρατίας των κρατών-μελών της Ε.Ε., τα οποία οδηγούν σε μεγάλο διοικητικό κόστος τόσο τα ίδια τα κράτη, όσο και τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις των χωρών αυτών, ενώ ένας περιορισμός της γραφειοκρατίας θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών αυτών, όπως και περιορισμό της διαφθοράς, κάτι που συνεπάγεται αύξηση στην επιχειρηματικότητα και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, άρα και επιπλέον έσοδα για τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

3.1 Υφιστάμενη κατάσταση των φαινομένων παραοικονομίας και φοροδιαφυγής στην Ε.Ε.-Η στρατηγική "Ευρώπη 2020"

Η Ευρωπαϊκή Ένωση τη σημερινή περίοδο βιώνει μία εξαιρετικά μεγάλη πρόκληση όσον αφορά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε το 2008 στις ΗΠΑ όπως ανεργία, καθίζηση του ΑΕΠ των κρατών-μελών της, ανεργία, φτώχεια, άνιση κατανομή των περιορισμένων πόρων και γενικότερα, προβλήματα που αποτελούν φραγμό στην οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα των περισσότερων χωρών της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Μέσα σε αυτά τα προβλήματα προστίθενται ακόμη περισσότερα τα οποία ίσως και να προκύπτουν ως συνέπεια της κρίσης αυτής, τα οποία είναι ο έντονος βαθμός παραοικονομίας σε αρκετές χώρες, συχνά φαινόμενα φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής προς εξοικονόμηση χρηματικών πόρων από τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις και στην μεταστροφή προς την εισφοροδιαφυγή για τον προσπορισμό επιπλέον χρηματικών πόρων που θα βοηθήσουν στην επιβίωση τους. Όλα αυτά καθώς το περιβάλλον στο οποίο αλληλεπιδρούν κράτη, νοικοκυριά, επιχειρήσεις, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, κεφαλαιαγορές κλπ. παρουσιάζεται πιο αβέβαιο από ποτέ, χωρίς ακόμη να έχουν βρεθεί ουσιαστικές λύσεις στα προβλήματα αυτά.

Σύμφωνα με τον R. Murphy, ο οποίος πραγματοποίησε ένα ερευνητικό έργο που ανατέθηκε από το Δίκτυο Φορολογικής Δικαιοσύνης, χρησιμοποιώντας δεδομένα που λήφθηκαν από την Παγκόσμια Τράπεζα, την CIA World Factbook, το Heritage Foundation και την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (ΠΟΥ) το 2010, οι απώλειες σε παγκόσμια κλίμακα που προκλήθηκαν από φοροδιαφυγή σε 145 χώρες που εξετάστηκαν ανήλθε σε περίπου 3.100 δισεκατομμύρια δολάρια και αποτελούσε το 98 τοις εκατό του παγκόσμιου ΑΕΠ και σχεδόν το 55 τοις εκατό των δαπανών για την προστασία της υγείας των 145 χωρών αυτών. (Murphy, 2012; Mróz, 2015)

Όπως παρουσιάζεται και στον παρακάτω πίνακα, το μέσο μερίδιο της «ανεπίσημης ζώνης» στο ΑΕΠ των 27 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2009 ανήλθε σε 22,1 τοις εκατό (χρήση με τον μη σταθμισμένο μέσο όρο). Με ένα σταθμισμένο μέσο όρο το ποσοστό αυτό ήταν ελαφρώς χαμηλότερο και ανήλθε σε 18,4 τοις εκατό. Αυτό σημαίνει ότι οι μεγαλύτερες και πιο αναπτυγμένες οικονομίες των κρατών μελών της ΕΕ έχουν αναλογικά μικρότερο μερίδιο της παραοικονομίας στο ΑΕΠ τους.

Πίνακας 1: Απώλειες εξαιτίας της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής σε Ευρωπαϊκές Χώρες, 2009

Χώρα	Μέγεθος της παραοικονομίας (% ΑΕΠ)	Φορολογική Επιβάρυνση (%)	Εκτίμηση απωλειών εξαιτίας της παραοικονομίας
Αυστρία			11.763
Βέλγιο			33.629
Βουλγαρία			3.673
Κύπρος			1.671
Τσεχία			9.205
Δανία			19.922
Εσθονία			1.680
Φινλανδία			13.732
Γαλλία			120.619
Γερμανία			158.736
ΕΛΛΑΔΑ			19.165
Ουγγαρία			9.445
Ιρλανδία	15.8	28.2	6.951
Ιταλία	27	43.1	180.257
Λεττονία	29.2	26.6	1.398
Λιθουανία	32	29.3	2.532
Λουξεμβούργο	9.7	37.1	1.511
Μάλτα	27.2	34.2	577
Ολλανδία	13.2	38.2	29.801
Πολωνία	27.2	31.8	30.620
Πορτογαλία	23	31	12.335
Ρουμανία	32.6	27	10.738
Σλοβακία	18.1	28.8	3.440
Σλοβενία	26.2	37.6	3.546
Ισπανία	22.5	30.4	72.709
Σουηδία	18.8	46.9	30.596
Ηνωμένο Βασίλειο	12.5	34.9	74.032
Μέσος Όρος E.E.	22.1	35.9	864.282

Πηγή: Mroz (2015), p. 42

Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτόν, οι απώλειες που παρατηρούνται εξαιτίας της παραοικονομίας και συνάμα της φοροδιαφυγής είναι εντονότερες κυρίως στις αναπτυγμένες χώρες ενώ το μέγεθος της παραοικονομίας στις χώρες αυτές (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία, Ολλανδία), ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι αισθητά χαμηλότερο σε σχέση με άλλες, λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα, η παραοικονομία το 2009 εκτιμήθηκε ως 27,5% του ΑΕΠ με 30,3% φορολογική επιβάρυνση και 19.165 ευρώ απωλειών για αυτή τη χρονιά. Στα δύο πρώτα ποσοστά βρίσκεται πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο ενώ στη τελευταία περίπτωση κάτω από αυτόν, όπως και όλες οι υπόλοιπες χώρες.

Οι απώλειες του προϋπολογισμού των χωρών της ΕΕ λόγω της φοροδιαφυγής είναι τεράστιες. Συγκεκριμένα, οι απώλειες εσόδων το 2009 υπολογίζονται σε 864 δισεκατομμύρια ευρώ. Σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, οι απώλειες για το ίδιο έτος ανήλθαν σε 927 δισεκατομμύρια ευρώ. Πιο πρόσφατες εκτιμήσεις όσον αφορά το 2013, σύμφωνα με ορισμένους εμπειρογνώμονες, οι απώλειες αυτές ξεπερνούν το 1 τρις ευρώ. (Murphy, 2012)

Η απώλεια εσόδων του προϋπολογισμού των κρατών μελών της ΕΕ είναι ένα σοβαρό πρόβλημα καθώς αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό ποσοστό των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού και των δαπανών. Ακόμα πιο δυσμενείς είναι οι συνθήκες όσον αφορά τη σύγκριση των απωλειών αυτών με τις δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη. Η μέση απώλεια λόγω φοροδιαφυγής για το 2009 ισούται με περίπου 106 τοις εκατό του συνόλου των δαπανών για την εξυπηρέτηση της υγείας και της υγειονομικής περίθαλψης και σε ορισμένες χώρες ήταν δύο φορές υψηλότερη. Η χειρότερη επίδοση σε αυτόν τον τομέα σημειώθηκε στην Εσθονία, όπου οι απώλειες του προϋπολογισμού λόγω της φοροδιαφυγής ανήλθαν περίπου στο 260 τοις εκατό των δαπανών υγείας και στην Ιταλία περίπου 230 τοις εκατό. Η σχέση των ζημιών φοροδιαφυγής με τις κρατικές δαπάνες δεν αποτελούν λόγο για αισιοδοξία. Σε ένα μεγάλο αριθμό χωρών η σχέση αυτή υπερβαίνει το 20 τοις εκατό. (Murphy, 2012).

Μία ακόμη πιο καταθλιπτική εικόνα προκύπτει όταν συγκρίνει κανείς τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού που χάνονται λόγω της φοροδιαφυγής με το μέγεθος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στις χώρες της ΕΕ. Σε ορισμένα κράτη μέλη όπως τη Δανία και τη Φινλανδία, η σχέση αυτή υπερβαίνει τα 300 τοις εκατό και σε τέσσερις χώρες (Βέλγιο, Ουγγαρία, Ιταλία, Μάλτα) είναι πολύ πάνω από 200 τοις εκατό. Σε 16 χώρες της ΕΕ, τα έσοδα του προϋπολογισμού που χάνονται λόγω της ύπαρξης της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής έχουν ήδη υπερκαλύψει το ετήσιο έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού των χωρών αυτών. (Murphy, 2012).

Από τα παραπάνω φαίνεται λοιπόν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη από το 2009 αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα όσον αφορά τα φαινόμενα της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής. Τα προβλήματα αυτά είναι αρκετά πιθανόν ότι οξύνουν και το πρόβλημα της διαφθοράς, καθώς αποτελεί συνήθως το αποτέλεσμα αυτών όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά και τη φοροαποφυγή και την εισφοροδιαφυγή που επίσης αποτελούν απόρροια αυτών.

Γι' αυτό και στις 26 Μαρτίου του 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε με μία πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την δρομολόγηση μιας στρατηγικής η οποία ονομάστηκε **"Ευρώπη 2020" (Europe 2020)**, η οποία είναι μια στρατηγική διάρκειας 10 χρόνων και η οποία αποσκοπεί στην πρόοδο της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στοχεύει, ειδικότερα, στην «έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη" με μεγαλύτερο συντονισμό των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών. Ουσιαστικά, διαδέχεται τη στρατηγική της Λισαβόνας η οποία είχε ισχύ τη περίοδο 2000-2010. (Stassinopoulos, 2013)

Η στρατηγική αυτή προσδιορίζει πέντε πρωταρχικούς στόχους που η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να λάβει για την τόνωση της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Αυτές είναι οι εξής: (Stassinopoulos, 2013)

- Αύξηση του ποσοστού απασχόλησης του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών από το τρέχον 69% περίπου σε τουλάχιστον 75% του ΑΕΠ.
- Επίτευξη του στόχου της επένδυσης του 3% του ΑΕΠ στην Έρευνα & Ανάπτυξη (R&D), ιδίως με τη βελτίωση των συνθηκών για επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη από τον ιδιωτικό τομέα και ανάπτυξη ενός νέου δείκτη για την παρακολούθηση της καινοτομίας.
- Μείωση στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 20% σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990 ή κατά 30%, εάν οι συνθήκες είναι ακόμη πιο κατάλληλες, την αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική κατανάλωση ενέργειας της τάξης του 20% και να επιτευχθεί μια αύξηση κατά 20% της ενεργειακής απόδοσης.
- Μείωση του ποσοστού της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε 10% από το 15% περίπου που ισχύει σήμερα και αύξηση στο ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, από 31% σε τουλάχιστον 40%.
- Μείωση του αριθμού των Ευρωπαίων που ζουν κάτω από τα εθνικά όρια της φτώχειας κατά 25%, δίδοντας σε 20 εκατομμύρια ανθρώπους τη δυνατότητα για έξοδο από τις συνθήκες φτώχειας και οικονομικής εξαθλίωσης.

Οι παραπάνω πρωταρχικοί στόχοι της στρατηγικής "Ευρώπη 2020" εξειδικεύονται στη συνέχεια σε επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες οι οποίες είναι οι εξής:

Η πρώτη αναφέρεται ως **Ένωση καινοτομίας** και περιλαμβάνει τη βελτίωση των συνθηκών και της πρόσβασης στη χρηματοδότηση για την έρευνα και την καινοτομία, ώστε να ενισχυθεί η αλυσίδα καινοτομίας και να ενισχυθούν τα επίπεδα των επενδύσεων σε ολόκληρη την Ένωση. (Stassinopoulos, 2013)

Η δεύτερη έχει να κάνει με τη λεγόμενη **Νεολαία σε κίνηση (Youth on the Move)** και ρόλο έχει να ενισχυθούν οι επιδόσεις των εκπαιδευτικών συστημάτων και να ενισχύσει τη διεθνή ελκυστικότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη. (Stassinopoulos, 2013)

Η τρίτη περιλαμβάνει **ένα ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη**, δηλαδή να επιταχυνθεί η εξάπλωση του Διαδικτύου υψηλής ταχύτητας και οι ευρωπαίοι πολίτες να καρπωθούν τα οφέλη από μια ψηφιακή ενιαία αγορά. (Stassinopoulos, 2013)

Η τέταρτη αφορά στην **χρήση των πόρων της Ευρώπης με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο**, που στοχεύει στο να βοηθήσει την αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση των πόρων, με τη χρήση άνθρακα της οικονομίας, την αύξηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τον εκσυγχρονισμό του τομέα των μεταφορών και την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης. (Stassinopoulos, 2013)

Η πέμπτη περιλαμβάνει μία **βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης**, που συνδέεται με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ιδίως για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, και να υποστηρίξει την ανάπτυξη μιας ισχυρής και βιώσιμης βιομηχανικής βάσης, ικανής να ανταγωνιστεί σε παγκόσμιο επίπεδο. (Stassinopoulos, 2013)

Η έκτη περιέχει την **Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας**, που σχετίζεται με τον εκσυγχρονισμό των αγορών εργασίας, με τη διευκόλυνση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής, με σκοπό την αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και την καλύτερη αντιστοίχιση προσφοράς και ζήτησης εργασίας. (Stassinopoulos, 2013)

Η έβδομη και η τελευταία πρωτοβουλία είναι η **Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας** που έχει ως στόχο να εξασφαλίσει την κοινωνική

και εδαφική συνοχή, έτσι ώστε τα οφέλη της ανάπτυξης και της απασχόλησης να είναι ευρέως διαδεδομένα και οι άνθρωποι που βιώνουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό να έχουν τη δυνατότητα να ζουν με αξιοπρέπεια και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία. (Stassinopoulos, 2013)

Οι αντιδράσεις για τις πρωτοβουλίες ήταν ως επί το πλείστον θετικές, αλλά υπήρχε κάποιος σκεπτικισμός σχετικά με την ικανότητα της Επιτροπής να πείσει τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ ότι αυτές ήταν οι σωστές προτεραιότητες, γι' αυτό ορισμένα μέλη της επιχειρηματικής κοινότητας δεν φαίνεται να κατέχουν ισχυρά κίνητρα και η Γερμανία δεν καλωσόρισε περαιτέρω προτάσεις σχετικά με τη διακυβέρνηση στην Ένωση. (Stassinopoulos, 2013)

Άρα λοιπόν, προκύπτει ότι η βελτίωση των συνιστωσών που περιλαμβάνονται στους παραπάνω στόχους θα αποτρέψουν επίσης και φαινόμενα που σχετίζονται με την παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή. Η ανάλυση βέβαια αυτών εξετάζεται αναλυτικότερα παρακάτω, όπου παρουσιάζονται μέτρα αντιμετώπισης των.

3.2 Μέτρα αντιμετώπισης κερδών από παράνομες δραστηριότητες- το πρόγραμμα «Στρατηγική Εσωτερικής Ασφάλειας της Ε.Ε. στην Πράξη»

Όσον αφορά το βασικό πρόβλημα που προκύπτει από την παραοικονομία, δηλαδή τα κέρδη από παράνομες δραστηριότητες, η Ε.Ε. έχει προσπαθήσει να αντιμετωπίσει το εν λόγω πρόβλημα αναπτύσσοντας συγκεκριμένο πρόγραμμα που θα συμβάλει στον περιορισμό του. Το πρόγραμμα αυτό συμπληρώνει το «Ευρώπη 2020» εφόσον εξειδικεύεται σε συγκεκριμένο ζήτημα όπως τα προκύπτοντα κέρδη από παράνομες δραστηριότητες στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Το πρόγραμμα αυτό είναι γνωστό ως «**Στρατηγική Εσωτερικής Ασφάλειας της Ε.Ε. στην Πράξη**» (**EU's Internal Security Strategy in Action-ISS**). Η ανάπτυξη της στρατηγικής αυτής είναι μια σημαντική συμβολή στην επιδίωξη του προγράμματος της Στοκχόλμης περί μιας ανοικτής και ασφαλούς Ευρώπης. Η στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας στην πράξη παρέχει τη βάση για μια συντονισμένη δράση για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων ασφαλείας. (Council of the European Union, 2014)

Προς το παρόν, δεν έχει υπάρξει κάποιο επίσημο, ενιαίο έγγραφο που να εξηγεί τι επιδιώκει να επιτύχει η ΕΕ στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας. Παρόλα αυτά, σημαντική πρόοδος έχει σημειωθεί σε επίπεδο ΕΕ προκειμένου να συμπληρώσει το έργο των εθνικών αρχών επιβολής του νόμου, των τελωνειακών και των συνοριακών αρχών με ενέργειες όπως οι εξής: α) διευκόλυνση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μέσω του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, β) η χρηματοδότηση για τις κοινές ομάδες έρευνας με στόχο τη διασυνοριακή εγκληματικότητα, γ) κοινές στρατηγικές για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του λαθρεμπορίου ναρκωτικών χρησιμοποιώντας τους τελωνειακούς ελέγχους για την εκτίμηση των κινδύνων ασφάλειας των εμπορευμάτων που εισέρχονται στην ΕΕ και δ) κοινές διαδικασίες για την καλύτερη προστασία των κρίσιμων υποδομών. (Council of the European Union, 2014)

Ωστόσο, δεν υπήρξε ποτέ οποιαδήποτε προσπάθεια να συνδεθούν μαζί αυτές οι πολιτικές σε μια συνεκτική και ολοκληρωμένη στρατηγική. Με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας και την κατάργηση των «τυλώνων» που διαχώρισε ουσιαστικά τη διαχείριση των συνοριακών ελέγχων και των τελωνείων, αφενός και από την αστυνομική και δικαστική συνεργασία, από την άλλη, υπάρχει τώρα μια μοναδική ευκαιρία να υιοθετηθεί μια πιο στρατηγική προσέγγιση για να εντοπίσει και να αξιοποιήσει τις συνέργειες μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Με βάση τη στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο τον Φεβρουάριο του 2010 και στο πλαίσιο της παγκόσμιας προοπτικής της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην ανακοίνωσή της προσπαθεί να εντοπίσει σαφείς στρατηγικούς στόχους για τις εσωτερικές πολιτικές ασφάλειας της Ε.Ε., καθώς και να αποσαφηνίσει τους ρόλους και τις ευθύνες στο πλαίσιο μιας κοινής ατζέντας. Ως αποτέλεσμα της παρούσας ανακοίνωσης, η Επιτροπή πιστεύει ότι η ΕΕ θα είναι σε θέση να μετρήσει την πρόοδο των στρατηγικών αυτών στόχων, να καθορίσει ποιες περαιτέρω δράσεις απαιτούνται και να αποδείξουν στους πολίτες τα οφέλη του ρόλου της ΕΕ. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Ένα πρώτο ερώτημα λοιπόν που τίθεται σε αυτή τη περίπτωση είναι τι μπορεί να γίνει σε επίπεδο ΕΕ για να βοηθήσουν οι θεσμοί προς την εξάρθρωση των

εγκληματικών δικτύων (criminal networks). Τα εγκληματικά δίκτυα λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο. Είναι συχνά οι ίδιες ομάδες που εμπλέκονται σε διάφορες εγκληματικές δραστηριότητες, όπως η εμπορία ανθρώπων (trafficking), η εκμετάλλευση των παιδιών, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο όπλων ή παράνομης μεταφοράς και απόρριψης των αποβλήτων. Υπάρχουν επίσης και εγκληματικές ενέργειες που περιορίζονται κυρίως σε τοπικές περιοχές όπως διαρρήξεις, κλοπές αυτοκινήτων και πώληση πλαστών επικίνδυνων εμπορευμάτων και τα οποία προκαλούνται συνήθως από τα παγκόσμια δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος. Άρα λοιπόν, η Ε.Ε. θα πρέπει να ενισχύσει τις υπάρχουσες πρακτικές συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών επιβολής του νόμου και των δικαστικών αρχών στα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς κρατών μελών της ΕΕ. Επιπλέον, εμπόδια που δημιουργούν οι αποκλίνουσες εθνικές προσεγγίσεις στο ποινικό δίκαιο θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστούν, αν είναι απαραίτητο μέσω της νομοθεσίας σχετικά με τους κοινούς ορισμούς των ποινικών αδικημάτων και τα ελάχιστα επίπεδα των ποινικών κυρώσεων. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Για παράδειγμα, οι Κοινές Ομάδες Έρευνας (ΚΟΕ) έχουν αποδειχθεί ότι είναι αποτελεσματικές και θα πρέπει να διεξάγονται πιο συχνά. Οι ΚΟΕ έχουν συσταθεί για περιορισμένο χρονικό διάστημα βάσει της συμφωνίας μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών μελών της ΕΕ και/ή τρίτους για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος. Κυρίως η Europol και η Eurojust ήταν σε θέση να εντείνουν την διεξαγωγή αρκετών ΚΟΕ τα προηγούμενα χρόνια στο πλαίσιο των παραδοσιακών τομέων των δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων και η παραχάραξη του ευρώ. Σε ένα παράδειγμα του 2010 σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ΚΟΕ, μια σειρά από κατηγορίες απαγγέλθηκαν εναντίον μιας ομάδας ανθρώπων που διακινούσε πάνω από 160 παιδιά από μια μικρή πόλη στη Ρουμανία και τα ανάγκασε να ζητιανεύουν στους δρόμους στη πόλη του Λονδίνου. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Ένα δεύτερο σημαντικό ερώτημα που τίθεται είναι το πώς μπορεί η Ε.Ε. να βοηθήσει στη κατάσχεση περισσότερων από τα προϊόντα του εγκλήματος. Πρώτα απ' όλα, αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι τα κέρδη που προέρχονται από το

οργανωμένο έγκλημα είναι σημαντικά. Για παράδειγμα, οι πωλήσεις των παράνομων ναρκωτικών της Ε.Ε. υπολογίζονται στα 100 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Επίσης, οργανωμένες απάτες για το ΦΠΑ στην ΕΕ εκτιμώνται σε ένα παρόμοιο ποσό. Αυτές και άλλες σχετικές απάτες, είναι τα έσοδα που δεν καταλήγουν ποτέ στην κυβέρνηση και έχουν άμεσες επιπτώσεις στους φορολογούμενους. Μέσω της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι παράνομοι συγκαλύπτουν τις παράνομες δραστηριότητες του πλούτου τους και την προστασία των βάσεων των περιουσιακών στοιχείων τους, προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε υποψία τους από τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου και συνάμα να εμποδίσουν οποιοδήποτε ίχνος ενοχοποιητικών στοιχείων. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Γι' αυτό και η Ε.Ε. θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο τροποποίησης της νομοθεσίας κατά του ξεπλύματος χρήματος της, όπως αναφέρεται ρητά στην οδηγία 2005/60 της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, (2005) για να είναι δυνατός ο εντοπισμός των ιδιοκτητών της εταιρείας και ως εκ τούτου τη βελτίωση της παρακολούθησης των περιουσιακών στοιχείων εγκληματικής προέλευσης. Το 2011, η Επιτροπή πρότεινε επίσης τη νομοθεσία 2001/500 / ΔΕΥ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Council of the European Union, 2001) για την ενίσχυση του νομικού πλαισίου της ΕΕ σχετικά με τη δήμευση. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να θεσπίσουν πλήρως εξοπλισμένες υπηρεσίες ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων, με εκπαιδευμένο προσωπικό και αναγκαίες εξουσίες. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014; Council of the European Union, 2001)

Επίσης, θα πρέπει να ληφθούν κάποια μέτρα από αυτή τη στρατηγική της Ε.Ε. για την πρόληψη της τρομοκρατίας. Η τρομοκρατική απειλή παραμένει σημαντική και πολύ σοβαρή, όπως η πρόσφατη ανακάλυψη των εκρηκτικών κρυμμένων σε δοχεία μελάνης που εξάγονται από την Υεμένη και, επίσης, η περίπτωση της Αλ-Κάιντα, μία τρομοκρατική οργάνωση, η οποία εξακολουθεί να επιδιώκει να διαπράττει επιθέσεις με μαζικές απώλειες. Συνέπεια αυτών είναι ότι πολλά κράτη μέλη είναι επίσης οι στόχοι του αυτονομιστικού και πολιτικού εξτρεμισμού. Η Ε.Ε. πρέπει να εξετάσει την αντιμετώπιση πιθανών κενών στην προσέγγισή αυτή. Θα πρέπει να βοηθήσει τα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν τα δίκτυα των ακτιβιστών, την επιβολή του νόμου, ακαδημαϊκούς και άλλους πολίτες να μοιραστούν και να

συζητήσουν τις βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της ρίζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης τρομοκρατών που οδηγούν σε πράξεις τρομοκρατίας. Πρέπει να αναπτυχθεί κοινώς, διάλογος σχετικά με την ενίσχυση της προστασίας των χερσαίων μεταφορών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προτείνει μια προσέγγιση της ΕΕ για τη δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων των υπόπτων τρομοκρατών ατόμων και ομάδων που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό της ΕΕ για την εξαγωγή και την ανάλυση των δεδομένων χρηματοπιστωτικών μηνυμάτων. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Ένα επίσης σοβαρό θέμα αλλά και φαινόμενο που έχει αναπτυχθεί τις τελευταίες δεκαετίες και δημιουργεί αρκετά προβλήματα, ιδίως στα κράτη-μέλη, είναι το μέγεθος της απειλής από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο (cybercrime), ένα έγκλημα το οποίο είναι ένα ηλεκτρονικό έγκλημα όπου διακινούνται πληροφορίες σχετικά με το εμπόριο των ναρκωτικών και την τρομοκρατία και δημοσιεύονται παράνομα πορνογραφικά υλικά από κυκλώματα παιδεραστίας. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Αν και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία, η συχνότητα των επιθέσεων κατά των συστημάτων πληροφοριών έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Η Εσθονία το 2007 και η Λιθουανία το 2008 για παράδειγμα, αποτέλεσαν αντικείμενο ευρείας κλίμακας κυβερνο-επιθέσεων. Το «Conficker» ή αλλιώς το «Downup» (που είναι γνωστό και ως Downadup και Kido) έχει, από το Νοέμβριο του 2008, εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο και επηρεάζει εκατομμύρια υπολογιστές σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας. Επίσης, το «Stuxnet», ίσως το πρώτο στοχευμένο όπλο στον κυβερνοχώρο, έχει μολύνει αρκετά βιομηχανικά συστήματα ελέγχου, κατά πάσα πιθανότητα μέσω χρήσης ενός USB-stick από ένα ανυποψίαστο άτομο σχετικά με το περιεχόμενο του USB αυτού. Έτσι, κάθε άτομο ή επιχείρηση που χρησιμοποιεί το διαδίκτυο είναι δυνητικά ευάλωτο/η σε εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, όπως η κλοπή ταυτότητας και οι απάτες με πιστωτικές κάρτες. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Για την αύξηση της ανθεκτικότητας της Ευρώπης, η Επιτροπή έχει δημιουργήσει ένα κέντρο δίωξης εγκλήματος στον κυβερνοχώρο της ΕΕ με σκοπό τη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της

ΕΕ με τους διεθνείς εταίρους για την καταπολέμηση του. Προκειμένου να βελτιωθεί η ικανότητά της Ε.Ε. να εντοπίζει πιθανές επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, κάθε κράτος μέλος και ευρωπαϊκό θεσμικό όργανο θα πρέπει να διαθέτει τους λεγόμενους Υπολογιστές Ομάδων Ταχείας Αντίδρασης (CERT). Η Επιτροπή υποστηρίζει, επίσης, τη δημιουργία ενός δικτύου επαφών μεταξύ των ομάδων ταχείας αντίδρασης και των αρχών επιβολής του νόμου. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Επίσης, οι έλεγχοι στα σύνορα και η επιτήρηση έχουν προβληθεί κυρίως ως εργαλεία διαχείρισης της μετανάστευσης. Η συντονισμένη και ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων είναι επίσης ένα πιθανό ισχυρό μέτρο για τον περιορισμό του οργανωμένου εγκλήματος. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Η Επιτροπή πιστεύει ότι ο Frontex, ο Οργανισμός διαχείρισης συνόρων της ΕΕ, μπορεί να έχει μια σημαντική συμβολή στην εσωτερική ασφάλεια με το να είναι σε θέση να επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον σχετίζονται με την πρόληψη και την καταπολέμηση του εγκλήματος, ιδίως της εμπορίας προσώπων, στα εξωτερικά σύνορα. Η Επιτροπή θα συνεχίσει επίσης την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Συστήματος Επιτήρησης των Συνόρων (Eurosur) και να εργαστεί για τη βελτίωση της αξιολόγησης του κινδύνου σε σχέση με την κυκλοφορία των εμπορευμάτων στα εξωτερικά σύνορα. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Τέλος, ο κίνδυνος των φυσικών καταστροφών στην ΕΕ ποικίλλουν ανάλογα με τη γεωγραφία και το κλίμα. Πολλά κράτη μέλη στη νότια Ευρώπη είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένα σε σεισμούς και πυρκαγιές δασών, ενώ τα βόρεια κράτη μέλη είναι πιο επιρρεπή σε πλημμύρες ή σοβαρές χιονοπτώσεις. Συνήθως, η αυξημένη ευπάθεια των φυσικών καταστροφών σχετίζεται με κλιματικές αλλαγές. Επιπλέον, άλλες καταστροφές που δημιουργούνται από τρομοκρατικές επιθέσεις στον κυβερνοχώρο σε κρίσιμης σημασίας υποδομές, όπως η έλλειψη ενέργειας και τα βιομηχανικά ατυχήματα, όπως συνέβη με τη πρόσφατη διαρροή των τοξικών αποβλήτων, μπορούν να έχουν τεράστια διασυνοριακή και διατομεακή επίπτωση. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

Επομένως, η ΕΕ θα πρέπει να προσβλέπει σε μια πιο συνεκτική προσέγγιση για την απειλή μέσω της αξιολόγησης και διαχείρισης των κινδύνων. Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή προτείνει μια δέσμη μέτρων για τον καλύτερο προσδιορισμό και την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων όλων των φυσικών, τυχαίων και κακόβουλων απειλών και κινδύνων. Οι υπάρχουσες τομεακές αξιολογήσεις των κινδύνων από τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ, όπως αυτές που αφορούν τις φυσικές καταστροφές, τις απειλές, τις πανδημίες, τη παρακολούθηση του πυρηνικού κινδύνου και της τρομοκρατίας, πρέπει να συνδεθούν. Η επέμβαση σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως αναφέρεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτού του στόχου. (European Commission, 2008; Council of the European Union, 2014)

3.3 Το διοικητικό κόστος και η γραφειοκρατία στην Ε.Ε.

Είναι εξαιρετικά χρήσιμο η διαχείριση από τα όργανα και τους θεσμούς της Ε.Ε να γίνεται με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο ώστε να αντιμετωπίζονται με τον πλέον αποδοτικό τρόπο όλα τα προβλήματα που ανακύπτουν εντός των αρμοδιοτήτων της Ένωσης αυτής, ιδίως αυτών που σχετίζονται με την παραοικονομία, καθώς είναι φαινόμενο το οποίο, όπως έχει ήδη γίνει κατανοητό από τις προηγούμενες σελίδες, αποτελεί ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα για την ευημερία και την ασφάλεια όλων των ευρωπαίων πολιτών. (Roth, 2011)

Έτσι, τον Ιανουάριο του 2007, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τη δρομολόγηση ενός φιλόδοξου προγράμματος δράσης για την εξάλειψη του περιττού διοικητικού φόρτου για τις επιχειρήσεις στην ΕΕ το οποίο εν γένει ονομάζεται **«πρόγραμμα δράσης για τη μείωση του διοικητικού φόρτου στην Ε.Ε.»**. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Μαρτίου 2007, συμφώνησε ότι οι επιβαρύνσεις που απορρέουν από τη νομοθεσία της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών κανόνων εφαρμογής ή μεταφοράς της εν λόγω νομοθεσίας, θα πρέπει να μειωθεί κατά 25% μέχρι το 2012. Επίσης, κάλεσε τα κράτη μέλη για τον εξορθολογισμό των εσωτερικών τους νομοθεσιών με τη θέσπιση "εθνικών στόχων συγκρίσιμων φιλοδοξιών". Το πρόγραμμα εμφανίζει ήδη κάποιες εκτιμήσεις οι οποίες θα αποφέρουν εξοικονόμηση ύψους δισεκατομμυρίων ευρώ για τις επιχειρήσεις. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

Η αποφυγή περιττής γραφειοκρατίας και διοικητικού ελέγχου στην Ε.Ε. αποτελούν βασικό δόγμα της χρηστής διακυβέρνησης. Είναι επίσης λογικό ότι σε δύσκολες οικονομικές περιόδους, η άσκηση είναι μια σημαντική συμβολή στην ατζέντα της ανταγωνιστικότητας της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Σχεδίου για την Ανάκαμψη της Οικονομίας. Βαθμονομείται επίσης προσεκτικά για να διατηρήσει ευρύτερους κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς και οικονομικούς στόχους της ΕΕ. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

Ιδιαίτερα οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική πηγή ενδιαφέροντος όταν έρχονται αντιμέτωπες με νομικές υποχρεώσεις για τη παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών στις αρχές και το κοινό. Σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, μπορεί να μην έχουν την τελευταία λέξη της τεχνολογίας για την απλούστευση των διοικητικών καθηκόντων ή το εξειδικευμένο προσωπικό στο σπίτι για να ανταποκριθούν σε αυτές τις απαιτήσεις. Αυτός είναι ο λόγος που οι ανάγκες και οι ανησυχίες των μικρών επιχειρήσεων είναι στο επίκεντρο του εν λόγω προγράμματος δράσης. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

Τον Οκτώβριο του 2009, η Επιτροπή παρουσίασε τα λεγόμενα «Τομεακά προγράμματα μείωσης» για κάθε μία από τις 13 περιοχές που καλύπτονται από το πρόγραμμα αυτό, οι οποίες θα αναφερθούν αμέσως παρακάτω. Τα σχέδια αυτά δείχνουν ότι η Επιτροπή βρίσκεται σε καλό δρόμο για να επιτύχει τους στόχους της για τη μείωση της γραφειοκρατίας για τις επιχειρήσεις. Τα μέτρα μείωσης που έχουν ήδη εγκριθεί θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε εξοικονόμηση 7.600 εκατομμυρίων ευρώ το χρόνο. Αυτό θα μπορούσε να γίνει περίπου 40 δισεκατομμύρια ευρώ, εάν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο στηρίξουν τα μέτρα που βρίσκονται εν αναμονή της έγκρισης ή υπό προετοιμασία. Όσο πιο γρήγορα γίνει αυτό, τόσο πιο μεγάλα και πιο γρήγορα αισθητά θα γίνουν τα οφέλη στην πράξη. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

Με τη μείωση της γραφειοκρατίας, η Επιτροπή έχει θέσει σε κίνηση μια πανευρωπαϊκή προσπάθεια ώστε να γίνουν οι επιχειρήσεις της ΕΕ πιο ανταγωνιστικές. Εκτός από επτά κράτη μέλη στο τέλος του 2006, τα 27 έχουν θέσει πλέον φιλόδοξους στόχους για τη μείωση του φόρτου που απορρέει από αμιγώς εθνικούς κανόνες. Αρκετά από αυτά έχουν ήδη δείξει τι μπορεί να επιτευχθεί. Για να διατηρηθεί η δυναμική, τα υπόλοιπα κράτη-μέλη πρέπει να αναπτύξουν γρήγορα

εθνικά προγράμματα για να μεταφέρουν τις δεσμεύσεις και υποσχέσεις αυτές στη πράξη. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

Προκειμένου η Επιτροπή να επικεντρώσει τη προσπάθειά της και τους πόρους που μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντικές βελτιώσεις τις επιχειρήσεις, το πρόγραμμα δράσης εστιάζεται στις πιο επαχθείς Υποχρεώσεις Πληροφόρησης (ΥΠ). Η Επιτροπή αυτή εντόπισε αρχικά 13 τομείς προτεραιότητας που είναι οι ακόλουθοι: (European Commission, 2010)

- Γεωργία και γεωργικές επιδοτήσεις
- Ετήσιοι λογαριασμοί της εταιρείας / Εμπορικό Δίκαιο
- Πολιτική Συνοχής
- Περιβάλλον
- Οικονομικές Υπηρεσίες
- Αλιεία
- Ασφάλεια των Τροφίμων
- Φαρμακευτική Νομοθεσία
- Δημόσιες Συμβάσεις
- Στατιστικά
- Φορολογία και Τελωνειακή
- Μεταφορές
- Εργασιακό περιβάλλον / εργασιακές σχέσεις

Τον Ιανουάριο του 2009, το πεδίο εφαρμογής του προγράμματος παρατάθηκε από 42 σε 72 νομικές πράξεις της ΕΕ. Οι απαιτήσεις που καθορίζονται από τις πράξεις αυτές αντιπροσωπεύουν περίπου το 80% του διοικητικού φόρτου που επιβάλλεται από τη νομοθεσία της ΕΕ για τις επιχειρήσεις. Το πρόγραμμα δράσης προβλέπει τη δυνατότητα περαιτέρω επέκτασης σε νέους τομείς προτεραιότητας και σε νέες νομικές πράξεις της ΕΕ. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

Η βασική μέτρηση της ΕΕ έχει οριστικοποιηθεί για τις 72 νομοθετικές πράξεις που καλύπτονται από το πρόγραμμα δράσης και τους 13 τομείς προτεραιότητας του. Η συνολική διοικητική επιβάρυνση που επιβλήθηκε στις αρχές του 2005 της νομοθεσίας αυτής εκτιμάται ότι θα είναι περίπου 123,8 δισεκατομμύρια ευρώ. Πολλά μέτρα για τη μείωση του διοικητικού φόρτου έχουν ήδη εγκριθεί ή προταθεί ενώ

άλλα βρίσκονται στο στάδιο της προετοιμασίας. Το συνολικό δυναμικό μείωσης των διάφορων αυτών μέτρων για τις επιχειρήσεις έχει υπολογιστεί σε περισσότερα από 40 δισεκατομμύρια ευρώ. (Roth, 2011; European Commission, 2010)

3.4 Μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς

Στα πλαίσια των παραπάνω προγραμμάτων, γίνεται πλέον φανερή η πρόταση μέτρων που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση τόσο του φαινομένου της παραοικονομίας όσο και του φαινομένου της φοροδιαφυγής, όπου το τελευταίο έχει αποκτήσει ιδιαίτερη βαρύτητα τα τελευταία χρόνια, ιδίως με το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ευρώπη.

Όσον αφορά τη παραοικονομία, η Ε.Ε. έχει προσπαθήσει να συγκροτήσει ορισμένα μέτρα αντιμετώπισης της δημιουργίας παράνομων δραστηριοτήτων. Η συγκρότηση αυτή εστιάζεται σε δύο βασικούς τομείς στους οποίους οι ευρωπαϊκοί θεσμοί έχουν εστιάσει τα τελευταία χρόνια. Ο πρώτος τομέας είναι **γενικά μέτρα για την άμεση αντιμετώπιση της παραοικονομίας**. Αυτά τα μέτρα, ιστορικά έχουν επικρατούσες τακτικές και έχουν σημειώσει μια σημαντική ανάπτυξη στο πεδίο ενδιαφέροντος τους κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν πρώτα και κύρια τους κανόνες, τους ελέγχους και τις κυρώσεις, σε συνδυασμό με την ενίσχυση των ανθρώπινων και τεχνικών δυνατοτήτων για τη διασφάλιση της επιβολής του νόμου. Η μείωση της γραφειοκρατίας, ιδίως μέσω της απλοποίησης των φορολογικών εντύπων και παρέχοντας τη δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής, έχει γίνει πανταχού παρούσα. Εν τω μεταξύ, η παροχή κινήτρων για τη μη συμμετοχή στη παραοικονομία μέσα από το υλικό πλεονέκτημα των χαμηλότερων φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, ή με τη δημιουργία μιας ένοχης συνείδησης, έχει μειωθεί κατά προτεραιότητα. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Υιοθετώντας την χρηματοοικονομική ένταξη, και μειώνοντας έτσι το μέγεθος της παραοικονομίας, καθώς περισσότεροι άνθρωποι θα έχουν πρόσβαση σε τράπεζες-είναι ένα μέτρο που έχει έρθει αυξανόμενο ενδιαφέρον με τη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να καταστήσει τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες προσβάσιμες και προσιτές σε όλους. Η σύσταση της βελτίωσης της πρόσβασης που προτάθηκε από την Επιτροπή το 2011 για τους βασικούς τρεχούμενους λογαριασμούς

έχει οδηγήσει τόσο σε βελτιώσεις της υφιστάμενης νομοθεσίας όσο και των νέων πρωτοβουλιών στα κράτη μέλη της ΕΕ. Η Ολλανδία επί παραδείγματι, έχει αλλάξει τους ισχύοντες κανόνες για να επιτρέψει την πρόσβαση σε βασικούς λογαριασμούς για άτομα με διαρθρωτικά προβλήματα χρέους και μη καταβολής των οφειλών τους. Επίσης, η Πορτογαλία επέτρεψε στους πολίτες της να μετατρέψουν τους υπάρχοντες τραπεζικούς λογαριασμούς σε βασικούς λογαριασμούς, ανά πάσα στιγμή ενώ και η Ιρλανδία εισήγαγε μια εθνική στρατηγική για τη χρηματοπιστωτική ένταξη. Η Ιταλία, έχοντας προσφάτως υιοθετήσει το μέτρο αυτό, εισήγαγε έναν από τους πιο αυστηρούς κανόνες, ένα διάταγμα που υποστηρίζεται από μια συμφωνία μεταξύ των δημόσιων αρχών, την Ιταλική Ένωση Τραπεζών, την ιταλική Ταχυδρομική Υπηρεσία, καθώς και την Ιταλική Ένωση Ιδρυμάτων Πληρωμών που απαιτεί από τις τράπεζες, τα ταχυδρομεία, και τα ιδρύματα πληρωμών να παρέχουν βασικούς λογαριασμούς για τους καταναλωτές από την 1η Ιουνίου 2012. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ο δεύτερος τομέας των μέτρων έχει να κάνει με τη **μετατόπιση ή μετακίνηση μετρητών (cash displacement)**, είναι πιο περίπλοκος, δεδομένου ότι αυτό σημαίνει αλλαγή των συνηθειών και του συντονισμού των δράσεων μεταξύ πολλών ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, των τραπεζών, των πάροχων υπηρεσιών πληρωμών και των εμπόρων. Οι προγραμματισμένες πρωτοβουλίες σε αυτή τη περίπτωση πρέπει να βασίζονται η μία στην άλλη για να εξασφαλίσουν τη βελτίωση, ξεκινώντας με τη δημιουργία της υποδομής και τελειώνοντας με την επιβράβευση των καταναλωτών για τη χρήση των επιλογών χωρίς μετρητά. Κατά καιρούς έχουν εντοπιστεί αρκετοί τρόποι με τους οποίους οι ηλεκτρονικές πληρωμές μπορούν να ενθαρρύνουν τη μετατόπιση μετρητών και να συμβάλουν κατ' αυτόν τον τρόπο στη μείωση της παραοικονομίας. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ο πρώτος τομέας εξετάστηκε ουσιαστικά παραπάνω καθώς αποτελεί τον περιορισμό των κερδών που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες. Εδώ θα γίνει εκτενής ανάλυση για τον δεύτερο τομέα που κεντρίζει το ενδιαφέρον πολλών οργανισμών και θεσμών της Ε.Ε., καθώς και ακαδημαϊκών και ομάδων πολιτών της Ένωσης. Η παραοικονομία τροφοδοτείται έτσι από διάφορους επιπρόσθετους παράγοντες όπως την επικράτηση των μετρητών (predominance of cash), την έλλειψη

διαφάνειας που περιβάλλει τις συναλλαγές και την περιορισμένη εφαρμογή. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ο πρώτος παράγοντας σχετίζεται ουσιαστικά με την αποθάρρυνση της κυκλοφορίας μετρητών, υπό την έννοια ότι η ύκολη πρόσβαση σε μετρητά, ιδιαίτερα χωρίς τη παρουσία των αυτόματων ταμειολογιστικών μηχανών (ATM), επιβραδύνει τη μετάβαση προς τις ηλεκτρονικές συναλλαγές. Τυπικά, η απουσία των ATM οδηγεί σε ανεμπόδιστες αναλήψεις μετρητών και την καταβολή σε μετρητά στο σημείο πώλησης. Με αυτή τη λογική, η μη χρέωση τελών στα ATM θα μπορούσε να εκληφθεί ως σαφής ένδειξη υπέρ των μετρητών και να επιβεβαιώσει την κοινή αντίληψη ότι «τα μετρητά είναι δωρεάν.» (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Κατά την τελευταία δεκαετία, πολλές χώρες έχουν διακόψει τις μικρότερες ονομαστικές αξίες των νομισμάτων τους. Για παράδειγμα, το Βέλγιο σταμάτησε την 'παραγωγή' ενός και δύο σεντς του νομίσματος του το 2004, ακολουθώντας τα χνάρια των εταίρων της ευρωζώνης, όπως τη Φινλανδία και την Ολλανδία. Υπάρχουν σημαντικοί οικονομικοί λόγοι πίσω από τις αποφάσεις αυτές. Για παράδειγμα, στον Καναδά, όπου η πένα (το νόμισμα) είχε διακοπεί το 2012, η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι το κόστος ήταν 1,6 σεντς ανά κέρμα. Η κατάργηση της πένας έδωσε στους φορολογούμενους περισσότερα από 8.000.000 ευρώ το χρόνο (ή 10 εκατομμύρια δολάρια). Συνεπώς, μειώνοντας σταδιακά τα μετρητά σε κυκλοφορία και δημιουργώντας περισσότερη διαφάνεια σχετικά με το πραγματικό κόστος του νομίσματος μπορεί να βοηθήσει στην αποθάρρυνση της χρήσης μετρητών. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ο δεύτερος παράγοντας που αναφέρθηκε έχει να κάνει με την διεύρυνση την αποδοχή της κάρτας πληρωμών. Η αποδοχή χρεωστικών και πιστωτικών καρτών δεν είναι ακόμη δεδομένη στην Ευρώπη. Ακόμα και χώρες με πολλά τερματικά σημεία πώλησης (point-of-sale, POS), όπως η Πορτογαλία ή η Τουρκία, είχαν προβλήματα με ορισμένες κατηγορίες εμπορών, όπως τα μπαρ και τα ταξί, που άργησαν να υιοθετήσουν τέτοια μέσα πληρωμών. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόσφατη συμφωνία για να εξοπλίσει το σύνολο των οδηγών ταξί από τη μεγαλύτερη εταιρεία ταξί του Βελγίου με τερματικά πληρωμής είναι ένα συναρπαστικό πείραμα. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρονσα η παρακολούθηση του αντίκτυπου αυτού του μέτρου στην

παραοικονομία τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Οι χώρες με μια πιο περιορισμένη κλίμακα δικτύων POS μπορούν να κάνουν ένα πρώτο βήμα, απλώς κάνοντας ευκολότερη τη χρήση των χρεωστικών και πιστωτικών καρτών. Η επιτυχία είναι εμφανής όχι μόνο στην Visa Polska, αλλά και σε πιστωτικές σε άλλα μέρη του κόσμου. Το 2003, το Μεξικό δημιούργησε ένα ταμείο για την επιδότηση του κόστους των τερματικών ηλεκτρονικών πληρωμών σε μικρά καταστήματα, που έφερε μια μετρήσιμη αύξηση στην τελική διείσδυση και στις συναλλαγές. Αυτό συνέβη παρά τα όποια θέματα προέκυψαν σχετικά με το πώς το ταμείο είχε συσταθεί, η οποία οδήγησε τελικά σε διακοπή του προγράμματος. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Επιπλέον, η παραοικονομία μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσω ενθάρρυνσης της χρήσης σημείων πώλησης. Οι περισσότερες καθημερινές συναλλαγές, ιδίως εκείνες που αξίζουν λιγότερο από 15€, είναι σε ταμειακή βάση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δημιουργώντας κίνητρα για τα άτομα να χρησιμοποιούν τις κάρτες τους σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ένας εύκολος τρόπος για να μεταβάλλουν τη συμπεριφορά τους. Η Αργεντινή παρείχε έκπτωση 5 ποσοστιαίων μονάδων σε συναλλαγές με χρεωστικές κάρτες στα σημεία πώλησης, στην πραγματικότητα ένα 25 τοις εκατό έκπτωση για το γενικό συντελεστή ΦΠΑ του 21 τοις εκατό. Επιπλέον, στη Νότια Κορέα, οι φορολογικές αρχές προσφέρουν στους πολίτες μια εφάπαξ απόδοση αν η χρήση της κάρτας υπερβαίνει το 20 τοις εκατό των επιμέρους ακαθάριστων εσόδων για τις πιστωτικές κάρτες και 25 τοις εκατό για τις χρεωστικές κάρτες. Ως αποτέλεσμα, η Νότια Κορέα έχει πραγματοποιήσει μια τεράστια αύξηση στη χρήση καρτών κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, από λιγότερο από το 5 τοις εκατό των ιδιωτικών δαπανών στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε 25 τοις εκατό το 2000 και περισσότερο από 65 τοις εκατό το 2012. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Τέλος, αξίζει να αναφερθούν άλλα δύο μέτρα που χαρακτηρίζονται ύψιστης σημασίας για την Ευρώπη και τα οποία είναι η αύξηση των ηλεκτρονικών πληρωμών και η ενθάρρυνση στις ταμειακές καταθέσεις. Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, σε κάθε οικονομία, οι κυβερνήσεις είναι μεταξύ των μεγαλύτερων εμπνευστών και οι μεγαλύτεροι αποδέκτες των πληρωμών και μπορούν να χρησιμεύσουν ως πρότυπα

προς μίμηση με την υιοθέτηση ηλεκτρονικών πληρωμών. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Το παραπάνω σημαίνει δηλαδή ότι οι κυβερνήσεις έχουν πολλές επιλογές, συμπεριλαμβανομένων των εξουσιοδοτήσεων ότι η καταβολή των μισθών των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα γίνονται για τον έλεγχο των λογαριασμών, ότι τα επιδόματα ανεργίας ή οι συντάξεις διανέμονται με προπληρωμένες κάρτες, ώστε οι φόροι και τα πρόστιμα να καταβάλλονται σε απευθείας σύνδεση, και ότι οι κάρτες ή μεταφορές χρημάτων χρησιμοποιούνται για όλες τις δημόσιες δαπάνες. Στην Ευρώπη, οι περισσότερες κυβερνήσεις δεν χρησιμοποιούν μόνο ηλεκτρονικές πληρωμές για όλες τις συναλλαγές που κινούν, αλλά παρέχουν επίσης ευκαιρίες για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις να πληρώνουν τους εργαζόμενους με άλλα μέσα πλην μετρητών, όπως με αμοιβές σε είδος. Αυτό είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως στη Ρουμανία, η οποία έχει δημιουργήσει ένα εθνικό σύστημα POS και με απευθείας σύνδεση φόρου, με την πληρωμή μέσω τραπεζικής κάρτας και κατάφερε να αυξήσει τις πληρωμές φόρων με κάρτα κατά 34 τοις εκατό από έτος σε έτος. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ένα από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα μέτρα στην Ευρώπη είναι τα όρια στις συναλλαγές με μετρητά. Παρά το γεγονός ότι χώρες όπως το Βέλγιο και η Γαλλία είχαν τέτοια όρια για τα επόμενα χρόνια, όλο και περισσότερες χώρες προστίθενται στη λίστα των παραπάνω χωρών κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Ενώ τα μέτρα διαφέρουν ως προς το πεδίο εφαρμογής (Business-to-business, B2B, business-to-consumers, B2C, ή και τα δύο), τα όρια έχουν γενικά μειωθεί σημαντικά. Κατά την τελευταία δεκαετία, η κυβέρνηση της Ιταλίας μείωσε το ανώτατο όριο για τις πληρωμές τοις μετρητοίς από 12.500 έως 5.000 ευρώ και στη συνέχεια σε 2.500 ευρώ το 2010. Το ανώτατο όριο ήταν να μειωθούν περαιτέρω σε 1.000 ευρώ το 2011, ενώ μειώνονται σταδιακά από τότε και υπάρχουν φήμες ότι θα μειωθούν και στο μέλλον. Ωστόσο, ενώ η ευρωπαϊκή νομοθεσία έχει ενθαρρύνει τα κράτη μέλη της ΕΕ να υιοθετήσουν αυστηρότερους κανονισμούς για τον περιορισμό μεγάλων ποσών σε μετρητά, στη πραγματικότητα τα μέτρα αυτά είναι δύσκολο να εφαρμοστούν. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Όσον αφορά την ενθάρρυνση στην αύξηση των καταθέσεων, λίγα μέτρα έχουν δημιουργηθεί για να ενθαρρύνουν την κατάθεση μετρητών σε τράπεζες, αλλά

ταυτόχρονα υπάρχει αφθονία μέτρων ώστε να αποθαρρύνουν μια τέτοια συμπεριφορά. Για παράδειγμα, οι αμοιβές που οι τράπεζες της Βραζιλίας ή του Ισραήλ χρεώνουν για την κατάθεση μετρητών, καθιστούν δύσκολο για τις χώρες αυτές να μειώσουν το ποσό των μετρητών σε κυκλοφορία, το οποίο με τη σειρά του δεν αφήνει περιθώρια για περαιτέρω προσπάθειες αντιμετώπισης της παραοικονομίας. Μερικά βήματα για την προώθηση της μετατόπισης σε μετρητά είναι οι δωρεάν καταθέσεις μετρητών, η ικανότητα οι πολίτες να κάνουν τις καταθέσεις τους μέσω ATM και τα ελκυστικά επιτόκια. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ο συνδυασμός των παραπάνω μέτρων προσφέρει μια εικόνα των ευρωπαϊκών τομέων εστίασης στη μείωση της χρήσης μετρητών. Τα περισσότερα μέτρα συγκεντρώνονται γύρω από την αύξηση των ηλεκτρονικών πληρωμών, αλλά μπορούν να γίνουν περισσότερα πράγματα για να βελτιωθεί η υποδομή πληρωμών και να αποθαρρυνθεί η ευρεία χρήση μετρητών. Εκτός από τα μέτρα που λαμβάνονται για να τεθεί ένα ανώτατο όριο για τις συναλλαγές σε μετρητά, το οποίο μπορεί να είναι δύσκολο να ελεγχθεί, υπήρξε μια μικρή αλλαγή. Οι μακροπρόθεσμες πρωτοβουλίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ιδίως των ηλεκτρονικών πληρωμών για τις δραστηριότητες του δημόσιου τομέα, αποτελεί ένα αξιόπαινο βήμα και ένα κρίσιμο στοιχείο για την αλλαγή των παλιών συνηθειών και την ενίσχυση της κυβέρνησης ως πρότυπο. Μέχρι στιγμής όμως, η ηλεκτρονική πληρωμή για τις κυβερνητικές υπηρεσίες παραμένει πολύ συχνά ως μια επιλογή παρά ως μια απαίτηση ή κανόνας. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Ωστόσο, η κατώτατη γραμμή είναι θετική. Η οικονομική κρίση έχει δώσει στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις μια ισχυρή ώθηση για την καταπολέμηση της παραοικονομίας. Υπάρχει μια κοινή κατανόηση και αποδοχή ότι τα μετρητά ενισχύουν τις παράνομες δραστηριότητες. Για τον λόγο αυτόν, αναμένονται σημαντικές πρωτοβουλίες που θα επικεντρωθούν στην μετατόπιση μετρητών να αυξηθούν τα επόμενα χρόνια. (Schneider F., 2012; Schneider Fr., 2013)

Σε σχέση τώρα με το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καταστήσει τον αγώνα κατά της φοροδιαφυγής και της εταιρικής φοροαποφυγής πολιτική προτεραιότητα, με στόχο τη δημιουργία μιας κοινωνικά και οικονομικά πιο αποτελεσματικής ενιαίας αγοράς. (Schneider F., 2015; Schneider Fr., 2013)

Ενώ έχουν γίνει πολλά για την προώθηση αυτής της ατζέντας κατά τα τελευταία έτη, υπάρχουν άφθονα στοιχεία απαιτούνται περισσότερα μέτρα προτού τα κράτη μέλη να είναι επαρκώς προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά αυτά τα προβλήματα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στον τομέα της φορολογίας εταιρειών, όπου υπάρχει σαφώς περιθώριο για βελτίωση, όταν πρόκειται για τη συνεργασία των κρατών μελών έναντι του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού και των επίσημων φορολογικών καθεστώτων. (Schneider F. , 2015; Schneider Fr., 2013)

Σε μια εποχή που οι πολίτες καταβάλλουν τεράστιες προσπάθειες και πολλές μικρές επιχειρήσεις αγωνίζονται να παραμείνουν στη ζωή, η ικανότητα ορισμένων εταιρειών (κυρίως πολυεθνικών) να ελαχιστοποιήσουν τους φόρους τους μέσω του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού είναι μη ανεκτή. Η εταιρική φοροδιαφυγή δεν απορροφά μόνο αναγκαία έσοδα των περισσότερων κρατών μελών αλλά και βλάπτουν το δημόσιο συμφέρον και δημιουργούν ανταγωνιστικά μειονεκτήματα για εταιρείες που δεν μπορούν ή δεν ασκούν καταχρηστικές φορολογικές πρακτικές. (Schneider F. , 2015; Schneider Fr., 2013)

Ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα αυτό με καθαρά εθνικά μέτρα. Η εταιρική φοροδιαφυγή είναι ευρείας κλίμακας και οι παγκόσμιοι και επιθετικοί φορολογικοί σχεδιαστές χρησιμοποιούν περίπλοκες, διασυνοριακές τεχνικές για την ελαχιστοποίηση των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Το πρόβλημα επιδεινώνεται από το γεγονός ότι πολλά κράτη μέλη έχουν θεσπίσει φορολογικά καθεστάτα για την ενθάρρυνση πολυεθνικών εταιρειών να στρέψουν τα κέρδη προς τη δικαιοδοσία τους. (Schneider F. , 2015; Schneider Fr., 2013)

Το σημερινό χαμηλό επίπεδο της διαφάνειας στην εταιρική φορολογία επιτρέπει αυτές τις πρακτικές να λαμβάνουν χώρα χωρίς προκλήσεις, διότι τα κράτη μέλη δεν διαθέτουν πληροφορίες σχετικά με τον αντίκτυπο των φορολογικών καθεστώτων άλλων χωρών που έχουν στα δικά τους. Σημαίνει, επίσης, ότι τα κενά μεταξύ των εθνικών φορολογικών καθεστώτων περνούν απαρατήρητα και οδεύουν προς την εκμετάλλευσή τους. (Schneider F. , 2015; Schneider Fr., 2013)

Ως εκ τούτου, προκειμένου να αποκατασταθεί η σχέση μεταξύ της φορολογίας και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας και να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η φοροδιαφυγή των εταιρειών, η Επιτροπή έχει εντοπίσει τη

φορολογική διαφάνεια ως τη βασική προτεραιότητα. Τα μέτρα που προτείνονται θα εισφέρουν σε ένα μεγαλύτερο άνοιγμα των καθεστώτων φορολογίας των επιχειρήσεων των κρατών μελών και να κάνουν τις επιχειρήσεις πιο υπόλογες για τις φορολογικές πρακτικές τους. (Schneider F. , 2015; Schneider Fr., 2013)

Τέλος, όσον αφορά το φαινόμενο της διαφθοράς, ως αποτέλεσμα τόσο της παραοικονομίας όσο και της φοροδιαφυγής, αποκτά τη δική του βαρύτητα για την αντιμετώπιση του από τη πλευρά της Ε.Ε. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθετεί τον ορισμό της διαφθοράς που χρησιμοποιείται από το Παγκόσμιο Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς, δηλαδή «τη κατάχρηση εξουσίας για ιδιωτικό όφελος». Στο συμπέρασμά της αυτό καθορίζει τα κυριότερα στοιχεία της μελλοντικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς στην ΕΕ που είναι τα ακόλουθα: (European Commission, 2007; Pop, 2011)

- μια ισχυρή πολιτική δέσμευση στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο,
- η εφαρμογή, η στενή παρακολούθηση και η ενίσχυση των υφιστάμενων πράξεων κατά της δωροδοκίας. Η Επιτροπή συνιστά ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα τηρεί το Συμβούλιο των συμβάσεων της Ευρώπης για τη διαφθορά και τη συμμετοχή στο μηχανισμό ελέγχου.
- Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τα εργαλεία διερεύνησης και να διαθέσουν περισσότερο εξειδικευμένο προσωπικό για την καταπολέμηση της διαφθοράς.
- Τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και λοιποί φορείς θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την καταπολέμηση της δωροδοκίας που θίγει τα οικονομικά συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
- Πρέπει να θεσπιστούν κοινά πρότυπα ακεραιότητας στις δημόσιες διοικήσεις σε όλη την ΕΕ.
- Πρέπει να υποστηριχθούν οι προσπάθειες του ιδιωτικού τομέα να αυξήσει την ακεραιότητα και την εταιρική κοινωνική ευθύνη.
- Η καταπολέμηση της πολιτικής διαφθοράς και της παράνομης χρηματοδότησης των οντοτήτων των κοινωνικών εταίρων και άλλων ομάδων συμφερόντων πρέπει να ενταθούν.
- Θέματα που σχετίζονται με τη διαφθορά πρέπει να αντιμετωπιστούν στο διάλογο με τις υποψήφιες προς ένταξη, καθώς και άλλες τρίτες χώρες.

- Η ΕΕ πρέπει να συνεχίσει να κάνει τον αγώνα κατά της διαφθοράς, κάτι που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εξωτερικής και εμπορικής της πολιτικής.

Τα στοιχεία αυτά αναλύονται στα διάφορα τμήματα της σχετικής ανακοίνωσης της Επιτροπής. Μια ιστορική εισαγωγή και ένα τμήμα σχετικά με την ορολογία που ακολουθείται από ένα τρίτο μέρος που αναδεικνύει μία από τις πιο σημαντικές πτυχές: την προτεραιότητα που δίνεται στην πολιτική δέσμευση. Μια σαφής πολιτική βούληση και η αταλάντευτη στάση των κρατών μελών και της ΕΕ θα δώσει ένα σαφές μήνυμα στους εκπροσώπους των άλλων χωρών. (European Commission, 2007; Pop, 2011)

Για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, η Επιτροπή επιθυμεί να επικεντρώσει τις πρωτοβουλίες σχετικά με προληπτικά μέτρα ώστε να αποφεύγονται συγκρούσεις συμφερόντων και την καθιέρωση συστηματικών ελέγχων. Στοχεύει επίσης σε έκκληση για τη λήψη μέτρων για την αύξηση της ακεραιότητας στο δημόσιο τομέα και συνιστά ένα συνολικό διάλογο σχετικά με τα ελάχιστα πρότυπα και τη συγκριτική αξιολόγηση. Αναλαμβάνει να εξετάσει το ζήτημα των δημοσίων συμβάσεων υπό το φως της θέσπισης νέων κανόνων και τονίζει ότι η δωροδοκία αλλοδαπών δημοσίων υπαλλήλων δεν θα εκπίπτει πλέον από την φορολογία. (European Commission, 2007; Pop, 2011)

Προκειμένου να αυξήσει την ακεραιότητα στον ιδιωτικό τομέα, η Επιτροπή καλεί τις επαγγελματικές ενώσεις των συμβολαιογράφων, δικηγόρων, λογιστών, ελεγκτών και φοροτεχνικών να συνεχίσουν την αυτορρύθμιση των καθεστώτων τους. Προκειμένου να ενισχυθεί η εταιρική ευθύνη, παροτρύνει τις εταιρείες, οι οποίες μπορεί να είναι και οι δύο δράστες και θύματα της διαφθοράς, για την εφαρμογή σύγχρονων λογιστικών προτύπων, να υιοθετήσουν κατάλληλα συστήματα εσωτερικού ελέγχου και κώδικες δεοντολογίας, καθώς και να θεσπίσουν σαφείς κανόνες σχετικά με την καταγγελία δυσλειτουργιών. Υπάρχει ανάγκη να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση στον ιδιωτικό τομέα ως σύνολο, και η Επιτροπή προτίθεται να συνεχίσει να ενθαρρύνει τον διάλογο μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα μέσω πρωτοβουλιών όπως το φόρουμ της ΕΕ για την πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος. (European Commission, 2007; Pop, 2011)

Ο υποχρεωτικός έλεγχος της Επιτροπής περιγράφει τις μελλοντικές προτεραιότητες της πολιτικής σε αυτόν τον τομέα. Παρά το γεγονός ότι η ΕΕ

εξέδωσε κανονισμό για τον Ιούνιο του 2002 απαιτώντας από τις εισηγμένες εταιρείες, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών, να καταρτίζουν τους ενοποιημένους λογαριασμούς τους σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ) και εξέδωσε συστάσεις για την ανεξαρτησία του ορκωτού ελεγκτή, δεν υπάρχουν προς το παρόν γενικώς αποδεκτά ελεγκτικά πρότυπα στην ΕΕ. (European Commission, 2007; Pop, 2011)

Η ανακοίνωση της Επιτροπής περιλαμβάνει επίσης ένα τμήμα για ειδικούς οργανισμούς και οργανώσεις που βρίσκονται στη διεπαφή μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, όπως τα πολιτικά κόμματα και τα συνδικάτα. Η Επιτροπή καλεί σε αναθεώρηση των σχέσεων που διατηρεί αυτές τις οργανώσεις. Υποστηρίζει ότι μόνο η διαφάνεια στη χρηματοδότηση των κοινωνικών εταίρων και των ομάδων συμφερόντων και στις εκλογικές δαπάνες μπορεί να αποτρέψει πιθανές συγκρούσεις συμφερόντων. Βάσει της μελέτης αυτής, η Επιτροπή θα εκπονήσει προτάσεις σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά τη διαφάνεια. (European Commission, 2007; Pop, 2011)

4 Αιτίες εμφάνισης και τρόποι αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς: Η περίπτωση της Ελλάδας

Στην ενότητα αυτή η ανάλυση σχετικά με την φοροδιαφυγή, την παραοικονομία και τη διαφθορά θα εξειδικευθεί στη περίπτωση της Ελλάδας, μία χώρα η οποία, όπως προκύπτει και από στοιχεία της Ε.Ε. όσο και ιστορικά, έχει σημαντικά ποσοστά φοροδιαφυγής και διαφθοράς αλλά και παραοικονομίας γενικότερα. Αφού γίνει μία σύντομη ιστορική αναδρομή σχετικά με την εξέλιξη της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας στην Ελλάδα, στη συνέχεια θα εξεταστούν διάφορα σκάνδαλα φοροδιαφυγής και διαφθοράς που έχουν κατά καιρούς γίνει στην ελληνική επικράτεια ενώ στη συνέχεια θα αναφερθούν οι βασικές αιτίες άνθισης της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα, ως παράγοντας που ενισχύει τόσο την διαφθορά όσο και την παραοικονομία. Τέλος, αναφέρονται διάφοροι τρόποι αντιμετώπισης τους από

την ελληνική πλευρά. Σημειωτέον ότι λόγω της στενής σχέσης που υπάρχει μεταξύ φοροδιαφυγής, διαφθοράς και παραοικονομίας, παρακάτω θα γίνεται λόγος μόνο για τη φοροδιαφυγή συμπεριλαμβάνοντας και τις υπόλοιπες έννοιες αφού προκύπτουν, είτε άμεσα είτε έμμεσα, από την φοροδιαφυγή.

4.1 Η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η παραοικονομία στην Ελλάδα- Ιστορική αναδρομή

Η φοροδιαφυγή δεν αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο στην Ελλάδα, καθώς εδώ και πάρα πολλούς αιώνες επικρατεί σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετική ένταση, βασιζόμενο στην διαμορφωμένη κάθε φορά ελληνική κοινωνία και τις πολιτικές σκοπιμότητες. Ήδη η παρουσία της φοροδιαφυγής (και συνάμα και της παραοικονομίας και της διαφθοράς) παρατηρείται στην Αρχαία Ελλάδα, όπου η διαφθορά είχε επικρατήσει στις τοπικές κοινωνίες με αποτέλεσμα τόσο η φοροδιαφυγή όσο και η παραοικονομία να μαστίζουν τους έλληνες πολίτες για περισσότερα από 3000 χρόνια, χωρίς να καταφέρουν να τα αντιμετωπίσουν πλήρως ή, τουλάχιστον, να τα εξαλείψουν. Για παράδειγμα, στην αρχαία Σπάρτη εφαρμοζόταν ο θεσμός των εφόρων ή της εφορίας, πρόδρομος του σημερινού θεσμού του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης που εισήχθη πρόσφατα στην Ελλάδα, συγκεκριμένα το 2002 με το νόμο 3074/2002. Βασική αποστολή του είναι ο εντοπισμός φαινομένων διαφθοράς και αναποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του ευρύτερου δημοσίου τομέα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι έφοροι στην αρχαία Σπάρτη είχαν την εποπτεία για τη λειτουργία του κράτους. (Κόρρας, 2014; Φ.Ε.Κ. 296, 2002)

Πολλούς αιώνες αργότερα και κυρίως στη μεταπολεμική περίοδο, το φαινόμενο της φοροδιαφυγής εξακολουθεί να υφίσταται και να απασχολεί έντονα τις κυβερνήσεις της εποχής αυτής. Έτσι, από το 1950, ο Ξενοφών Ζολώτας, ένας από τους σπουδαίους ακαδημαϊκούς της εποχής αλλά και τότε διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, χαρακτήριζε τη φοροδιαφυγή ως ένα φαινόμενο που προκαλεί μεγάλη κοινωνική αδικία καθώς όσοι κατάφερναν να ξεφύγουν από τη φορολογική υποχρέωση ή προστατεύονταν από διάφορους φορείς (ιδιωτικούς και/ή κρατικούς), ουσιαστικά μετακυλούσαν το φορολογικό βάρος αποκλειστικά στους πολίτες της

μεσαίας και της κατώτερης εισοδηματικής τάξης. Επιπλέον, η φορολογική πολιτική που εφαρμόστηκε μετά το 1950 θεωρήθηκε ότι είχε εισπρακτικό χαρακτήρα με την επιβολή υψηλών φορολογικών συντελεστών οι οποίοι επιβάρυναν αποκλειστικά τη μεσαία και τη κατώτερη εισοδηματική τάξη, πράγμα που προκάλεσε την περαιτέρω όξυνση του φαινομένου της φοροδιαφυγής και τη συνακόλουθη συμμετοχή σε κέρδη από παράνομες δραστηριότητες και την εμπλοκή σε μηχανισμούς διαφθοράς και αδιαφάνειας. (Κόρρας, 2014)

Επιπλέον, το 1979, ο Άγγελος Αγγελόπουλος, καθηγητής οικονομικών που υπήρξε και διοικητής της Εθνικής Τράπεζας και μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, υποστήριξε ότι για να μπορέσει να παταχθεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, ήταν αναγκαία μια ριζική αναμόρφωση των φορολογικών πολιτικών που μέχρι τότε είχαν ακολουθηθεί. Παρόλα αυτά, μέχρι και το 1985 με την επίσημη εφαρμογή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), δεν παρατηρήθηκε καμία σημαντική προσπάθεια για την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος. Όμως, κατά τη περίοδο 1985-1989, τα ηνία του Υπουργείου Οικονομικών ανέλαβε ο Δημήτρης Τσοβόλας, έλληνας πολιτικός και δικηγόρος ο οποίος είναι γνωστός για την συμμετοχή του στα πολιτικά κόμματα του ΠΑΣΟΚ (μέχρι το 1995) και του ΔΗΚΚΙ (από το 1995 μέχρι το 2004). Ως υπουργός οικονομικών, ο Τσοβόλας εισήγαγε για πρώτη φορά στην Ελλάδα ένα σύστημα αντικειμενικών αξιών των ακινήτων και εφήρμοσε ουσιαστικά τον ΦΠΑ. Η εφαρμογή του νέου αυτού φορολογικού συστήματος απέφερε σημαντική αύξηση στα έσοδα του κράτους αλλά και <<έμμεσα>> κέρδη στις επιχειρήσεις οι οποίες ναι μεν εισέπρατταν τον φόρο αλλά δεν τον απέδιδαν ύστερα στο κράτος. (Κόρρας, 2014)

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 όμως και κυρίως από το 1994, άρχισαν να καταβάλλονται σημαντικές και συστηματικές προσπάθειες για τη καταπολέμηση του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Εκείνη την εποχή, υπουργός οικονομικών υπό την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ήταν ο Αλέκος Παπαδόπουλος, ο οποίος ανασυγκρότησε τους φοροεισπρακτικούς μηχανισμούς και υιοθέτησε μέτρα που είχαν ως στόχο τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και την αύξηση στα έσοδα του κράτους. Αυτή η προσπάθεια έγινε διότι μέχρι το 1999 η Ελλάδα προετοιμαζόταν για την ένταξη της στην ΟΝΕ και ένας από τους βασικούς πυλώνες ένταξης της ήταν η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και η συνακόλουθη αύξηση των εσόδων του κράτους. Έτσι, τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού ανήλθαν στο 57,5%, κάτι που οφείλεται και στον περιορισμό της φοροδιαφυγής. Όπως ειπώθηκε ήδη, οι

προσπάθειες αυτές έγιναν για να υπάρξει μία δημοσιονομική πειθαρχία και ικανοποίηση των κριτηρίων σύγκλισης με τις χώρες της ευρωζώνης, σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ. Κατά συνέπεια, στην Ελλάδα ιδρύθηκε μία ειδική ελεγκτική υπηρεσία, το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ) για την συστηματική πάταξη της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς ενώ η εφαρμογή του *taxis* υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων επεκτάθηκε σε όλες τις εφορίες της χώρας. (Κόρρας, 2014)

Μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, οι προσπάθειες για τη πάταξη της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς συνεχίστηκαν με συστηματικό τρόπο αλλά ορισμένες δεν είχαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Έτσι, το 2007, λόγω των μεγάλων δημοσιονομικών προβλημάτων που υπήρχαν λόγω δραματικής αύξησης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, ψηφίστηκε νέος νόμος για την πάταξη της φοροδιαφυγής με τη συγκρότηση Εθνικού Συμβουλίου με πρόεδρο τον Γιώργο Αλογοσκούφη, καθηγητή οικονομικής επιστήμης στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και τότε υπουργός οικονομικών (2004-2009) υπό τη κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας (ΝΔ) και πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Το συμβούλιο αυτό όμως δε κατάφερε να πετύχει τους στόχους που είχε θέσει. (Κόρρας, 2014)

Συνοψίζοντας τη μέχρι τώρα ιστορική αναδρομή για την εξέλιξη της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας στην Ελλάδα, συμπεραίνεται ότι η φοροδιαφυγή είναι ένα φαινόμενο που έχει καθιερωθεί στην ελληνική κοινωνία από τα αρχαία χρόνια και μέχρι στιγμής καμία συστηματική προσπάθεια δεν κατάφερε να το καταπολεμήσει με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο. Στη περίοδο αυτή όμως όπου η οικονομική κατάσταση της χώρας είναι πάρα πολύ δύσκολη, ιδιαίτερα με την έντονη πολιτική αστάθεια και την προσπάθεια αποφυγής της χώρας για έξοδο από την ευρωζώνη, όλο και περισσότεροι έλληνες πολίτες ανησυχούν αρκετά, πρωτίστως για την δική τους επιβίωση σε ένα ‘ανθυγιεινό’ κοινωνικό περιβάλλον και δευτερευόντως για την εξεύρεση μίας λύσης που θα συμβάλει στην όσο το δυνατόν αποτελεσματική αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα.

4.2 Έρευνες και σκάνδαλα φοροδιαφυγής και διαφθοράς στην Ελλάδα

4.2.1 Μελέτες σε σχέση με τη φοροδιαφυγή, την παραοικονομία και τη διαφθορά στην Ελλάδα

Όπως ήδη έχει γίνει σαφές από την προηγούμενη ενότητα, η φοροδιαφυγή και η διαφθορά είναι έντονα προβλήματα που μαστιίζουν τους πολίτες στην Ελλάδα. Η φοροδιαφυγή έχει περιγραφεί από τους Έλληνες πολιτικούς ως ένα «εθνικό σπορ», υπό την έννοια ότι περίπου 30 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως παραμένουν ανείσπρακτα από το κράτος που σε διαφορετική περίπτωση, με κατάλληλους μηχανισμούς πάταξης της φοροδιαφυγής, θα είχαν προοριστεί προς κάλυψη των αναγκών του κράτους και του κοινωνικού συνόλου.

Η πολιτική διαφθορά αναγνωρίζεται ως ένα σημαντικό πρόβλημα από πολλούς, αλλά ορισμένοι πιστεύουν ότι το μέγεθός της έχει υπερεκτιμηθεί από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης. Σύμφωνα με το Εθνικό Σύστημα Ακεραιότητας της Διεθνούς Διαφάνειας στην Ελλάδα το 2012, το πρόβλημα της διαφθοράς στην Ελλάδα προκαλείται από μια σειρά παραγόντων, μεταξύ των οποίων είναι η αδύναμη επιβολή του νόμου, η έλλειψη ελέγχων, η απουσία προτύπων συμπεριφοράς, η αδιαφάνεια των κυβερνητικών δραστηριοτήτων, η αναποτελεσματική γραφειοκρατία, η κυβέρνηση της ατιμωρησίας και η ευρεία διακριτική ευχέρεια και η έλλειψη ευαισθητοποίησης του κοινού. (Transparency International Greece, 2013)

Σύμφωνα με το Βαρόμετρο Παγκόσμιας Διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας Ελλάς, το 2013, το 90% των νοικοκυριών που συμμετείχαν στο δείγμα θεωρούν ότι τα πολιτικά κόμματα είναι διεφθαρμένα ή άκρως διεφθαρμένα, ως ο πλέον διεφθαρμένος θεσμός στην Ελλάδα. Επιπλέον, το 39% των ερωτηθέντων νοικοκυριών πιστεύουν ότι το επίπεδο της διαφθοράς έχει αυξηθεί πολύ, και το 46% των ερωτηθέντων νοικοκυριών θεωρεί τις προσπάθειες της κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς εντελώς αναποτελεσματικές. (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2013)

Οι προσπάθειες της κυβέρνησης για τη καταπολέμηση της διαφθοράς δεν έχουν αξιολογηθεί ως αποτελεσματικές, σύμφωνα με πολλές πηγές, οι οποίες έχουν αποδοθεί σε χαλαρή εφαρμογή της νομοθεσίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς

και της αναποτελεσματικότητας των φορέων καταπολέμησης του φαινομένου αυτού. Οι οργανισμοί κατά της διαφθοράς έχουν παρεμποδιστεί από την υπερβολική πολιτική επιρροή και συνεχής αντικατάσταση προσωπικού ενώ πρόσφατες εμπλοκές υψηλόβαθμων δημοσίων υπαλλήλων σε υποθέσεις διαφθοράς έχουν γνωστοποιηθεί από τα μέσα ενημέρωσης. (Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2013)

Επιπλέον, σύμφωνα με μία μελέτη από τον ΟΟΣΑ τον Αύγουστο του 2009, διαπιστώθηκε ότι το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα κυμάνθηκε περίπου στα 65 δις € (ίσο με το 25% του ΑΕΠ), με αποτέλεσμα κάθε χρόνο να υπάρχουν 20 δις € απλήρωτοι φόροι. Το μέγεθος αυτό ήταν το διπλάσιο σε σύγκριση με τη γερμανική μαύρη αγορά (εκτιμήθηκε στο 15% του ΑΕΠ). Τα στοιχεία για το 2012 θέτουν την ελληνική "μαύρη αγορά" ή παραοικονομία στο 24,3% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με 28,6% για την Εσθονία, 26,5% για τη Λετονία, 21,6% για την Ιταλία, 17,1% για το Βέλγιο και 13,5% για τη Γερμανία. (Schneider Fried., 2009) Υπάρχει, ωστόσο, ένας συσχετισμός με το ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού που είναι αυτοαπασχολούμενοι (31,9% στην Ελλάδα έναντι 15% μέσου όρου της ΕΕ), (ELIAMEP, 2013; Η Καθημερινή, 2013) καθώς μελέτες (Lang, Nöhrbaß, & Stahl, 1993; Artavanis, Morse, & Tsoutsoura, 2015) έχουν δείξει τη σαφή συσχέτιση μεταξύ της φοροδιαφυγής και της αυτοαπασχόλησης.

Πολλές διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις είχαν στο παρελθόν προσπαθήσει να βελτιώσουν την κατάσταση αυτή, όπως αναλύθηκε και στη προηγούμενη ενότητα. Μια ραγδαία αύξηση των κρατικών εσόδων μέσω της εφαρμογής ενός πιο αποτελεσματικού συστήματος είσπραξης των φόρων είχε προταθεί από τους Δημήτρη Τσοβόλα και Αλέκο Παπαδόπουλο. Η εφαρμογή των κατάλληλων μεταρρυθμίσεων, ωστόσο εκτιμάται ότι θα είναι μια αργή διαδικασία, που απαιτεί τουλάχιστον δύο κοινοβουλευτικές περιόδους πριν τεθούν σε λειτουργία. (Κόρρας, 2014)

Κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2005, το 49% των εταιρειών που ελέγχονται από τις φορολογικές αρχές βρέθηκαν να έχουν διαπράξει φορολογικά αδικήματα, ενώ τον Ιανουάριο του 2006 το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 41,6%. (Το Έθνος, 2006) Μια μελέτη από ερευνητές από το Πανεπιστήμιο του Σικάγο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η φοροδιαφυγή το 2009 από ελεύθερους επαγγελματίες αποκλειστικά στην Ελλάδα (όπως λογιστές, οδοντίατροι, δικηγόροι, γιατροί, εκπαιδευτικοί και ανεξάρτητοι χρηματοοικονομικοί σύμβουλοι) ήταν 28 δις € ή το

31% του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού εκείνη τη χρονιά. (The Guardian, 2012)

Επίσης, το Δίκτυο Φορολογικής Δικαιοσύνης δήλωσε ότι υπάρχουν πάνω από 20 δις € σε ελβετικούς τραπεζικούς λογαριασμούς που κατέχονται από Έλληνες. Επιπλέον, η TJN εκτιμά ότι ο αριθμός των off-shore εταιρειών ελληνικής ιδιοκτησίας είναι πάνω από 10.000. (ΣΚΑΪ, 2011; Τα Νέα, 2009)

Παρόλα αυτά, αποτελεί ίσως έκπληξη το γεγονός ότι, παρά την επικαιρότητα του προβλήματος και την σημασία που έχει αποκτήσει στην Ελλάδα, οι εκτιμήσεις της ελληνικής παραοικονομίας είναι μάλλον περιορισμένες. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν μόνο λίγες διεθνείς και εθνικές μελέτες που αντλούν στοιχεία για το μέγεθος ή /και την εξέλιξη της ελληνικής παραοικονομίας.

Έτσι, οι Τάτσος (2001), Παυλόπουλος (2002), Dell 'Anno et al. (2007) και Elgin & Oztunali (2012) φαίνεται ότι είναι οι μόνες μελέτες που αντλούν πληροφορίες σχετικά με τη παραοικονομία στην Ελλάδα για μεγάλες χρονικές περιόδους και, συνεπώς, 'φωτίζουν' μία διαφορετική οπτική σχετικά με τις μακροπρόθεσμες τάσεις ανάπτυξης του φαινομένου αυτού. Η γενικότερη εικόνα που προκύπτει από τις μελέτες αυτές όμως παραμένει ασαφής.. Ενώ οι μελέτες των Τάτσος (2001), Παυλόπουλος (2002) και Dell 'Anno et al. (2007) βρίσκουν μια διαχρονική αύξηση του μεγέθους της ελληνικής παραοικονομίας, ακόμη και αν οι εκτιμώμενες τιμές διαφέρουν, οι Elgin και Oztunali (2012) εντοπίζουν μια πτωτική τάση.

Συγκεκριμένα, ο Τάτσος (2001) χρησιμοποιεί την προσέγγιση της ζήτησης νομίσματος και εκτιμά μια σταθερή αύξηση της ελληνικής παραοικονομίας μεταξύ του 1960 και του 1997, από περίπου 26% έως περίπου 37% του ΑΕΠ. Ωστόσο, η προσέγγιση που χρησιμοποιείται από τον Τάτσος (2001) έχει υποστεί κριτική για μεθοδολογικούς λόγους από τη μελέτη των Ahumada et al. (2007). Αυτοί οι ερευνητές επεσήμαναν ότι, εάν η μακροχρόνια εισοδηματική ελαστικότητα της ζήτησης χρήματος δεν είναι μοναδιαία, η μέθοδος της ζήτησης νομίσματος είναι συχνά ασυνεπείς με την υπόθεση της ίσης ταχύτητας της κυκλοφορίας μετρητών τόσο στην επίσημη οικονομία όσο και στη παραοικονομία, δηλαδή μια κεντρική υπόθεση για σχεδόν κάθε προσέγγιση της ζήτησης νομίσματος ή μετρητών.

Η μελέτη που έγινε από τον Παυλόπουλο (2002) σχετίζεται με αυτή του Τάτσου (2001) καθώς ο πρώτος παρουσιάζει μια ανάλυση ευαισθησίας των αποτελεσμάτων που προέρχονται από τον δεύτερο, πέραν των αποτελεσμάτων από τις δικές τις εκτιμήσεις του.

Οι Dell' Anno et al. (2007) χρησιμοποιούν μία άλλη μέθοδο προσέγγισης (MIMIC) της ζήτησης νομίσματος και διαπιστώνουν ότι το μέγεθος της ελληνικής παραοικονομίας αυξήθηκε από περίπου 15% το 1968 σε 26% το 2004. Είναι ενδιαφέρον ότι τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι η ελληνική παραοικονομία παρουσίασε σημαντικές διακυμάνσεις σε όλη την περίοδο εξέτασης των δεδομένων. Ωστόσο, επισημαίνουν ότι τα εμπειρικά αποτελέσματα τους για την Ελλάδα είναι αρκετά ασταθή και θα πρέπει να ερμηνεύονται με ιδιαίτερη προσοχή καθώς μπορεί να επηρεαστούν από σημαντικές προσαρμογές των ελληνικών εθνικών λογαριασμών, αρχής γενομένης από τα τέλη της δεκαετίας του '80.

Οι Elgin και Oztunali (2012) χρησιμοποιούν μια νέα προσέγγιση που βασίζεται σε ένα μοντέλο γενικής ισορροπίας με δύο τομείς διαπιστώνουν ότι η ελληνική παραοικονομία έχει μειωθεί σταθερά από περίπου 47% το 1960 σε 27% το 2009, ένα εύρημα που έρχεται σε έντονη αντίθεση με όλα τα άλλα που παρουσιάστηκαν ανωτέρω.

Επιπλέον, άλλες μελέτες παρουσιάζουν επίσης εκτιμήσεις για την ελληνική παραοικονομία αλλά μόνο για μικρότερα χρονικά διαστήματα ή μόνο μεμονωμένα έτη. Έτσι, οι Schneider et al. (2010) χρησιμοποιούν τη μέθοδο MIMIC όπως και οι Dell' Anno et al. (2007) και καταλήγουν στο ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1999-2007, το σχετικό μέγεθος της ελληνικής παραοικονομίας ήταν αρκετά σταθερό στο εύρος από 26 έως 28% του επίσημου ΑΕΠ.

Επίσης, στην MIMIC προσέγγιση βασίζεται και η έρευνα των Tafenau et al. (2010), οι οποίοι εκτιμούν ότι το μέγεθος της ελληνικής παραοικονομίας είναι 20,6 % του επίσημου ΑΕΠ το 2004, ενώ οι Kanelopoulos (1992) και Κανελλόπουλος και συν. (1995) χρησιμοποιούν μια διαφορετική προσέγγιση και διαπιστώνουν ότι το μέγεθος της ελληνικής παραοικονομίας ήταν περίπου 13% του επίσημου ΑΕΠ το 1982 και το 35% του επίσημου ΑΕΠ το 1988, αντίστοιχα.

Συγκριτικά με τις παραπάνω μελέτες, ούτε το μέγεθος της ελληνικής παραοικονομίας ούτε η εξέλιξη της δείχνουν ένα συνεπές μοτίβο σε όλες τις διαθέσιμες μελέτες που υπάρχουν. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι μελέτες αυτές βασίζονται σε διάφορες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, ορισμένες από τις οποίες αποτελούν αντικείμενο κριτικής στη διεθνή βιβλιογραφία. Παρά το γεγονός αυτό, το μέγεθος της ελληνικής παραοικονομίας είναι το μεγαλύτερο μεταξύ της ΕΕ-15 και των χωρών της Ευρωζώνης, σύμφωνα με όλες σχεδόν τις μελέτες.

4.2.2 Σκάνδαλα φοροδιαφυγής και διαφθοράς στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια και ιδίως μετά από την ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ, ένας από τους απώτερους σκοπούς του ελληνικού κράτους και της εκάστοτε κυβέρνησης είναι η πάταξη της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς απ' όπου και αν προέρχονται. Ταυτόχρονα όμως, λόγω των δυνατοτήτων και των μέσων που υπάρχουν και ιδιαίτερα τη σημερινή περίοδο όπου η χώρα βρίσκεται σε μια έντονη οικονομική ύφεση που μαστίζει την ελληνική κοινωνία, έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας και έχουν βρεθεί στο επίκεντρο των δημόσιων συζητήσεων μεγάλα σκάνδαλα φοροδιαφυγής και διαφθοράς στην Ελλάδα από γνωστούς μεγαλοεπιχειρηματίες, πολιτικούς, πολυεθνικές επιχειρήσεις και κάθε άλλη κατηγορία φυσικών ή νομικών προσώπων οι οποίοι ασκούν σημαντική πολιτική επιρροή και έχουν την εξουσία με το μέρος τους. Τα σκάνδαλα αυτά θα παρουσιαστούν αμέσως παρακάτω, πρώτα αυτά που έχουν να κάνουν περισσότερο με τη φοροδιαφυγή και ύστερα αυτά που έγιναν για λόγους διαφθοράς.

4.2.2.1 Υπόθεση παράνομης αγοραπωλησίας ακινήτων

Το σκάνδαλο το οποίο εμπλέκει την υπόθεση περί παράνομης αγοραπωλησίας ακινήτων είναι ένα από τα πιο γνωστά που έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας από τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης. Συγκεκριμένα, τον Απρίλιο του 2011, με επιστολή που έστειλε ένας γνωστός κατασκευαστής αυτοκινήτων στον τότε πρόεδρο της Βουλής, κατήγγειλε έναν πρώην συνétaιρο του για το γεγονός ότι το αντρόγυνο αυτό ξέπλενε μαύρο χρήμα μέσα από παράνομες αγοραπωλησίες ακινήτων. Έπειτα από αυτή την γνωστοποίηση του σκανδάλου αυτού για φοροδιαφυγή, το ΣΔΟΕ και

άλλες αρμόδιες αρχές ανέλαβαν την ευθύνη για εξονυχιστικούς ελέγχους και εν τέλει ανακάλυψαν ένα κύκλωμα φοροδιαφυγής στο οποίο εμπλέκονταν τόσο κατασκευαστές αυτοκινήτων και μεσίτες όσο και πολιτικά πρόσωπα.

4.2.2.2 Υπόθεση παράνομης αγοραπωλησίας ακινήτων μέσω υπεράκτιων (offshore) και ξένων εταιρειών

Ένα άλλο σκάνδαλο που αποτελεί επακόλουθο της υπόθεσης που περιγράφηκε παραπάνω είναι αυτό του ίδιου μεγαλοεπιχειρηματία ο οποίος αυτή τη φορά βρέθηκε μπλεγμένος σε ένα κύκλωμα φοροδιαφυγής όπου πωλούνταν και αγοράζονταν ακίνητα σε πλασματικές τιμές μέσω υπεράκτιων και αλλοδαπών εταιρειών. Το σκάνδαλο αυτό άρχισε να ξεδιπλώνεται ήδη από τον Ιούνιο του 2010, προτού δηλαδή ξετυλιχθεί το σκάνδαλο του 2011, όταν το ΣΔΟΕ πληροφορήθηκε για ύποπτες αγοραπωλησίες ακινήτων μεγάλης έκτασης και τελικώς ανακάλυψε ότι οι εταιρείες αυτές πούλησαν σε μια άλλη εταιρεία δύο ακίνητα, σε τιμές οι οποίες αναγράφονταν σε μεγαλύτερο ποσό απ' ότι ήταν πραγματικά, εκτιμώντας ότι η φοροδιαφυγή ξεπερνούσε τα 12 εκατομμύρια ευρώ και μια απώλεια φορολογικών εσόδων ύψους 8,7 εκατομμυρίων ευρώ.

4.2.2.3 Υπόθεση υπεξαίρεσης χρημάτων

Ένα ακόμη σκάνδαλο φοροδιαφυγής αναφέρεται στην υπόθεση υπεξαίρεσης χρημάτων από γνωστό πρόσωπο στον χώρο των τραπεζών. Το σκάνδαλο αυτό δεν είναι πρόσφατο καθώς εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80 και συνεχίστηκε μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '90. Κεντρικό πρόσωπο του σκανδάλου αυτού ήταν τόσο το πρόσωπο αυτό αλλά και άλλα πολιτικά πρόσωπα της τότε κυβέρνησης που ενεπλάκησαν σε αυτό. Το σκάνδαλο αυτό σχετιζόταν με το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό υπεξαίρεσε από τα ταμεία γνωστής τράπεζας ποσό ύψους 33,5 δις δραχμές, έτσι ώστε να τα χρησιμοποιήσει για εξαγορές επιχειρήσεων που βρίσκονταν στον χώρο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Πέραν αυτών, κατηγορήθηκε για δωροδοκία πολλών δημόσιων προσώπων.

4.2.2.4 Υπόθεση εικονικών εφοδιασμών πλοίων

Ένα ακόμη σκάνδαλο, το οποίο συνεχίζεται μέχρι και σήμερα είναι η υπόθεση ενός μεγαλοεπιχειρηματία στο χώρο του ελληνικού ποδοσφαίρου ο οποίος, μαζί με έναν συνεργάτη του, ενεπλάκησαν σε κύκλωμα εικονικών εφοδιασμών πλοίων με αφορολόγητα καύσιμα και για πάνω από 20 χρόνια διεξάγεται ένας δικαστικός αγώνας για την υπόθεση αυτή. Εντός του 2014, οι δύο άντρες κρίθηκαν ένοχοι για λαθρεμπορία ναυτιλιακών καυσίμων και για την συνακόλουθη μη απόδοση φόρων, δασμών και τελών στο ελληνικό δημόσιο, κι έτσι το δικαστήριο τους καταδίκασε σε πέντε χρόνια φυλάκιση.

4.2.2.5 Σκάνδαλο φοροδιαφυγής και δωροδοκίας

Ένα από τα σημαντικότερα και ίσως πιο σοβαρά σκάνδαλα φοροδιαφυγής που απασχόλησαν έντονα τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας, ήταν το σκάνδαλο δωροδοκίας γνωστής εταιρείας τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα. Το σκάνδαλο αυτό ήταν μία υπόθεση φοροδιαφυγής και δωροδοκίας που έπληξε την Ελλάδα, για διαπραγματεύσεις μεταξύ της εταιρείας αυτής και αξιωματούχων της ελληνικής κυβέρνησης κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004, αναφερόμενες στα σχετικά συστήματα ασφαλείας και σε αγορές από τον ΟΤΕ στη δεκαετία του 1990. Το σκάνδαλο αυτό αποκαλύφθηκε κατά το 2008 όταν έγινε γνωστό ότι η εταιρεία αυτή στη Γερμανία δαπάνησε 1,3 δις ευρώ σε δωροδοκίες ελλήνων πολιτικών και στελεχών δημόσιων οργανισμών κατά τη περίοδο 1999-2006, για να εξασφαλίζει συμβόλαια. Τα στελέχη της γερμανικής εταιρείας ισχυρίστηκαν ότι το συνολικό ποσό των 130 εκατομμυρίων μάρκων είχε δοθεί σε Έλληνες επιχειρηματίες μέσω υπεράκτιων (off-shore) εταιρειών.

Αν και δεν υπάρχει κανένα αποδεικτικό στοιχείο, το σκάνδαλο έχει δημιουργήσει μια σοβαρή αλλαγή της στάσης της ελληνικής κοινής γνώμης, κυρίως μια δυσαρέσκεια και τη δημιουργία μίας ‘τρύπας της εξουσίας’ που οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο πολιτικής αστάθειας, αν οι Έλληνες δεν καταλήξουν σε νέα συμφωνία για την οποία τα μεγάλα πολιτικά κόμματα αντιπροσωπεύουν καλύτερα τα ιδανικά τους.

Έχει επίσης διατυπωθεί η άποψη ότι η πολιτική έκβαση της υπόθεσης μπορεί να είναι ανάλογη με εκείνη της Ιταλίας πριν από 15 χρόνια ενώ έχει επίσης διατυπωθεί η άποψη ότι η δωροδοκία μπορεί να ήταν έως και 100 εκατομμύρια ευρώ. Αυτές οι δωροδοκίες φέρεται ότι δόθηκαν για να κερδίσουν τις δημόσιες συμβάσεις.

Ένα πρόσωπο που υπήρξε υπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ (1996-2000), παραδέχθηκε τον Μάιο του 2010 σε μια κοινοβουλευτική ερευνητική επιτροπή ότι το συνολικό ποσό των 200.000 γερμανικών μάρκων κατατέθηκε το 1998 σε ελβετικό τραπεζικό λογαριασμό της εταιρείας αυτής κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του, δήθεν για τη χρηματοδότηση της προεκλογικής εκστρατείας του. Μια περαιτέρω κατάθεση των 250.000 γερμανικών μάρκων έγινε στον ίδιο τραπεζικό λογαριασμό το 2000, στην οποία το πρόσωπο αυτό ισχυρίζεται ότι δε γνωρίζει την προέλευση τους. Εν τέλει, από τον Αύγουστο του 2012, η ελληνική κυβέρνηση έχει υπογράψει διακανονισμό με την γερμανική εταιρεία αξίας € 330.000.000.

4.2.2.6 Σκάνδαλο παράνομων ανταλλαγών ακινήτων και οικοπέδων

Ένα επίσης σημαντικό σκάνδαλο που απασχόλησε έντονα την ελληνική κοινωνία ήταν αυτό που αφορούσε παράνομες ανταλλαγές ακινήτων και οικοπέδων ανάμεσα μεταξύ του ελληνικού δημόσιου τομέα και μιας ιεράς μονής, ούτως ώστε αυτά να περιέλθουν σε συγκεκριμένες off-shore εταιρείες.

Το σκάνδαλο αυτό περιελάμβανε δύο στάδια προκειμένου να ολοκληρωθούν οι ανταλλαγές ακινήτων και εκτάσεων μεταξύ του Δημοσίου και της μονής. Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει ενέργειες από τη πλευρά της τελευταίας η οποία θα ήγειρε αξιώσεις ιδιοκτησίας στη λιμνοθάλασσα που κατέχει με αυτοκρατορικά χρυσόβουλα και άλλες παράκτιες εκτάσεις που όμως δεν έχει διεκδικήσει στο παρελθόν. Με αυτή την ενέργεια, ο πληθυσμός στην γύρω περιοχή της μονής αντέδρασε έντονα καθώς η εκμεταλλευόταν τον χώρο αλιευτικά. Τελικά, όταν οι αντιδράσεις έφτασαν στο απόγειο, το δημόσιο παρενέβη στην υπόθεση αυτή έτσι ώστε να δώσει δήθεν λύση στο ζήτημα που δημιουργήθηκε.

Με την παρέμβαση ακολουθήθηκε το δεύτερο στάδιο στο οποίο η τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έδωσε άμεση λύση σε αυτό το πρόβλημα με την

υποτιθέμενη ανταλλαγή οικοπέδων και ακινήτων του Ελληνικού Δημοσίου έναντι της λιμνοθάλασσας και των γειτονικών εκτάσεων της προς τη μονή. Κατά συνέπεια, ο πληθυσμός της περιοχής αυτής ανακουφίστηκε από αυτή την ανταλλαγή εφόσον δε θα άλλαζε κάτι στην κατάσταση που επικρατούσε μέχρι τότε και επίσης τα ακίνητα και οι εκτάσεις περιήλθαν στη μονή τα οποία ύστερα μπορούσε να τα διαχειριστεί ασφαλέστερα με οφέλη τόσο για την ίδια όσο και για τρίτους που εμπλέκονταν στην υπόθεση αυτή μέσω των υπεράκτιων εταιρειών.

Έτσι, στην υπόθεση αυτή μπλέχτηκαν αρκετές υπεράκτιες εταιρείες είτε ως τελικοί αποδέκτες των ακινήτων και των εκτάσεων είτε ως διαχειριστές αυτών και οι οποίες συνδέονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με την ιερά μονή.

4.2.2.7 Σκάνδαλο για παραποίηση και διαστρέβλωση ποδοσφαιρικών αγώνων

Ένα ακόμη σκάνδαλο στον ελλαδικό χώρο αποτελεί αυτό της παραποίησης και αλλοίωσης ποδοσφαιρικών ματς για την εύνοια και διακριτική μεταχείριση ορισμένων ποδοσφαιρικών ομάδων. Σύμφωνα με την κοινή γνώμη, το δέλεαρ για το “στήσιμο” των αγώνων ήταν πάντα το ετήσιο οικονομική μπόνους που ελάμβαναν οι ομάδες για τη συμμετοχή τους στην Ευρωπαϊκή Διοργάνωση του Champions League.

Με τη μέθοδο των τηλεφωνικών υποκλοπών, γνωστός δημοσιογράφος της τηλεόρασης και παρουσιαστής σε γνωστό ελληνικό κανάλι βρέθηκε να συνομιλεί με ιδιοκτήτη μιας ΠΑΕ σε θέματα διαιτησίας. Η συνομιλία τους επικεντρώθηκε στο γεγονός ότι μόνο δύο ομάδες έπρεπε να ευνοούνται στους αγώνες και μόνο αυτές.

4.2.2.8 Σκάνδαλο διαφθοράς και φιλοχρηματίας στο Ελληνικό Ποδόσφαιρο του 2015

Τέλος, ένα αρκετά πρόσφατο σκάνδαλο που απασχολεί αυτή τη περίοδο την ελληνική κυβέρνηση είναι το σκάνδαλο του 2015 στο ελληνικό ποδόσφαιρο, το οποίο προέκυψε στις 6 Απριλίου του 2015. Η παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων που λειτουργούν από την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών της Ελλάδας από το 2011 έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην υπόθεση αυτή. Ο στόχος πίσω από το σχέδιό ορισμένων μεγαλοεπιχειρηματιών και προέδρων των ΠΑΕ ήταν να έχουν τον έλεγχο του ελληνικού ποδοσφαίρου με τις μεθόδους εκβιασμού και απάτης.

4.3 Αιτίες άνθισης της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα

Από την ανάλυση που έχει γίνει έως τώρα για τη περίπτωση της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας γενικότερα στην Ελλάδα. Παρατηρείται βέβαια ότι σε πολλές χώρες η παραοικονομία έχει φτάσει σε ένα εξαιρετικά μεγάλο επίπεδο. Ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης, εκτείνεται σε όλα τα είδη των οικονομιών εξαιτίας διαφόρων λόγων. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στην Ελλάδα, το οποίο θα μπορούσε να είναι η συνέπεια των μακρών πολιτικών αποφάσεων πέρα από τα επιτρεπτά χρονικά όρια και η έλλειψη ανάλυσης της σχέσης μεταξύ ανεπίσημης και επίσημης οικονομίας. (Κόρρας, 2014; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001; Schneider & Enste, 2000)

Κατ' αρχάς, σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης είναι μια από τις κύριες αιτίες της αύξησης της παραοικονομίας. Δεδομένου ότι οι φόροι επηρεάζουν τις επιλογές εργασίας-ελεύθερου χρόνου και την τόνωση της προσφοράς εργασίας στην παραοικονομία, η στρέβλωση της επιλογής αυτής είναι μια σημαντική ανησυχία για πολλούς οικονομολόγους. (Κόρρας, 2014; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001; Schneider & Enste, 2000)

Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά μεταξύ του συνολικού κόστους της εργασίας στην επίσημη οικονομία και των καθαρών κερδών μετά από φόρους (από την εργασία), τόσο μεγαλύτερο είναι το κίνητρο για να αποφεύγεται αυτή η διαφορά και να αυξάνεται η συμμετοχή στην παραοικονομία. Δεδομένου ότι η διαφορά αυτή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και τη συνολική φορολογική επιβάρυνση, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά για την ύπαρξη και την εξέλιξη της ανεπίσημης οικονομίας. Είναι επίσης δυνατόν να εκτιμηθεί η σχετική ένταση εργασίας της ανεπίσημης παραγωγής από τη σύγκριση των κλασμάτων του εργατικού δυναμικού που φέρεται να εμπλέκεται στην ανεπίσημη απασχόληση προς τη παραγωγή του τμήματος του ΑΕΠ που οφείλεται στην παραοικονομία. Οι ενδείξεις ότι το κλάσμα του εργατικού δυναμικού που συμμετέχει στην παραοικονομία υπερβαίνει το μέγεθος της παραοικονομίας ως ποσοστό του ΑΕΠ θα παρέχουν ενδεικτικά, αν και όχι τόσο πειστικά αποδεικτικά στοιχεία ότι η παραγωγή που οφείλεται στην παραοικονομία είναι σχετικά εντάσεως εργασίας. (Κόρρας, 2014; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001; Schneider & Enste, 2000; Παυλόπουλος, 2002)

Επιπλέον, σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στη φοροδιαφυγή είναι και ο βαθμός επιβολής και τήρησης των κανονισμών. Με τον βαθμό επιβολής των κανονισμών εννοείται ο αυξανόμενος αριθμός των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων, οι οποίες κατευθύνουν κεντρικά την ελληνική οικονομία με τη μορφή κανονισμών της αγοράς, αδειών, περιορισμών εργασίας, εμπορικών φραγμών, κ.λπ., και τα οποία οδηγούν σε σημαντική αύξηση του κόστους εργασίας στην επίσημη οικονομία. Όσο μεγαλύτερη είναι η γενική ρύθμιση και επιβολή αυστηρών κανόνων στην οικονομία, τόσο υψηλότερο είναι το μερίδιο της παραοικονομίας στο σύνολο του ΑΕΠ. Αυτή η πρόβλεψη δείχνει ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις θα πρέπει να δώσουν μεγαλύτερη έμφαση στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και εφαρμογής των νόμων και των κανονισμών, παρά στην αύξηση του αριθμού των. (Κόρρας, 2014; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001; Schneider & Enste, 2000; Παυλόπουλος, 2002)

Επίσης, όσο μεγαλύτερη είναι η παραοικονομία, τόσο χαμηλότερα είναι τα έσοδα του κράτους, τα οποία με τη σειρά τους μειώνουν την ποσότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων στο κοινό αγαθών και υπηρεσιών. Μελέτες έχουν δείξει ότι παραοικονομίες μικρής έντασης εμφανίζονται σε χώρες με υψηλότερα φορολογικά έσοδα (με ή χωρίς μείωση των φορολογικών συντελεστών), με λιγότερους νόμους και κανονισμούς και λιγότερη διαφθορά. Επίσης, χώρες με ένα καλύτερο κράτος δικαίου που χρηματοδοτείται από τα φορολογικά έσοδα έχουν επίσης μικρότερης έντασης παραοικονομία. (Johnson, Kaufmann, & Zoido-Lobaton, 1998) Η Ελλάδα, αν και επισήμως κατατάσσεται στην 21^η θέση των ανεπτυγμένων χωρών του ΟΟΣΑ, παρουσιάζει έντονα σημάδια μιας χώρας μετάβασης, καθώς ένα υψηλό επίπεδο κανονισμών οδηγεί σε μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης δωροδοκιών. Τέλος, υψηλοί αποτελεσματικοί φορολογικοί συντελεστές των επίσημων δραστηριοτήτων και ένα μεγάλο πλαίσιο διακριτικής ευχέρειας των κανονισμών οδηγεί σε εκτεταμένη παραοικονομία. (Johnson, Kaufmann, & Zoido-Lobaton, 1998; Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, 2002)

Η αυξανόμενη σημασία τώρα της διαφθοράς ως οικονομικού και πολιτικού παράγοντα οδήγησε σε συστηματική έρευνα του φαινομένου, ιδίως στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον ορισμό, η διαφθορά είναι η επί σκοπού μη συμμόρφωση στους κανονισμούς και τους νόμους που διέπουν την ελληνική οικονομία για την κατάχρηση των σχετικών ατόμων της δημόσιας εξουσίας για προσωπικό όφελος. Η

σύνδεση μεταξύ της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα και της παραοικονομίας έχει να κάνει με την προσδοκία για επιβολή ποινής σε όσους εμπλέκονται σε αυτήν, μειώνοντας το επίπεδο της παραοικονομίας. Ως εκ τούτου, η σχέση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα, που είναι η δωροδοκία, με την παραοικονομία παραμένει ασαφής, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η δωροδοκία που εξυπηρετεί την αποφυγή του ελέγχου είναι μερικές φορές το υποκατάστατο για την στροφή στην παραοικονομία. Παρ' όλα αυτά, τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς αναμένεται να λειτουργήσουν ως κίνητρο για παράνομες δραστηριότητες και γενικώς όταν οι κανονισμοί είναι δαπανηροί -σε χρήμα και χρόνο -, πράγμα που οδηγεί στην συμμετοχή σε παράνομες δραστηριότητες. (Κόρρας, 2014; Τάτσος Ν., 2010; Τάτσος, 2001; Schneider & Enste, 2000; Παυλόπουλος, 2002)

Σύμφωνα με τη Διεθνή Διαφάνεια Ελλάς (2004), η χώρα κατατάσσεται στην 49η θέση μεταξύ 146 χωρών στο Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς για το έτος 2004, με τιμή 4.327. Η βασική αρχή σε κάθε οικονομική απόφαση θα πρέπει να είναι ότι οι προσωπικές ή άλλες σχέσεις δε θα πρέπει να διαδραματίζουν κάποιο ρόλο και αυτό γιατί σε κοινωνίες όπως η Ελλάδα αυτό θα ερχόταν σε αντίθεση με τα γενικώς αποδεκτά πρότυπα που κάποιος έχει την υποχρέωση και ακόμη και το δικαίωμα να συνδράμει θετικά σε φίλους, συγγενείς και προσωπικούς του "πελάτες", ακόμη και αν η συμπεριφορά αυτή μπορεί να απαιτεί την κάμψη, ή ακόμα και τη παραβίαση των διοικητικών κανόνων ή τον ίδιο τον νόμο.

Προφανώς το πρόβλημα της διαφθοράς στην Ελλάδα συνδέεται με ένα ευρύ φάσμα των κυβερνητικών δραστηριοτήτων που στρεβλώνουν και αποδυναμώνουν τη κατανομή των πόρων της, καθώς επίσης και τον αναδιανεμητικό και σταθεροποιητικό ρόλο με διάφορους τρόπους και έχει σοβαρές οικονομικές συνέπειες όπως: (Romer, 1994; Τάτσος, 2001; Τάτσος Ν., 2010; Κόρρας, 2014; Γεωργακόπουλος, 2012)

- την καταστροφή του ουδέτερου πεδίου εφαρμογής του φορολογικού συστήματος, με την ευνοϊκή μεταχείριση των φορολογουμένων οι οποίοι μπορούν να μειώσουν ή να αποφύγουν φορολογικές υποχρεώσεις τους, δίνοντάς τους ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους,
- τη χορήγηση αδειών για ορισμένες δραστηριότητες (κατασκευές, ταξί, εγκαίνια μιας επιχείρησης ή ενός καταστήματος, λειτουργία ενός

εργοστασίου, κ.λπ.) και δίνοντας τη δυνατότητα επιλογής για ορισμένα άτομα έναντι άλλων, ιδιαίτερα σε σχέση με την κατανομή ορισμένων μέσων (άδειες, επιδοτήσεις, πιστώσεις κλπ) που δημιουργούνται για την στήριξη νεοσύστατων βιομηχανιών,

- άνιση μεταχείριση στις χρήσεις γης,
- τη δυσκολία πρόσβασης σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες (ηλεκτρική ενέργεια, υπηρεσίες υγείας, έκδοση πιστοποιητικών, κλπ),
- τη δυσκολία στην προμήθεια των συμβάσεων δημοσίων επενδύσεων,
- φορολογικά κίνητρα και διευκολύνσεις σε ορισμένα άτομα και
- πρόσληψη και προαγωγή στον δημόσιο τομέα. Αυτό σημαίνει ότι η διαφθορά του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα είναι «κάθετη», φτάνοντας από τη «δυναμική» (διοικητική) μέχρι τη «στατική» (πολιτική) διαφθορά που επηρεάζει όλα τα επίπεδα των κυβερνητικών δραστηριοτήτων και των τομέων ευθύνης.

Τέλος, όσον αφορά την ανεπίσημη οικονομία και την φοροδιαφυγή, η σχέση τους είναι τέτοια ώστε έχουν ένα αρνητικό αντίκτυπο που επηρεάζει τους μακροοικονομικούς στόχους της Ελλάδας, καθώς και τη ποιότητα και τη παραγωγικότητα της εργασίας και της κοινωνικής συνοχής. Από μακροοικονομική άποψη, τα φορολογικά έσοδα συρρικνώνονται (π.χ. έσοδα από φόρους εισοδήματος και ΦΠΑ) και υπονομεύουν τη χρηματοδότηση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Από μικροοικονομική άποψη, η φοροδιαφυγή τείνει να στρεβλώνει το θεμιτό ανταγωνισμό μεταξύ των εταιρειών, ανοίγοντας το δρόμο για το κοινωνικό ντάμπινγκ και την αναστολή της δημιουργίας της τακτικής απασχόλησης με πλήρη κοινωνική προστασία. Προκαλεί επίσης μία παραγωγική ανεπάρκεια, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν (συνήθως μέσω αδήλωτης εργασίας) αποφεύγουν τη πρόσβαση σε επίσημες υπηρεσίες και εισροές (π.χ. πίστωση) και δεν αναπτύσσονται. Μια σειρά από παράγοντες συνέβαλαν στις ανησυχίες για την όλο και αυξανόμενη αδήλωτη εργασία από τη πλευρά των επιχειρήσεων οι οποίοι είναι οι εξής: (Τάτσος, 2001; Τάτσος Ν., 2010; Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος, & Ράπανος, 1995; Frey & Schneider, 2000; Schneider & Enste, 2000)

1. η αυξανόμενη ζήτηση για οικιακές υπηρεσίες και υπηρεσίες φροντίδας ως αποτέλεσμα των κοινωνικοδημογραφικών αλλαγών, πιθανότατα σε συνδυασμό με τη μείωση του χρόνου εργασίας,
2. Η τάση προς μικρότερες και όλο και λιγότερο ιεραρχικές σχέσεις εργασίας, με πιο ευέλικτα συστήματα αμοιβής ή υπολογισμού του χρόνου εργασίας,
3. Αυτοαπασχόληση (συμπεριλαμβανομένης της ψευδούς αυτοαπασχόλησης) και η υπερβολική και, γενικότερα, οι ευέλικτες συμβάσεις και η περιστασιακή εργασία, όταν αυτές παραποιούνται για τη μη δήλωση τους στις φορολογικές αρχές και
4. η αυξανόμενη ευκολία με την οποία συγκροτούνται διασυνοριακοί όμιλοι επιχειρήσεων, οι οποίοι απαιτούν την αποτελεσματική διεθνή συνεργασία μεταξύ των φορέων ή/και συστημάτων παρακολούθησης και επιβολής του νόμου.

Η κατάσταση της οικονομίας διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην απόφαση των πολιτών να στραφούν στην παραοικονομία. Σε μια ακμάζουσα οικονομία, οι άνθρωποι έχουν πολλές ευκαιρίες για να λάβουν έναν ικανοποιητικό μισθό στην επίσημη οικονομία. Αυτό δεν συμβαίνει σε μια οικονομία κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης, όπου οι περισσότεροι πολίτες θα μπορούσαν να προσπαθήσουν να αντισταθμίσουν τις απώλειες εισοδημάτων τους μέσω συμπληρωματικών δραστηριοτήτων οι οποίες ανήκουν κατά κύριο λόγο στην παραοικονομία. (Τάτσος, 2001; Τάτσος Ν., 2010; Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος, & Ράπανος, 1995; Frey & Schneider, 2000; Schneider & Enste, 2000)

4.4 Τρόποι αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας στην Ελλάδα

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν παραπάνω σχετικά με τις αιτίες άθισης φοροδιαφυγής, της διαφθοράς και της παραοικονομίας γενικότερα, είναι καταστροφικές για μια ανεπτυγμένη χώρα όπως η Ελλάδα, κυρίως όσον αφορά την απαγόρευση των άμεσων ξένων επενδύσεων, επιβραδύνοντας τους ρυθμούς ανάπτυξης που βλάπτουν τον ανταγωνισμό και προωθούν τη δημιουργία οικονομικών και συνάμα παράνομων δραστηριοτήτων.

Πρώτα απ' όλα, χρήσιμα στοιχεία για τη διαφθορά στην Ελλάδα είναι διαθέσιμα όχι μόνο από μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η Διεθνής Διαφάνεια, αλλά και από κυβερνητικούς διεθνείς οργανισμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς (Group of States Against Corruption-GRECO). Ο βασικός σκοπός της GRECO είναι η βελτίωση της ικανότητας των μελών της για την καταπολέμηση της διαφθοράς μέσω της παρακολούθησης της συμμόρφωσης των κρατών με τις πρωτοβουλίες τους σε αυτόν τον τομέα. Με τον τρόπο αυτό, θα συμβάλει στον εντοπισμό των ελλείψεων και των ανεπαρειών των εθνικών μηχανισμών κατά της διαφθοράς, καθώς και στην προώθηση των απαραίτητων νομοθετικών, θεσμικών και πρακτικών μεταρρυθμίσεων για την καλύτερη πρόληψη και την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η GRECO είναι επίσης υπεύθυνη, μεταξύ άλλων, για την παρακολούθηση της τήρησης των κατευθυντήριων αρχών για την καταπολέμηση της διαφθοράς και την εφαρμογή των διεθνών νομικών μέσων που θεσπίζονται για την επίτευξη του Προγράμματος Δράσης κατά της Διαφθοράς (Programme of Action Against Corruption-PAC). Οι ομάδες εμπειρογνομόνων διορίζονται με βάση τον κατάλογο των εμπειρογνομόνων που προτείνονται από τα μέλη της GRECO, για να αξιολογήσουν κάθε μέλος σε κάθε γύρο αξιολόγησης. Οι ομάδες αξιολόγησης είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της διαδικασίας της GRECO, εντός της οποίας θα διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο. Ειδικότερα, οι ομάδες αξιολόγησης θα εξετάσουν τις απαντήσεις σε ερωτηματολόγια, θα ζητήσουν και θα εξετάσουν πρόσθετες πληροφορίες που πρέπει να υποβάλλονται είτε προφορικώς είτε γραπτώς, θα επισκεφθούν τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. για την αναζήτηση πρόσθετων πληροφοριών που έχουν σχέση με την αξιολόγηση και να προετοιμάσουν τα σχέδια των εκθέσεων αξιολόγησης για συζήτηση και υιοθέτηση τους κατά τις συνόδους ολομέλειας. Μια έκθεση αξιολόγησης παραμένει εμπιστευτική μετά την έγκρισή της από την GRECO όσο οι αρχές της χώρας δεν συμφωνούν με τη δημοσίευσή τους. Γνωστοποιείται μόνο όταν οι αρχές εκφράζουν τη συμφωνία τους για την άρση του απορρήτου της έκθεσης. Μόλις η έκθεση γνωστοποιηθεί στο κοινό, είναι διαθέσιμη σε αυτό στον διαδικτυακό τόπο του GRECO. Η έκθεση συμμόρφωσης και η αξιολόγηση για την Ελλάδα παρέμεινε μέχρι πρόσφατα εμπιστευτική. (Group of States against Corruption, 2011; Programme Action against Corruption, 1995)

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η καλύτερη πολιτική για να μειωθεί το επίπεδο διαφθοράς στην Ελλάδα θα μπορούσε να είναι μια ραγδαία μείωση του αποτελεσματικού ελέγχου που η κυβέρνηση έχει στην ελληνική οικονομία σε πολλές πτυχές, όπως στις δαπάνες και στις φορολογικές δραστηριότητες και, ιδίως, σε κανονισμούς λειτουργίας της οικονομίας. Επιπλέον, λόγω του γεγονότος ότι ένας από τους παράγοντες που δημιουργούν ένα γόνιμο έδαφος που προάγει τη διαφθορά είναι η κοινωνική οικειότητα ή η οικογενειοκρατία, μια αποτελεσματική πολιτική για τη μείωση της διαφθοράς είναι αυτή της αναγκαστικής και περιοδικής γεωγραφικής κινητικότητας των δημοσίων υπαλλήλων, με σκοπό να τους μετακινήσει από την περιοχή όπου έχουν πιο στενές κοινωνικές ή οικογενειακές σχέσεις τους και να αποτραπεί η δημιουργία νέων σχέσεων αυτού του είδους. Αν και αυτό θα μπορούσε να αποδειχθεί μια αποτελεσματική πολιτική για την κεντρική κυβέρνηση γραφειοκρατών, μπορεί να μην είναι τόσο αποτελεσματική στην καταπολέμηση της διαφθοράς από τη μεριά της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αυτά είναι τα εμπόδια, που κάθε στρατηγική για την καταπολέμηση της διαφθοράς στην Ελλάδα πρέπει να ξεπεράσει, δηλαδή το μικρό μέγεθος της χώρας και η έλλειψη κινητικότητας στον πληθυσμό, ιδιαίτερα η έλλειψη κινητικότητας των επιχειρήσεων και των επαγγελματιών. Έτσι, το μέγεθος και ο κάθετος χαρακτήρας της διαφθοράς στην Ελλάδα είναι στενά συνδεδεμένα ή ακόμη και συμπληρωματικά με το υψηλό μερίδιο της ελληνικής παραοικονομίας και τα μεγάλα ελλείμματα του δημόσιου τομέα. Οι Έλληνες πολιτικοί φαίνεται να αγνοούν ότι οι υψηλότεροι φορολογικοί συντελεστές συνδέονται με λιγότερο ανεπίσημες δραστηριότητες ως ποσοστό του ΑΕΠ και ότι η διαφθορά συνδέεται με πιο ανεπίσημες δραστηριότητες. Οι επιχειρηματίες στρέφονται σε παράνομες δραστηριότητες όχι για να αποφύγουν απλώς την φορολογία, αλλά για να μειωθεί το βάρος της γραφειοκρατίας και της διαφθοράς. Κατά συνέπεια, μόνο σχετικά έντιμες κυβερνήσεις και κυβερνήσεις που προάγουν την διαφάνεια μπορούν να υπομείνουν σε υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, αποτρέποντας έτσι την παραοικονομία. α. (Τάτσος, 2001; Τάτσος Ν., 2010; Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος, & Ράπανος, 1995; Frey & Schneider, 2000; Schneider & Enste, 2000)

Συνοψίζοντας, η ισχυρή και σταθερή σχέση μεταξύ του μεγέθους της παραοικονομίας και του επιπέδου της διαφθοράς στην Ελλάδα είναι στενά συνδεδεμένη με τα άτομα που έχουν λιγότερα προνόμια. Όσα άτομα δηλαδή που δεν

είναι πρόθυμα, δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα ή δεν έχουν άμεση πρόσβαση σε κεντρικές και περιφερειακές τοπικές αρχές, συστηματικά επιλέγουν τη πλευρά της ανεπίσημης οικονομίας ως υποκατάστατο για τη διαφθορά, καθιστώντας την παραοικονομία ένα συμπληρωματικό ‘αγαθό’ σε ένα διεφθαρμένο κράτος.

Κατ’ αυτόν τον τρόπο, μέτρα τα οποία μπορούν να μειώσουν το μέγεθος της παραοικονομίας και συνάμα τόσο της φοροδιαφυγής όσο και της διαφθοράς συνολικά είναι αυτά που πρέπει να υιοθετηθούν είναι τα εξής: (Τάτσος, 2001; European Commission, 2013; Κανελλόπουλος, Κουσουλάκος, & Ράπανος, 1995; Αγαπητός, 2010; Katsios, 2006; Παυλόπουλος, 2002)

- 1. Περιορισμός της οικονομικής ελκυστικότητας της αδήλωτης εργασίας** μέσω της βελτίωσης του σχεδιασμού των συστημάτων φόρων και παροχών, καθώς και επιβολή αυστηρότερων ελέγχων στο σύστημα κοινωνικής προστασίας σε σχέση με την αδήλωτη εργασία όπως: α) Τη διασφάλιση επαρκών επιπέδων υποστήριξης του εισοδήματος, την αναγνώριση της σχέσης μεταξύ δικαιωμάτων και εισφορών, με τον έλεγχο των δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων και των κατάλληλων οικονομικών κυρώσεων για φοροδιαφυγή και εικονική κοινωνική ασφάλιση και β) Την παρακολούθηση τομέων όπως (i) τον αντίκτυπο της φορολογίας για υπερωριακή εργασία, (ii) την τήρηση των κατώτατων μισθών ή ημερομισθίων που καθορίζονται από τις συλλογικές συμβάσεις, (iii) τις φορολογικές στρεβλώσεις μεταξύ των εργαζομένων και των αυτοαπασχολούμενων, (iv) τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των θέσεων εργασίας χαμηλής ειδίκευσης και (v) υιοθέτηση ενός δίκαιου χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος.
- 2. Διοικητική μεταρρύθμιση και απλούστευση**, που θα πρέπει να στοχεύει στη μείωση του κόστους της συμμόρφωσης με τους κανονισμούς με ενέργειες όπως: α) τη περαιτέρω βελτίωση της εργατικής νομοθεσίας και των διοικητικών συστημάτων για την καλύτερη αντιμετώπιση των βραχυπρόθεσμων αναγκών και των ελλείψεων στην αγορά εργασίας, β) βελτίωση των εθνικών στρατηγικών για τον κοινό έλεγχο, γ) Ειδικές τομεακές προσεγγίσεις για τη μετατροπή της αδήλωτης εργασίας σε κανονική απασχόληση (ιδίως στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, τη γεωργία και τις οικιακές υπηρεσίες), δ) εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου σχετικά με την

ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, με την περαιτέρω αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, την on-line εγγραφή και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ διοικητικών βάσεων δεδομένων και ε) Χρήση των ηλεκτρονικών πληρωμών για αγορές πάνω από ένα ορισμένο όριο.

- 3. Ενίσχυση των μηχανισμών εποπτείας και επιβολής κυρώσεων**, που θα πρέπει να βασίζονται στη συμμετοχή των επιθεωρήσεων εργασίας, των φορολογικών αρχών και των κοινωνικών εταίρων. Σε αυτή τη περίπτωση θα πρέπει: α) οι εξαιρέσεις από την πρακτική των γραπτών συμβάσεων εργασίας να περιορίζονται στο ελάχιστο, β) να βρεθούν τομεακές λύσεις για τον έλεγχο και την τακτοποίηση της αδήλωτης εργασίας με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, γ) να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των διαφόρων φορέων που είναι αρμόδιοι για θέματα φορολογίας, εργασίας και μετανάστευσης, καθώς και για την επιβολή της νομοθεσίας και των κυρώσεων, δ) να υπάρξουν αυστηρότερες ποινές για την αδήλωτη εργασία, οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα και ε) εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής σε εθνικό επίπεδο, με στόχο να εξετάσει την αγορά της αδήλωτης εργασίας ως εγκληματική δραστηριότητα.

- 4. Διακρατική συνεργασία με τα άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε.**, με στόχο α) την ενίσχυση της συνεργασίας σε επίπεδο ΕΕ μεταξύ των φορέων επιβολής του νόμου, όπως επιθεωρήσεις εργασίας, κοινωνική ασφάλιση, τη φορολογία και τη μετανάστευση και β) την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, τον προσδιορισμό κοινών αρχών, την προώθηση των ανταλλαγών προσωπικού και κοινής κατάρτισης, διευκολύνοντας τη διενέργεια κοινών ελέγχων και τη βελτίωση της γνώσης και της μέτρησης του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα.

- 5. Δραστηριότητες ευαισθητοποίησης**, οι οποίες απαιτούν: α) την αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού σχετικά με τους κινδύνους και το κόστος για την κοινωνία που συνδέονται με την φοροδιαφυγή και τη παραοικονομία,

ιδίως όσον αφορά τις κυρώσεις που αυτές συνεπάγονται. Οι κοινωνικοί εταίροι έχουν να διαδραματίσουν βασικό ρόλο στον τομέα αυτό και β) την ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τις θετικές επιπτώσεις της πλήρους καταβολής των φόρων και την ενημέρωσή τους σχετικά με την πτυχή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

Συμπερασματικά, προκύπτει ότι και το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας, ως ένα βασικό υποσύνολο του φαινομένου της φοροδιαφυγής, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί κατάλληλα από την ελληνική κοινωνία έτσι ώστε να περιοριστεί στο ελάχιστο δυνατό επίπεδο και, παράλληλα, να έχει έναν θετικό αντίκτυπο στον περιορισμό και των άλλων δύο φαινομένων, δηλαδή της παραοικονομίας και της διαφθοράς.

5 Συμπεράσματα και νέες τάσεις

Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα που περιγράφηκαν παραπάνω, δύναται να ειπωθεί ότι τα φαινόμενα της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής (και της συνακόλουθης αδήλωτης εργασίας) και της διαφθοράς είναι ιδιαίτερα έντονα, ιδίως στις αναπτυγμένες χώρες, μεταξύ των οποίων βρίσκεται και η Ελλάδα. Κατ' αρχάς, η έννοια, το περιεχόμενο, οι αιτίες και οι αντίκτυποι του κάθε φαινομένου αυτού στη κοινωνία διαφοροποιούνται σημαντικά παρά το γεγονός ότι ορισμένοι ακαδημαϊκοί, φορείς του δημόσιου τομέα και, ακόμη, απλοί πολίτες τις χρησιμοποιούν ως ταυτόσημες. Με αυτές τις έννοιες περιγράφηκαν συνοπτικά και τα φαινόμενα της φοροαποφυγής και της εισφοροδιαφυγής ή αδήλωτης εργασίας, όπου το δεύτερο θεωρείται πιο σημαντικό από το πρώτο καθώς αυτό (η φοροαποφυγή) είναι καθαρά νόμιμο φαινόμενο ενώ η εισφοροδιαφυγή δεν είναι.

Επιπλέον, η μελέτη των φαινομένων αυτών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έδειξε ότι έχουν γίνει συστηματικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση τους με διάφορα Ευρωπαϊκά Προγράμματα που έχουν αναπτυχθεί ειδικά για αυτόν τον σκοπό. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται βεβαίως στη παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή, ως τα βασικά προβλήματα που απασχολούν έντονα τον ευρωπαϊκό και τον διεθνή χώρο γενικότερα.

Στη περίπτωση της Ελλάδας, τα εν λόγω φαινόμενα είναι τόσο έντονα όσο ήταν ποτέ. Από τη στιγμή που η χώρα εντάχθηκε στην ΟΝΕ, τα φαινόμενα αυτά, ενώ

έδειχναν ότι θα μειώνονταν σταδιακά λόγω της γενικότερης αύξησης του επιπέδου ανάπτυξης της χώρας, εν τέλει αυξήθηκαν λόγω αστοχιών των τότε ελληνικών κυβερνήσεων σε θέματα αντιμετώπισης των φαινομένων αυτών αλλά και στην ίδια εμπλοκή ορισμένων πολιτικών προσώπων στην όξυνση τους, με τη προστασία και την διακριτική φορολογική μεταχείριση ορισμένων προσώπων.

Το ερώτημα βεβαίως που ανακύπτει αυτή τη περίοδο είναι τι νέες τάσεις υπάρχουν σχετικά με τις εξελίξεις των φαινομένων αυτών που πρόκειται να ακολουθηθούν στο μέλλον.

Η νέα κυβέρνηση στην Ελλάδα, η οποία προέκυψε από τις εκλογές της 25^{ης} Ιανουαρίου με επικεφαλής τον Αλέξη Τσίπρα για λογαριασμό του πολιτικού κόμματος του Συνασπισμού Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.), αναπτύσσοντας κυβέρνηση εθνικής συνεργασίας με το πολιτικό κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων (ΑΝ.ΕΛ.) με πρόεδρο τον Πάνο Καμμένο, έχει υποσχεθεί στον ελληνικό λαό να αντιμετωπίσει όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά τη φοροδιαφυγή. Ελπίζει ότι η στρατηγική που θα ακολουθηθεί ότι θα αποδώσει 3δισ € κατά τους επόμενους μήνες, προκειμένου να καλυφθεί μέρος του κόστους των 12 δισ € στο πρόγραμμα αντι-λιτότητας της Θεσσαλονίκης. Αυτό συνεπάγεται διάφορα μέτρα, όπως σταδιακή αύξηση του κατώτατου μισθού στα 750€, ένα επιπλέον μηνιαίο εισόδημα για τους συνταξιούχους που λαμβάνουν λιγότερο από € 700 το μήνα και διάφορες παροχές κοινωνικής πρόνοιας για να στηρίξουν τα πιο ευάλωτα μέλη της κοινωνίας. (The Guardian, 2015)

Ένα από τα πολιτικά κόμματα της σημερινής Βουλής, ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ, υποστηρίζει ότι αν η κυβέρνηση πιστεύει ότι η άμεση εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων ενδεχομένως να απαιτεί πολύ χρόνο και να μην εφαρμοστούν άμεσα. Ο βουλευτής του κόμματος αυτού, Χάρης Θεοχάρης, εξηγεί ότι "Στην Ελλάδα πάνω από τα δύο τρίτα του πληθυσμού για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα καταβάλλουν φόρο κανονικά, επειδή αυτός παρακρατείται στην πηγή. Το πρόβλημα είναι ότι είναι ακόμα σχετικά εύκολο για τους εργολάβους, τους επαγγελματίες και ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις να μην δηλώσουν το σύνολο ή μέρος των κερδών τους." Ισχυρίζεται επίσης ότι "το κράτος χάνει ετησίως 10 με 20 δισ € σε έσοδα. Άμεση και έμμεση φορολογία θα πρέπει να φέρει κατά μέσο όρο € 50 δισ το χρόνο". (The Guardian, 2015)

Ακόμη και με μια χαμηλή εκτίμηση του ποσού που χάνεται - έστω € 5δισ το χρόνο - μπορείτε να δείτε ότι αν είχαμε καταφέρει να συγκεντρώσουμε επιπλέον 5 δις € τα τελευταία 12 χρόνια, αυτό θα ανερχόταν σήμερα στα 60 δις €. Με άλλα λόγια, δεν θα υπήρχε πρόβλημα του χρέους », λέει ο Τρύφων Αλεξιάδης, αναπληρωτής επικεφαλής του συνδικάτου των φοροεισπρακτόρων. (The Guardian, 2015)

Το 2010, όταν οι πιστωτές στην Ελλάδα άρχισαν να εξετάζει την κατάσταση της φορολογικής διοίκησης, ανακάλυψαν μια κατάσταση κατά την οποία οι διάφορες εφορίες λειτουργούν σχεδόν ανεξάρτητα από την κεντρική διοίκηση. Πάνω απ 'όλα υπήρχαν σοβαρά προβλήματα διαφθοράς και ευνοιοκρατίας. Αυτό ήταν ένα βασικό κίνητρο για την αναδιοργάνωση του συστήματος. Ο αριθμός του προσωπικού μειώθηκε από 10.500 σε λιγότερο από 9000, και πολλές εφορίες έκλεισαν, μειώνοντας έτσι τον αριθμό τους από 290 σε 120. (The Guardian, 2015)

Αυτές οι περικοπές δεν κάνουν τα πράγματα καθόλου εύκολα. Αντιθέτως, σύμφωνα με τον ενδο-Ευρωπαϊκό Οργανισμό Φορολογικών Διοικήσεων, υπάρχει πλέον μόνο ένας φοροεισπράκτορας ανά 1.127 Έλληνες πολίτες, ενώ στη Γερμανία είναι ένας ανά 730. (The Guardian, 2015)

Η κυβέρνηση έχει επίσης δεσμευθεί να στοχεύσει στην κατηγορία του περιορισμού της διαφθοράς και της ευνοιοκρατίας, υποστηρίζοντας ότι ως μία νέα κυβέρνηση δεν έχουν καμία πολιτική πελατεία σε κυβερνητικά τμήματα, ούτε είναι φίλοι με τους ισχυρούς. Η κυβέρνηση σχεδιάζει να αντιμετωπίσει το θέμα του ανεξόφλητου χρέους. Οι φορολογούμενοι χρωστούν σήμερα γύρω στα 72 δις € προς το ελληνικό κράτος. Λόγω και της έντονης οικονομικής κρίσης, η φορολογία αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Ήταν ένα από τα μέτρα που επιβλήθηκαν με τους πιστωτές για τη μείωση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα. Αλλά αυτό οδήγησε σε πολλές ληξιπρόθεσμες φορολογικές οφειλές και οι έλληνες πολίτες απλά δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε αυτές τις υποχρεώσεις. (The Guardian, 2015)

Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, ο Αλέξης Τσίπρας υποσχέθηκε να κάνει μεγαλύτερη πρόβλεψη για διαπραγματεύση προσφορών, με την καταβολή των ληξιπρόθεσμων οφειλών. Αγνοώντας τις συμβουλές των πιστωτών της χώρας, η απερχόμενη κυβέρνηση πρότεινε επίσης να θεσπιστεί ένα σύστημα 100 μηνιαίων πληρωμών-δόσεων για το διακανονισμό των χρεών. Ωστόσο, αναφέρεται ότι απλήρωτα πρόστιμα αποτελούν συχνά τη συντριπτική πλειοψηφία αυτού του χρέους

και πιθανότατα δε θα καταβληθούν ποτέ. Αφορούν εταιρείες που απλά δεν υπάρχουν και εταιρείες που ανοίγουν παράνομα, χρησιμοποιώντας πλαστά έγγραφα και εικονικά ονόματα. (The Guardian, 2015)

Η πρώτη πηγή αντίστασης ήταν εντός της ίδιας της φορολογικής διοίκησης. Τα τμήματα αυτής αναζήτησαν κάθε δυνατή δικαιολογία για να δικαιολογήσουν το γεγονός ότι το έργο δεν είχε γίνει. Εν τω μεταξύ, οι εποπτικές αρχές τους δεν κατάφεραν να πραγματοποιήσουν τους απαιτούμενους ελέγχους. Αλλά υπήρχαν προβλήματα επίσης και σε πολιτικό επίπεδο. (The Guardian, 2015)

Ο Αλέξης Τσίπρας, τέλος, επανέλαβε ότι η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αποτελεί μία από τις βασικές μεταρρυθμίσεις του. Η Γαλλία έχει ήδη προσφέρει τεχνική βοήθεια στον τομέα αυτό. Για να σταματήσει η χώρα να καταφεύγει σε δανεισμό και σε διεθνής βοήθεια, όπως η νέα κυβέρνηση προτείνει, η Ελλάδα πρέπει να παγιώσει τα περιουσιακά στοιχεία της και να αυξήσει τα φορολογικά της έσοδα. Βασικός στόχος σε αυτή την προσπάθεια αποτελεί η κατάλληλη οργάνωση των φορολογικών και εισπρακτικών μηχανισμών προς περιορισμό του φαινομένου της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας γενικότερα. (The Guardian, 2015)

Άρα λοιπόν, προκύπτει ότι η νέα κυβέρνηση που έχει έρθει για να αναμορφώσει ορισμένα ζητήματα της χώρας, με κύριο μέλημα τη πάταξη της φοροδιαφυγής, αποσκοπεί σε μία διαφορετική προσέγγιση του, αποθαρρύνοντας τη συμμετοχή σε παράνομες δραστηριότητες και σε φαινόμενα διαφθοράς και φοροδιαφυγής με τη σταδιακή αύξηση του κατώτατου μισθού στα 750€ και την παροχή επιπλέον χρηματικής βοήθειας σε συνταξιούχους που λαμβάνουν σύνταξη κάτω από 700€ το μήνα. Όλα αυτά βέβαια θα πρέπει να προχωρήσουν και στη πράξη και να μη μείνουν μονάχα στα λόγια εφόσον η πριν από λίγες μέρες επίτευξη συμφωνίας με τους εταίρους πιθανόν να οδηγήσει σε νέα μέτρα λιτότητας που θα σταθούν εμπόδιο στην άμεση υιοθέτηση αυτών των μέτρων. Προσδοκείται όμως ότι η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η παραοικονομία θα περιοριστούν κατά το ελάχιστο δυνατό επίπεδο.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Ahumada, H., Alvaredo, F., & Canavese, A. (2007). The Monetary Method and the Size of the Underground economy: A Critical Assessment. *Review of Income and Wealth* , 53 (2), σσ. 363-371.

Artavanis, N., Morse, A., & Tsoutsoura, M. (2015). *Tax Evasion Across Industries: Soft Credit Evidence from Greece*. Chicago Booth Research Paper No. 12-25; Fama-Miller Working Paper.

Blades, D. (1982). The Hidden Economy and the National Accounts. *OECD, Occasional Studies* , σ. 30.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. (2013). *2012 Human Rights Reports: Greece*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012/eur/204291.htm>

Council of the European Union. (2001). *Council Framework Decision on 26 June 2011 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime*. Ανάκτηση Ιούνιος 27, 2015, από Official Journal of the European Communities: eur-lex.europa.eu > ... > EUR-Lex

Council of the European Union. (2014). *Development of a renewed European Union Internal Security Strategy*. Ανάκτηση Ιούνιος 26, 2015, από http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/146042.pdf

Council of the European Union. (2005). *Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing*. Ανάκτηση Ιούνιος 27, 2015, από www.mf.gov.pl/.../directive-2005-60-ec-of...

Dell'Anno, R., Gómez-Antonio, M., & Alañon-Pardo, A. (2007). The Underground economy in three Mediterranean Countries: France, Spain and Greece – A MIMIC Approach. *Empirical Economics* , 33, σσ. 51-84.

Elgin, C., & Oztunali, O. (2012). *Shadow Economies around the World: Model Based Estimates*. Discussion Paper, Bogazici University.

ELIAMEP. (2013). *Greek Myths and Reality*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2013/08/06%20greece%20recovery%20dervis/eliamep_brookings%20greek%20myths%20and%20reality.pdf

European Commission. (2007). *A comprehensive EU anti-corruption policy*. Ανάκτηση Ιούνιος 27, 2015, από http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/133301_en.htm

European Commission. (2010). *Action Programme for Reducing Administrative Burdens in the EU*. Ανάκτηση Ιούνιος 26, 2015, από http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/admin_burden/docs/abr_delivering_on_promises_en.pdf

European Commission. (2008). *Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World -*. Ανάκτηση Ιούνιος 26, 2015, από http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf

European Commission. (2013). *Shadow Economy and Undeclared Work*. Ανάκτηση Ιούλιος 10, 2015, από http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/07_shadow_economy.pdf

Feige, E. (1979). How Big is the Irregular Economy? *Challenge* , 22 (5), σσ. 6-20.

Frey, B., & Schneider, F. (2000). *Informal and Underground Economy*. Ανάκτηση Ιούνιος 11, 2015, από <http://www.economics.jku.at/members/Schneider/files/publications/informal.PDF>

Ghosh, R., & Siddique, M. (2015). *Corruption, Good Governance and Economic Development : Contemporary Analysis and Case Studies*. World Scientific Publishing Company.

Group of States against Corruption. (2011). *Lessons learnt from the three Evaluation Rounds (2000-2010)*. Ανάκτηση Ιούλιος 10, 2015, από http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/Compendium_Thematic_Articles_EN.pdf

Gutmann, P. (1979). The Subterranean Economy. *Taxing and Spending* , 2 (2), σσ. 26-34.

Hartshock, W. (2015). *Tax Fraud, Tax Evasion and Tax Crimes: What you must know about IRS charges, investigations and defense strategies*. The SEO Effect.

Jie, S., Tat, H., Rasli, A., & Chye, L. (2011). Underground Economy: Definition and Causes. *Business and Management Review* , 1 (2), σσ. 14-24.

Johnson, S., Kaufmann, D., & Zoido-Lobaton. (1998). *Corruption, Public Finances and the Unofficial Economy*. Ανάκτηση Ιούλιος 10, 2015, από www.kantakji.com/media/.../wps2169.pdf

Kanelopoulos, K. (1992). The Underground Economy in Greece: What Official Data Show. *Greek Economic Review* , 14 (2), σσ. 215-236.

Katsios, S. (2006). The Shadow Economy and Corruption in Greece. *South-Eastern Europe Journal of Economics* , σσ. 61-80.

Krakowski, M. (2005). *Determinants of the Informal Economy: The Importance of Regional Factors*. Ανάκτηση Ιούνιος 10, 2015, από ageconsearch.umn.edu/.../1/dp050313.pdf

Lang, O., Nöhrbaß, K., & Stahl, K. (1993). *On income tax avoidance: the case of Germany*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/29359/1/256896925.pdf>

Mankiw, G. (2011). *Principles of Economics* (6η εκδ.). 2011: Cengage Learning.

Mróz, F. S. (2015). Shadow economy and tax evasion in the EU. *Journal of Money Laundering Control* , 18 (1), σσ. 34-51.

Murphy, R. (2012). Closing the European tax gap. *Report for Group of the Progressive Alliance of Socialists&Democrats in the European Parliament* (σσ. 10-11). Norfolk: Tax research LLP.

Pickhardt, M., & Prinz, A. (2012). *Tax Evasion and the Shadow Economy*. Edward Elgar Pub.

Pop, V. (2011). *EU to monitor anti-corruption measures in member states*. Ανάκτηση Ιούνιος 27, 2015, από <https://euobserver.com/justice/32444>

Programme Action against Corruption. (1995). *Directorate General of Legal Affairs (DG I)*. Ανάκτηση Ιούλιος 10, 2015, από <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/GMC96%20E95%20Actionprog r%20English.pdf>

Ramona, M. (2011). *Causes and Consequences of Underground Economy*. Ανάκτηση Ιούνιος 11, 2015, από <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/36438/1/175.pdf>

Romer, P. (1994). New Goods, Old Theory, and the Welfare Costs of Trade Restrictions. *Journal of Development Economics* , 43 (1), σσ. 5-38.

Roth, S. (2011). The costs and benefits of ‘red tape’: Anti-bureaucratic structure and gender inequity in a science research organization. *Social Studies of Science* , 41 (3), σσ. 385-409.

Schneider F. (2012). The Shadow Economy and Work in the Shadow:What Do We (Not) Know? *IZA Discussion Paper* , σσ. 1-73.

Schneider Fr. (2013). *The Shadow Economy in Europe*. Ανάκτηση Ιούνιος 27, 2015, από <https://www.atkearney.com/.../The+Shadow>

Schneider Fried. (2009). *The Size of the Shadow Economy in 21 OECD Countries (in % of ‘Official’ GDP) Using the MIMIC and Currency Demand Approach: From 1989/90 to 2009*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/ShadowEconomy21OE>

Schneider O. (1986). Estimating the Size of the Danish shadow economy using the currency demand approach: An attempt. *Scandinavian Journal of Economics* , 88 (4), σσ. 643-668.

Schneider, F. (2015). Shadow economy and tax evasion in the EU. *Journal of Money Laundering Control* , 18 (1), σσ. 34-51.

Schneider, F., & Enste, D. (2000). Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences. *Journal of Economic Literature* , 38, σσ. 77-114.

Schneider, F., Buehn, A., & Montenegro, C. (2010). New Estimates for the Shadow Economies all over the World. *International Economic Journal* , 24 (4), σσ. 443-461.

Slemrod, J. (2002). *Tax Avoidance, Evasion and Administration*. Ανάκτηση Ιούνιος 13, 2015, από <http://elsa.berkeley.edu/~saez/course/Slemrod,Yitzhaki%20PE%20Handbook%20chapter.pdf>

Stassinopoulos, Y. (2013). *Europe 2020 A new ACIPE periodic review of the EU's growth strategy*. Ανάκτηση Ιούνιος 25, 2015, από http://www.idis.gr/wp-content/uploads/Europe-2020_A-Review-of-the-EUs-Growth-Strategy.pdf

Tanzi, V. (1998). *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures*. Ανάκτηση Ιούνιος 14, 2015, από <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf>

The Guardian. (2015). *Greece struggles to address its tax evasion problem*. Ανάκτηση Ιούλιος 10, 2015, από <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/24/greece-collecting-revenue-tax-evasion>

The Guardian. (2012). *Primary Greek tax evaders are the professional classes*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από http://www.theguardian.com/world/2012/sep/09/greece-tax-evasion-professional-classes?CMP=tw_t_gu

Transparency International. (2004). *Annual Report 2004*. Ανάκτηση Ιούλιος 10, 2015, από http://www.transparency.org/whatwedo/publication/transparency_international_annual_report_2004

Transparency International Greece. (2013). *National Integrity System Greece*.
Ανάκτηση Ιούλιος 5, 2015, από http://www.transparency.org/whatwedo/publication/nis_greece_2012

Ελληνόγλωσση

Abel, A., Bernanke, B., & Croushore, D. (2010). *Μακροοικονομική*. Κριτική.

Krugman, P., & Wells, R. (2009). *Μακροοικονομική*. Επίκεντρο.

Mankiw, N. (2001). *Μακροοικονομική Θεωρία* (4η εκδ.). Gutenberg.

Matthews, K. (1990). Το Μέγεθος της Παραοικονομίας: Μια Μεθολογική
Επισκόπηση. Στο Ι. Βαβούρας, *Παραοικονομία* (σσ. 35-39). Κριτική.

Schneider, F. (1990). Το μέγεθος της σκιάδους οικονομίας στα κράτη-μέλη του
ΟΟΣΑ: Μια προκαταρκτική διερεύνηση. Στο Βαβούρας, *Παραοικονομία* (σ. 267).
Κριτική.

Stiglitz, J. (1992). *Οικονομική του Δημόσιου Τομέα*. Κριτική.

Αγαπητός, Γ. (2010). *Η Παραοικονομία είναι Παιδί της Φοροδιαφυγής*. Ανάκτηση
Ιούνιος 1, 2015, από <http://neaoikonomia.gr/files/articles/25.06.2010.pdf>.

Βαβούρας, Ι., & Μανωλάς, Γ. (2006). *Εισαγωγή στις μακροοικονομικές έννοιες*.
Παπαζήση.

Γεωργακόπουλος, Θ. (2012). *Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική*. Μπένου Ε.

Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς. (2013). *Παγκόσμιο Βαρόμετρο της Διαφθοράς 2013*.
Ανάκτηση Ιούλιος 5, 2015, από http://www.transparency.gr/wp-content/uploads/2013/09/GCB_Country-report_GREECE_GR_03_FINAL1.pdf

Η Καθημερινή. (2013). *Greece tops EU list for self-employment with 31.9% of Greeks working for themselves*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.ekathimerini.com/136072/article/ekathimerini/business/greece-tops-eu-list-for-self-employment-with-319-of-greeks-working-for-themselves>

Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων. (2002). *Η Παραοικονομία στην Ελλάδα. Επανεξέταση*. Ανάκτηση Ιούνιος 10, 2015, από <http://www.grhotels.gr/GR/xee/ITEP/DocLib2/Forms/itemview.aspx?ID=58>

Κανελλόπουλος, Κ., Κουσουλάκος, Ι., & Ράπανος, Β. (1995). *Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή: Μέτρα και Οικονομικός Αντίκτυπος*. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Καράγιωργας, Δ. (1981). *Δημόσια Οικονομική 2: Οι Δημοσιονομικοί Θεσμοί* (Τόμ. 2). Εκδόσεις Παπαζήση.

Κόρρας, Κ. (2014). *Η Φοροδιαφυγή και η Παραοικονομία στην Ελλάδα*. Ανάκτηση Ιούνιος 10, 2015, από oceanis.lib.teipir.gr/xmlui/bitstream/handle/.../log_201400148.pdf?...1

Νάστας, Ε. (2007). Το θεωρητικό πλαίσιο της διάκρισης ανάμεσα στη φοροδιαφυγή και στην παραοικονομία. *Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας*, 1 (2), σσ. 64-71.

Παλαιολόγος, Ι., & Κασσάρ, Γ. (2002). *Εκτίμηση του Μεγέθους της Παραοικονομίας στην Ελλάδα 1960-2000*. Ανάκτηση Ιούνιος 10, 2015, από http://digilib.lib.unipi.gr/spoudai/bitstream/spoudai/105/1/t53_n3_14to36.pdf

Παπακωνσταντίνου, Π. (2011). *Η σχέση μεταξύ αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, γραφειοκρατίας, εισοδήματος και οικονομικής ανάπτυξης: διερεύνηση σε 180 χώρες*. Ανάκτηση Ιούνιος 14, 2015, από [nemertes.lis.upatras.gr/jsui/.../3/Nimertis_Papakonstantinou\(de\).pdf](http://nemertes.lis.upatras.gr/jsui/.../3/Nimertis_Papakonstantinou(de).pdf)

Παυλόπουλος, Π. (2002). *Η παραοικονομία στην Ελλάδα: Επανεξέταση*. Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων.

ΣΚΑΪ. (2011). *20 δισ. ευρώ έχουν κρύψει οι Έλληνες στην Ελβετία*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.skai.gr/news/finance/article/182717/20-dis-euro-ehoun-krupsei-oi-ellines-stin-elvetia/>

Τα Νέα. (2009). *«Υπερδύναμη στις οφ σορ η Ελλάδα»*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4515967/?iid=2>

Τάτσος Ν. (2010). *Θεωρία των Φόρων και Φορολογική Πολιτική*. Κριτική.

Τάτσος, Ν. (2001). *Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Το Έθνος. (2006). *Πτώση της φοροδιαφυγής στο 41,6% από 49% το τελευταίο εξάμηνο*. Ανάκτηση Ιούλιος 8, 2015, από <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22770&subid=2&pubid=29345>

Υπουργείο Οικονομικών. (2011). *Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης της Φοροδιαφυγής 2011-2013*. Ανάκτηση Ιούνιος 11, 2015, από <http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/12197>

Φ.Ε.Κ. 296. (2002). *Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης. Αναβάθμιση του Σώματος Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και του Συντονιστικού Οργάνου Επιθεώρησης και Ελέγχου και άλλες διατάξεις*. Ανάκτηση Ιούλιος 5, 2015, από http://www.gedd.gr/article_data/Linked_files/26/N3074FEK296-2002.pdf